Rovnější zdanění

OSVČ

Petr Vilím, Filip Pertold, Michal Šoltés,
Daniel Prokop, Eva Hromádková

Commented [PV1]: Antonie: Co jiná cover photo? Nějaký ajtak?

PAQ research

/ Autoři výzkumu

Petr Vilím, BA, Mgr. Daniel Prokop, Ph.D., Ing. Filip Pertold, PhD., Mgr. Michal Šoltés, Ph. D., Mgr. Ing. Eva Hromádková, Ph.D.

/ Další přispěvatelé

Peer review:[1] doc. Ing. Robert Jahoda, Ph. D., Ing. Petr Hladík, MA

Další spolupracovníci: Jana Duarte, Michael Škvrňák, Matyáš Levinský, Alena Šindelářová, Jana Šimsová, Antonie Hrdinová

/ Kontakty pro média

Petr Vilím

PAQ Research

vilim@paqresearch.cz

+420 737 214 025

Filip Pertold

RILSA

filip.pertold@cerge-ei.cz

+420 723 521 416

/ Datum publikace

Červen 2025

Výzkum vznikl ve spolupráci PAQ Research a RILSA.

Děkujeme Generálnímu finančnímu ředitelství za postkynutí anonymizovaného vzorku dat z daňových přiznání.

[1] Za případné chyby a interpretace uvedené ve studii nesou výhradní odpovědnost autoři; recenzenti nenesou odpovědnost za obsah či závěry této práce.

Obsah

Commented [PV2]: Antonie: Nahradit reálným obsahem

/ **Shrnutí** 3
/ **Kontext: Reforma daňového systému** 12
/ **I. Postavení OSVČ na trhu práce** 14
/ I.1 / Počty OSVČ v zahraničním srovnání 14
/ I.2 / Charakteristiky OSVČ v Česku 17
/ I.3 / Motivace k práci jako OSVČ a prekérní práce 21
/ **II. Problematické prvky ve zdanění OSVČ** 23
/ II.1 / Systém zdanění OSVČ 23
/ II.2 / Štědré paušální výdaje 28
/ II.3 / Štědrá paušální daň 31
/ II.4 / Nekonzistentní vyměřovací základy 33
/ II.5 / Minima pojistného a jejich limity 34
/ **III. Důsledky nedostatků ve zdanění OSVČ** 36
/ III.1 / Nerovné a regresivní zdanění v rámci OSVČ 36
/ III.2 / Nerovnost se zaměstnanci a pokřivený trh práce 38
/ III.3 / Manipulace s daňovými základy 43
/ **IV. Návrh reforem** 47
/ IV.1 / Realistické paušální výdaje 47
/ IV.2 / Omezení paušální daně 51
/ IV.3 / Systematizace vyměřovacích základů, minim a sazeb 52
/ IV.4 / Další možné návrhy ke zvážení 54
/ **V. Dopady navrhovaných reforem** 57
/ V.1 / Distribuční dopady a neutralita 58
/ V.2 / Dopad na efektivnost 63
/ V.3 / Fiskální dopad 66
/ **VI. Závěr** 69
/ **Přílohy** 70
/ 1. / Alternativní návrh reformy: Rovnější zdanění se zaměstnanci 70
/ 2. / Míra nerovnosti ve zdanění OSVČ vůči firmám 71
/ 3. / Možné argumenty pro daňové zvýhodnění OSVČ vůči zaměstnancům 72
/ 4. / Problém švarcsystému 77
/ 5. / Metodika zahraniční rešerše 81
/ 6. / Metodika výběrového šetření mezi OSVČ 85
/ 7. / Metodika modelování dopadů 87
/ **Zdroje** 89

Shrnutí

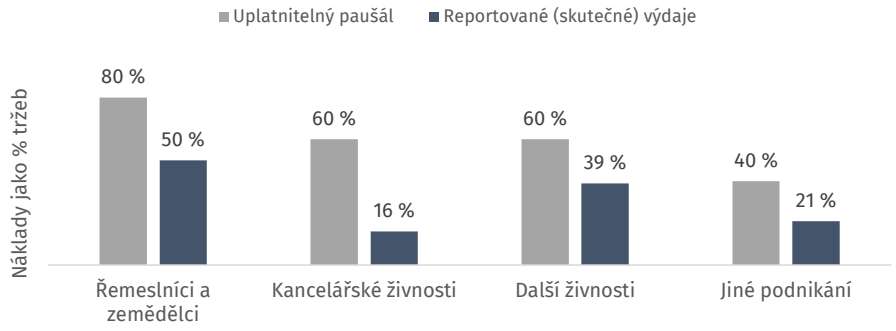
Přinášíme analýzu zdanění příjmů osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) a návrhy na jeho reformu v kontextu postavení OSVČ na trhu práce. Hlavním cílem návrhů je přiblížení míry zdanění mezi různými typy OSVČ a se zaměstnanci. Pro analýzu a modelování dopadů návrhů využíváme unikátní data, zejména vlastní výběrové šetření mezi OSVČ a vzorek daňových přiznání poskytnutý Generálním finančním ředitelstvím (GFŘ).

Problémy současného zdanění OSVČ

Systém zdanění OSVČ není systematický. Nejčastějším způsobem zdanění je uplatnění **paušálních výdajů**, kterými si OSVČ snižují základ pro výpočet daně z příjmů (DPFO) a pojistného. Ty jsou nastaveny příliš štědře (graf 1). Například OSVČ v kancelářských profesích, jako je IT nebo administrativa, si dle našeho šetření mohou uplatnit až třikrát vyšší výdaje, než daná skupina při své činnosti typicky vydává. Uplatnitelné paušální výdaje OSVČ jsou z okolních zemí společně se Slovinskem nejvyšší.

Graf 1

Reportované skutečné výdaje jsou nižší než paušál, zejména pro kancelářské živnosti

Poznámka: Medián odhadovaných skutečných nákladů jako procento tržeb pro ziskové OSVČ daného typu s tržbami pod 2 miliony. Populačně váženo. Kancelářské profese dle NACE: Administrativní a podpůrné činnosti, informační a komunikační činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví, profesní, vědecké a technické činnosti, veřejná správa atd., a vzdělávání. Paušál 30 % není uveden kvůli malému vzorku.
Zdroj: Výběrové šetření PAQ Research 2024 (řemeslníci a zemědělci N = 145, kancelářské živnosti N = 380, další živnosti N = 263, jiné podnikání N = 158), detaily viz příloha 6.

Problematické je také nastavení **paušální daně,** alternativního režimu zdanění OSVČ spočívajícího v jednotné platbě daně a pojistného do určitého limitu tržeb. Tento režim snižuje plátcům administrativu a využívá jej necelých 120 tisíc OSVČ s tržbami většinou do 1,5 mil. Kč. Díky relativně nízké platbě typicky 8 716 Kč měsíčně si mohou OSVČ s vysokými tržbami a nízkými náklady snížit průměrnou daňovou sazbu (vč. pojistného) až na 7 %. Paušální daň je v rámci střední Evropy unikát – historicky existoval podobný režim v Polsku a Maďarsku, ale z důvodu přílišné daňové optimalizace

Commented [PV3]: Antonie: Grafy nefitují šířku strany + potřebuji mezeru mezi číslem a „%“ v labelu sloupců (skrz všechny grafy)

Commented [PV4R3]: A z labelu osy X vymaž ta procenta (takže bude třeba jen „Řemeslníci a zemědelci“). Implementuj i v kapitole II.

Commented [PV5]: Antonie: Někdy, jako tady, chybí zarovnání do bloku

se zrušil nebo výrazně omezil. Paušální daň využívají nadproporčně právě OSVČ v kancelářských profesích s nízkými skutečnými náklady.

Problematické jsou i **nekonzistentní vyměřovací základy, minima a limity**:

* **OSVČ mají vyšší vyměřovací základ pro DPFO a nižší pro pojistné než zaměstnanci.** Sazby pojistného se u zaměstnanců uplatňují na hrubou mzdu, což odpovídá zhruba 75 % celého nákladu práce (superhrubé mzdy, včetně pojistného zaměstnavatele). Vyměřovací základ pojistného pro OSVČ je však 50–55 % nákladu práce, tedy „účetního zisku“[2] (rozdílu mezi tržbami a náklady). Naopak vyměřovací základ DPFO je pro OSVČ vyšší než pro zaměstnance, protože se sazby DPFO uplatňují na celý účetní zisk včetně pojistného, zatímco u zaměstnanců pouze na hrubou mzdu bez pojistného placeného zaměstnavatelem. OSVČ tak čelí znevýhodnění oproti zaměstnancům, protože stejné celkové odvody u nich vedou k nižší výměře důchodů. Konzistentní vyměřovací základ jak pro DPFO, tak pojistné, by u OSVČ činil 75 % účetního zisku.[3]
* Minimální vyměřovací základ sociálního pojistného pro hlavní OSVČ činí 35 % průměrné mzdy (40 % po plánovaném zvýšení v roce 2026). Tato výše základu zvyšuje některým nízkopříjmovým OSVČ průměrnou daňovou sazbu až na úroveň zaměstnanců. **Plánovaná výše minim sociálního pojistného je však ospravedlnitelná** – pomáhá k dorovnání výše důchodů mezi zaměstnanci a OSVČ, stále je nižší než odvody zaměstnance na minimální mzdě a je v souladu s praxí v okolních zemích. Minimální vyměřovací základ pro sociální pojistné je však **nekonzistentní s minimálním základem pro zdravotní pojistné,** který činí 50 % průměrné mzdy. Společně tvoří minima pojistné relativně vysokou zátěž pro nízkopříjmové OSVČ.
* **Vedlejší OSVČ jsou osvobozeni od platby sociálního pojistného** do úrovně účetního zisku 111 736 Kč ročně, nad který platí pojistné z celého účetního zisku. Pod tuto úroveň tak mohou OSVČ čelit průměrné daňové sazbě pouze 3 % ze skutečného zisku. Podobné zvýhodnění existuje u dohod o pracovní činnosti, ne však u zaměstnanců na hlavní pracovní poměr. Zvýhodnění navíc motivuje k zatajování příjmů pod tuto ostrou hranici účetního zisku.
* Na druhou stranu dnes **nemohou vedlejší OSVČ nad tuto hranici využít slevu na pojistném ve výši 5 p.b.** Tu mohou využít zaměstnavatelé pro zaměstnance na částečném úvazku, kteří jsou v relevantních ohledech podobní právě vedlejším OSVČ bez souběhu se zaměstnáním.

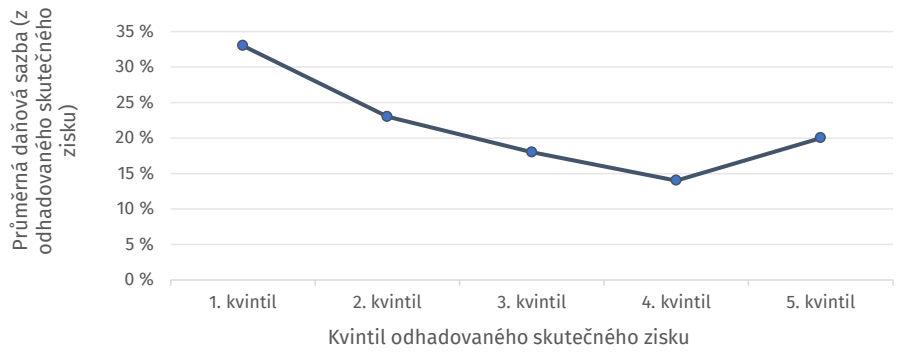
Důsledky nedostatků ve zdanění OSVČ

Důsledkem štědrých paušálů a paušální daně je daňové zvýhodnění některých OSVČ, zejména těch s vyššími příjmy v kancelářských činnostech s nižšími náklady. To způsobuje nerovnost v míře zdanění jednotlivých typů OSVČ. V kombinaci s vysokými minimy pojistného, které zasahují nízkopříjmové OSVČ, navíc tvoří zvýhodnění některých OSVČ regresi ve zdanění OSVČ (graf 2). Pětina hlavních OSVČ s nejnižšími příjmy odvede na DPFO a pojistném v průměru 33 % svého odhadovaného skutečného zisku, zatímco nejvyšší pouze 20 %.

[2] Přesněji řečeno dílčího základu daně dle par. 7 (účetnictví vede nízký počet OSVČ).
[3] Tato analýza ignoruje možné argumenty, proč by u OSVČ mohlo dávat smysl snížit vyměřovací základ na pojistné pod 75 % (viz strana 6).

Graf 2

Zdanění OSVČ je regresivní

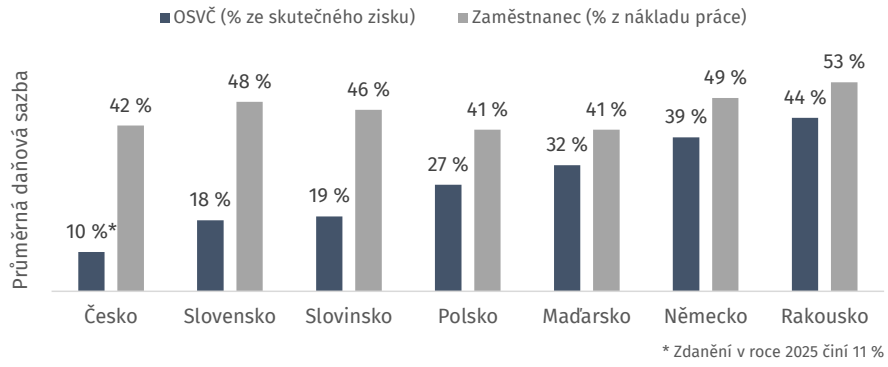
Poznámka: Daně z příjmu a pojistné jako procento odhadovaného skutečného zisku. Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze hlavní OSVČ s tržbami na úrovni alespoň 12ti násobku minimální superhrubé mzdy. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Průměrná daňová sazba se u jednotlivých příjmových pětin OSVČ pohybuje mezi 14 a 33 %. To je výrazně méně než u zaměstnanců (35 až 41 % pro jednotlivé příjmové kvintily, viz graf 4). **OSVČ jsou tak oproti zaměstnancům v daňovém systému zvýhodněny.**

Jak ukazuje modelový příklad OSVČ s vyššími příjmy v kancelářské profesi (graf 3), zvýhodnění některých OSVČ oproti zaměstnancům je nejvyšší v okolních zemích.

Graf 3

Rozdíl ve zdanění vysokopříjmových kancelářských OSVČ a zaměstnanců je v Česku nejvyšší z okolních zemí

Poznámka: Daň z příjmu a veškeré povinné pojistné jako % skutečného zisku OSVČ a nákladů práce porovnatelného zaměstnance. Příklad reprezentativního vysokopříjmového pracovníka v IT službách (tržby v úrovni dvojnásobku průměrné mzdy daného státu a skutečné náklady v úrovni 16 % tržeb) v roce 2024. Výpočet předpokládá stejnou odpracovanou dobu a zohledňuje tak například placenou dovolenou zaměstnance.
Zdroj: Vlastní analýza na základě validované rešerše veřejných zdrojů (detaily viz příloha 5).

Commented [PV6]: Antonie - Kuba K. Navrhoval dát markers (ty points) do grafu jak jsem to udelal tady. Co myslis? Podle me je to trosku lepsi, ale musela bys to implementovat vsude. Mozna 2nd priorita

Commented [AH7R6]: Vypadá to dobře, udělám ve druhé vlně

Odhadujeme, že **78 % všech hlavních OSVČ zaplatí na DPFO maximálně 100 Kč měsíčně.** V důsledku odvádí OSVČ pouze 8 % z veškerých daní a pojistného z práce, které stát a pojišťovny vybírají. To je méně než poměr OSVČ na pracovní síle, který činí 13 % (pouze hlavní OSVČ), respektive 22 % (hlavní i vedlejší, z nichž část pracuje i jako zaměstnanci). Tento podíl OSVČ na pracovní síle je čtvrtý nejvyšší v Evropě a nejvyšší mezi ekonomikami s vysokým podílem průmyslu.

Typické argumenty pro daňové zvýhodnění OSVČ vůči zaměstnancům nejsou do velké míry pravdivé či jsou založené na nesprávné logice (Freedman a Miller, 2020)**.** To se týká argumentu menších benefitů od státu, menší pracovněprávní ochrany a zaměstnaneckých benefitů či podpory podnikání. Nevýhody práce jako OSVČ – například absence dovolené – se totiž odráží ve vyšší finanční odměně a není úlohou státu je dále kompenzovat. Existují jiné, lepší argumenty pro zvýhodnění OSVČ, například že část zisku OSVČ se dá považovat za kapitálový příjem, který v Česku daníme méně. Tyto argumenty však ospravedlňují pouze mírné zvýhodnění a zejména pro OSVČ v manuálních profesích s vyšší mírou kapitálových investic, ne pro vysokopříjmové kancelářské OSVČ. Domníváme se tedy, že zdanění práce porušuje princip daňové neutrality – podobná práce je zdaněná výrazně jinou sazbou.

Daňové zvýhodnění OSVČ má navíc **negativní dopady na trh práce**:

* Zvýhodnění motivuje k práci ve **švarcsystému**, tedy de facto zaměstnanecké práci jako OSVČ. Dle našeho a dalších odhadů v něm pracuje 100–175 tisíc hlavních OSVČ a stát na něm přichází o příjmy do veřejných rozpočtů. Srovnání struktury OSVČ s průměrem EU naznačuje, že švarcsystém je rozšířený v odvětvích náročných na kvalifikaci a znalosti – například v českém IT je podíl OSVČ dvojnásobný (26 % oproti 13 % v EU). Vysoký rozdíl je také v činnosti, kde pracuje absolutně nejvyšší počet OSVČ – stavebnictví (40 % pracovníků v českém stavebnictví jsou OSVČ, oproti 29 % v EU).

* Švarcsystém – a práce jako OSVČ obecně – je však taky častým způsobem **prekérní práce.** Ta se vyznačuje prací s vyšší nejistotou, nižším výdělkem a menší ochranou. 9–28 % evropských OSVČ vykazuje znaky prekérní samostatně výdělečné činnosti, jako je nemožnost získat zaměstnání, závislost na jednom odběrateli nebo práce na nižší úvazek, než by pracovník preferoval (Reuschke & Zhang, 2022). Pro část pracovníků tak práce jako OSVČ není svobodnou volbou, ale jsou k ní donuceni okolnostmi. To platí i pro české hlavní OSVČ, mezi kterými je vyšší podíl nízkopříjmových než u zaměstnanců – 23 % utrží maximálně 20 tisíc Kč měsíčně, oproti 15 % zaměstnanců s hrubou mzdou maximálně 20 tisíc Kč.

* Daňové zvýhodnění navíc umožňuje některým OSVČ pracovat s **nižší přidanou hodnotou**, než by měly jako zaměstnanci (Freedman a Miller, 2020). Práce jako OSVČ s nižším hrubým příjmem – ale vyšším čistým příjmem – se jim stále vyplatí. Dochází tak k neefektivní alokaci pracovní síly v ekonomice, tedy nižšímu počtu zaměstnanců než ve stavu volného, nepokřiveného trhu práce.

* Daňové zvýhodnění velkého počtu OSVČ navíc může dle zahraničních výzkumů **zpomalovat růst mezd** v ekonomice (Boeri et al., 2020). Osoby, které mohou pracovat jako OSVČ, jsou kvůli zvýhodnění ochotny přijmout nižší hrubý příjem, než by měly jako zaměstnanci. Tím snižují tlak na růst mezd, zvlášť v odvětvích s vyšším zastoupením OSVČ.

Zahraniční výzkumy navíc ukazují, že **OSVČ zatajují tržby a nadhodnocují uplatněné výdaje pro snížení daňového základu**. České OSVČ dle celoevropského výzkumu zatajují 25 % svých celkových tržeb, což stojí veřejné rozpočty cca 50 mld. Kč (Evropská komise, 2019). V našem výzkumu dokládáme manipulaci s daňovými základy na datech z daňových přiznání – pozorujeme nepřirozené shluky OSVČ na úrovni tržeb v určitých bodech zlomu, kde se zvyšuje mezní daňová sazba.

Návrhy reforem

Nastiňujeme možné úpravy v systému zdanění OSVČ, které by omezily diskutované zvýhodnění a další nedostatky:

* **Realističtější paušální výdaje:** Rozdělení OSVČ s 60% paušálem na kancelářské a další profese. Snížení uplatnitelných výdajů pro všechny skupiny blíže k hodnotě jejich odhadovaných skutečných nákladů (cca 10 p.b. nad úroveň mediánových nákladů daného typu).
* **Omezení paušální daně**: Omezení pouze na skupiny s náročnější daňovou administrativou. Zvýšení jednotné měsíční platby a snížení limitu pro výši tržeb.
* **Systematizace vyměřovacích základů, minim a sazeb.** Navrhujeme snížit vyměřovací základ pro DPFO a naopak jej zvýšit pro pojistné, což jej udělá konzistentnějším se zaměstnanci a zvýší výměru důchodů pro OSVČ. Dále navrhujeme zrušit osvobození pro vedlejší OSVČ od sociálního pojistného, ale pro ty bez souběhu se zaměstnáním snížit sazbu sociálního pojistného.
  V neposlední řadě navrhujeme srovnat minimální vyměřovací základy sociálního a zdravotního pojistného pro hlavní OSVČ tím, že snížíme minima zdravotního pojistného na úroveň samoplátců.

Návrhy shrnujeme v tabulce 1 níže. V příloze 1 pak popisujeme alternativní návrh reformy, který by vedl k vyššímu srovnání míry zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci, a tudíž i vyššímu výběru.

Tabulka 1

Shrnutí současného stavu (rok 2025) a našich návrhů

Prvek zdanění		Současnost	Návrh reformy
Paušální výdaje	Řemeslné a zemědělské živnosti	80 %	60 %
	Kancelářské živnosti[4]	60 %	30 %
	Další živnosti	60 %	50 %
	Jiné podnikání	40 %	30 %
	Pronájem	30 %	40 %[5]
	Limit pro aplikaci paušálních výdajů	2 mil. Kč tržeb (pro každý typ živnosti)	2 mil. Kč tržeb (dohromady pro OSVČ za všechny živnosti)[6]
Paušální daň		Typicky 8 716 Kč měsíčně (do tržeb 1,5 mil. Kč)	9 842 Kč měsíčně[7] (do tržeb 1 mil. Kč) Pouze pro OSVČ s vyšším objemem nákladů (v pohostinství a maloobchodu, řemeslech a zemědělství)
Vyměřovací základ pro DPFO (z účetního zisku)		100 %	75 %[8]
Vyměřovací základ pro pojistné	Sociální	55 %	65 %[9]
	Zdravotní	50 %	

[4] Administrativní a podpůrné činnosti, informační a komunikační činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví, profesní, vědecké a technické činnosti.
[5] Sblížení s paušálem pro krátkodobý pronájem (v dalších živnostech).
[6] Možné pouze pro OSVČ, kteří zároveň nejsou jednateli ve firmě pro omezení dvojího uplatnění nákladů.
[7] Úroveň celkové daně z příjmu a pojistného z minimální mzdy zaměstnance.
[8] Sladění se zaměstnanci.
[9] „Sleva“ ze 75 % pro zohlednění kapitálového zisku.

Tabulka 1

Shrnutí současného stavu a našich návrhů pro rok 2025

Prvek zdanění		Současnost	Návrh reformy
Sazby pojistného pro hlavní OSVČ a vedlejší se souběhem se zaměstnáním	Sociální	29,2 % (beze změny)	
	Zdravotní	13,5 % (beze změny)	
Sleva sociálního pojistného pro vedlejší OSVČ bez souběhu se zaměstnáním		6,5 p.b. (důchodci)	6,5 p.b. (důchodci) + 5 p.b. (všichni vedlejší bez souběhu)[10]
Minima pojistného pro hlavní OSVČ	Sociální	4 759 Kč (pojistné z 35 % průměrné mzdy[11])	
	Zdravotní	3 143 Kč	2 808 Kč[12]
Minima pojistného pro vedlejší OSVČ	Sociální	1496 Kč (při dosažení rozhodného příjmu[13])	Osvobození zrušeno (platba od první koruny) Vedlejší bez souběhu se zaměstnáním[14] možnost využít nižší sazby SP (viz výše) a osvobození do tržeb 50 tisíc Kč ročně
	Zdravotní	- (platba od první koruny)	- (platba od první koruny, kromě osvobození do 50 tisíc Kč ročně, viz výše)

Dopady navrhovaných změn

Distribuční dopady

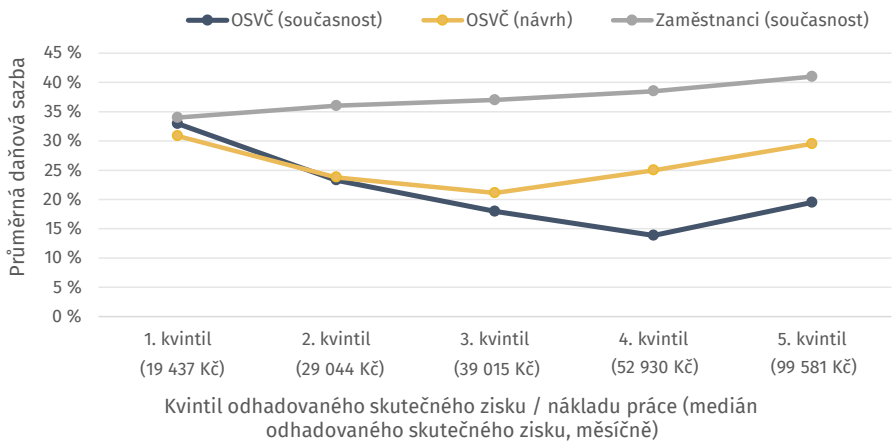
Návrh reformy by **omezil regresi a zvýšil neutralitu ve zdanění práce**:

- Průměrná daňová sazba všech hlavních OSVČ by vzrostla o 4 p.b z 22 % na 26 %. Přiblížila by se tak úrovni zaměstnanců, kteří typicky čelí průměrné daňové sazbě 36–41 % (graf 4).
- Návrh reformy by zvýšil zdanění 60 % všech OSVČ. Zvýšení by se týkalo zejména OSVČ s vyššími příjmy a s nižšími náklady v kancelářských profesích (graf 5). Průměrná daňová sazba hlavních OSVČ v kancelářských profesích v nejvyšším kvintilu příjmů by byla o 5 p.b. vyšší než u ostatních OSVČ. To je podle nás ospravedlnitelné vzhledem k nižšímu podílu kapitálových příjmů v této skupině, nižším nákladům pro splnění daňové povinnosti[15] a vyššímu poměru švarcsystému v této skupině[16]. V absolutních číslech by se u nejvyššího kvintilu OSVČ jednalo o zvýšení odvodů 62 tisíc ročně.

[10] Pro ekvivalenci mezi zaměstnanci na částečném úvazku, jejichž zaměstnavatelé mohou v určitých případech uplatnit slevu na pojistném v úrovni 5 p.b.
[11] 40 % pro rok 2026.
[12] Minimální vyměřovací základ by byl minimální mzda, ne 50 % průměrné mzdy.
[13] Účetní zisk 111 736 Kč.
[14] Studenti, matky na rodičovské dovolené nebo důchodci.
[15] Odhadujeme, že v případě implementace reformy by reálné výdaje – administrativně nejsložitější režim – uplatňovalo 26 % OSVČ v dalších činnostech, oproti 17 % v kancelářských činnostech.
[16] 19 % hlavních OSVČ v kancelářských profesích v našem šetření vykazovalo známky švarcsystému, oproti 10 % v dalších činnostech.

Graf 4

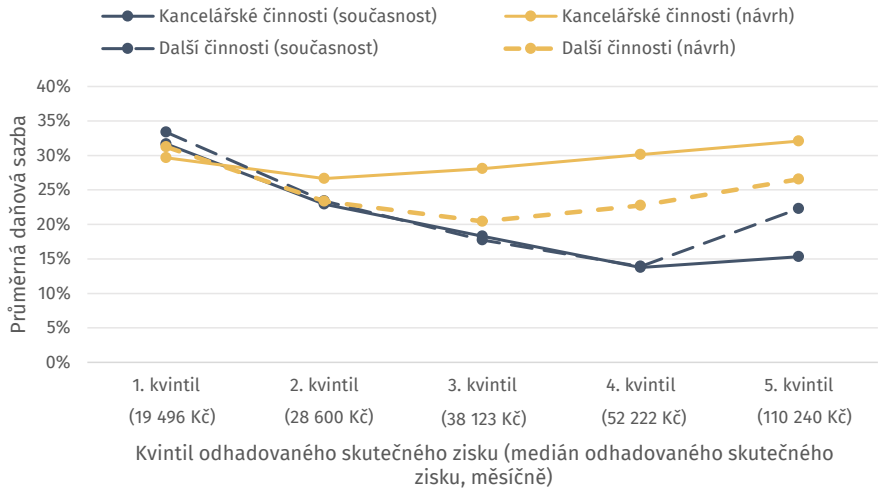
Nerovnost se zaměstnanci by se reformou snížila

Poznámka: Daně z příjmu a pojistné jako procento odhadovaného skutečného zisku (pro OSVČ). Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze hlavní OSVČ s tržbami v úrovni alespoň dvanáctinásobku minimální superhrubé mzdy. Konzistentní kvintily mezi typy pracujících. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Graf 5

Regrese a nerovnosti mezi typy OSVČ by se reformou snížily

Poznámka: Daně z příjmu a pojistné jako procento odhadovaného skutečného zisku. Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze hlavní OSVČ s tržbami na úrovni alespoň dvanáctinásobku minimální superhrubé mzdy. Konzistentní kvintily mezi typy OSVČ. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

* Nižšímu zdanění by čelilo 36 % OSVČ (s převážně nižšími příjmy, kterým by se snížila minima zdravotního pojistného). Průměrná daňová sazba hlavních OSVČ v prvním kvintilu by se tak snížila o 2 p.b. Pro nejnižší kvintil všech OSVČ by se snížily odvody v průměru o cca 400 Kč měsíčně.
* Vyšší míře zdanění by čelily i vedlejší OSVČ. Jejich průměrná daňová sazba by v průměru vzrostla z 9 % na 16 % (výrazněji pro OSVČ se souběhem se zaměstnáním).
* 77 % dodatečného výběru by tvořilo sociální pojištění. To znamená, že zvýšené odvody by se z velké části vrátily OSVČ ve vyšších důchodech.

Dopady na efektivnost

Omezení daňového zvýhodnění OSVČ by přispělo k **narovnání trhu práce přechodem pracujících ze samostatně výdělečné činnosti do zaměstnání.** Přechody by se týkaly zejména OSVČ ve švarcsystému (jejichž de facto zaměstnavatelé by již nechtěli riskovat postih) a OSVČ, jejichž práce by vyprodukovala vyšší přidanou hodnotou jako zaměstnanci. Snížila by se taky motivace k využívání OSVČ jako formy prekérní práce. K tomu by dále přispělo snížení zdanění nízkopříjmových zaměstnanců, které jsme navrhovali v roce 2024.

Návrh v této studii by měl i dva negativní dopady související s efektivností:

* **Snížení spotřeby domácností** o zhruba 10 mld. Kč (z toho cca 26 % od OSVČ v Praze) kvůli nižším čistým příjmům.
* **Mírné zvýšení administrativních nákladů** (pro stát o zhruba 0,1 mld. Kč) kvůli omezení paušální daně a přechodům OSVČ do režimů reálných nebo paušálních výdajů.

Fiskální dopady

Přímý dopad navrhované reformy na veřejné rozpočty – bez zahrnutí sekundárních efektů souvisejících se změnou chování OSVČ – by činil **+25 mld. Kč.**

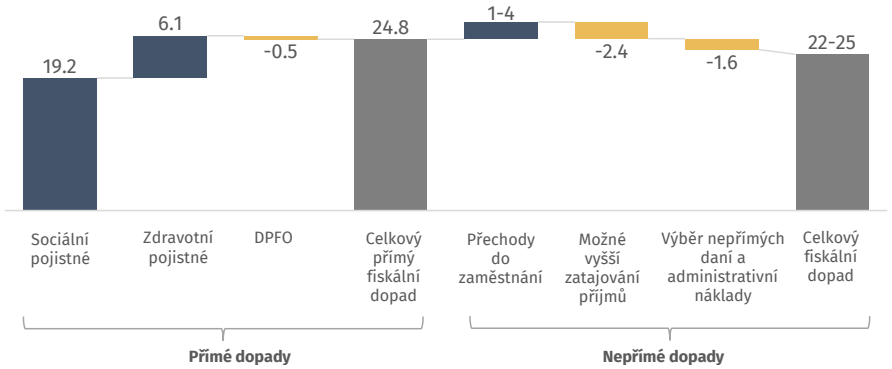
Roli na výběr by měly však i nepřímé dopady reformy:

* diskutované přechody ze samostatně výdělečné činnosti do zaměstnání (vyšší výběr);
* vyšší míra manipulace s daňovými základy (nižší);
* nižší výběr nepřímých daní kvůli nižšímu čistému příjmu domácností (nižší);
* vyšší administrativní náklady pro stát (vyšší).

Po zahrnutí nepřímých dopadů by odhadovaný dopad navrhované reformy na veřejné rozpočty činil 22-25 mld. Kč (graf 6).

Graf 6

Navrhovaná reforma by mohla vynést cca 25 mld. Kč i po zahrnutí nepřímých dopadů

Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Kvůli navrhovanému snížení vyměřovacího základu DPFO se zvyšuje pouze výběr sociálního a zdravotního pojistného, ne DPFO (graf 6). Ovšem vzhledem ke schodkům systému důchodového pojištění a zdravotních pojišťoven, které se sanují z obecného státního rozpočtu, **můžeme tento výběr považovat za ekvivalentní k DPFO** (protože sníží prostředky z obecného státního rozpočtu vynakládané na tyto dva systémy v budoucnu). Dodatečný výběr navrhované reformy by se tak mohl částečně využít na financování snížení zdanění zaměstnanců nebo vyšší výdaje na vzdělání či obranu.

Celkově by tak navrhovaná reforma vedla k neutrálnějšímu zdanění práce, menšímu pokřivení trhu práce a vyššímu výběru do veřejných rozpočtů.

Struktura studie

- Následující memo popisuje kontext celkového daňového systému a jeho nedostatků, ve kterém by tato studie měla být vnímána.
- V kapitole I popisujeme postavení OSVČ na trhu práce, které je do určité míry důsledek jejich postavení v daňovém systému.
- V kapitole II popisujeme systém zdanění OSVČ v Česku, včetně zahraničního srovnání a jeho nedostatků.
- V kapitole III argumentujeme, že systém zdanění OSVČ má negativní důsledky – je regresivní, neférový, křiví trh práce a motivuje k manipulaci s daňovými základy.
- V kapitole IV nastiňujeme možnou reformu, která by zmíněné nedostatky do velké míry opravila.
- V kapitole V popisujeme dopady, včetně výstupů našeho mikrosimulačního modelu na základě daňových přiznání OSVČ.
- Studii uzavíráme krátkým diskuzním shrnutím v kapitole VI.
- Přílohy do detailu popisují metodiku jednotlivých analýz a obsahují detailnější diskuzi argumentů pro daňové zvýhodnění OSVČ a problému švarcsystému.

Commented [PV8]: Antonie: Špatná decimal mark („.“ místo „,“). Prosím oprav i ve stejném grafu v Dopadech ke konci

Commented [PV9]: Antonie, update Možné vyšší zatajování na -2,4 (přesně). Je to screenshot, tak nemůžu; tipuji, že poslední editovatelná verze grafu byla okolo v11

Commented [PV10R9]: Tím pádem poslední sloupec bude 22-25

Kontext: Reforma daňového systému

Návrh na reformu zdanění OSVČ je třeba chápat v kontextu celého daňového systému a ekonomické situace. Česko čelí ekonomickým výzvám: Český post-covidový růst HDP (2019–2024) byl šestý nejpomalejší v Evropě (IMF, 2024). Hrubé mzdy se dle prognózy České národní banky dostanou na předcovidovou úroveň až v průběhu roku 2026 (ČNB, 2025).

Reforma daňového systému by mohla pomoci k dlouhodobé prosperitě. Usilujeme o chytřejší daně postavené na čtyřech cílech:

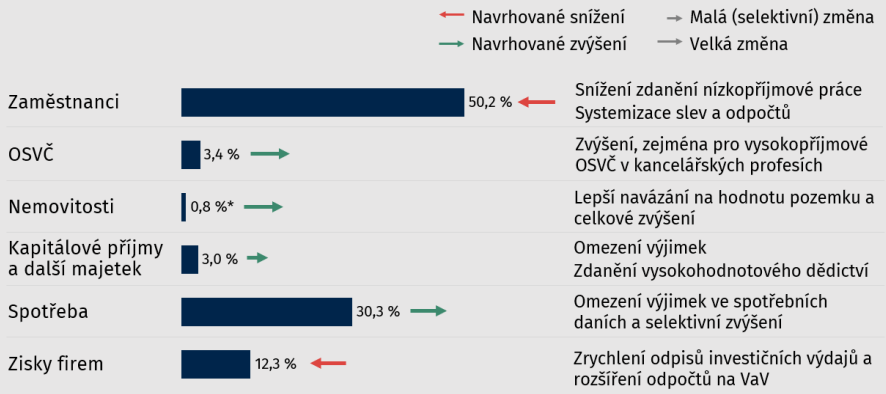
* **Vyšší efektivnost:** Vyvážení daňového mixu méně demotivujícím zdanění práce, podporou firemních investic a lepším zdaněním spotřeby s ohledem na externality. Historicky podobné reformy vedly k nárůstu HDP o 0,25–1 %.[17]
* **Omezení regrese a dopadu na nízkopříjmové:** Snížení daní nízkopříjmovým zaměstnancům, které by vedlo k posílení kupní síly v chudších regionech, omezení chudoby a vyšší participaci na trhu práce. Reforma regresivního zdanění OSVČ a nemovitostí.
* **Neutralita:** Oprava nesystematické úlevy ve zdanění OSVČ a omezení výjimek (např. tiché víno či prodej investičních nemovitostí). Opatření k omezení daňových úniků na DPH a korporátním zdanění.
* **Adekvátní výběr:** Celkové zvýšení výběru daní (např. valorizací spotřebních daní, zvýšením zdanění nemovitostí či omezením výjimek) na úroveň nám podobných zemí. Zvýšení je potřebné v kontextu vysokého schodku, navýšení financí na obranu a vzdělávání a dlouhodobého stárnutí populace.

V našich daňových studiích navrhujeme konkrétní reformy, které by zlepšily český daňový systém. Ten bereme jako celek. Klíčem je nejen upravit jednotlivé daně, ale i vyvážit je mezi sebou pro lepší daňový mix (graf 7).

[17] Posun daňového mixu o 1 procentní bod od zdanění práce a zisků firem směrem ke spotřebě a majetku je asociován s posílením růstu o 0 ,25 až 1 % HDP (Arnold et al., 2011).

Graf 7

Podíl jednotlivých zdrojů na daňových příjmech a naše jednotlivé návrhy

Zdroj: Eurostat 2025 (pro rok 2023) (European Comission, 2025); návrhy PAQ Research a Centra veřejných financí.

Studie vypracováváme ve spolupráci s ekonomy (z Centra veřejných financí při UK, CERGE-EI, PF UK atd.) a dalšími experty. Obsahují rešerši odborné literatury, příklady zahraniční praxe, doporučení mezinárodních institucí i analýzu hlavních nedostatků současného nastavení a konkrétní návrhy pro implementaci v Česku. V každé ze studií naše návrhy kriticky vyhodnocujeme i s ohledem na jejich dopady. Analýzy tak slouží jako robustní základ, na kterém lze stavět chytřejší daně pro silnější českou ekonomiku.

I. Postavení OSVČ na trhu práce

V této kapitole uvádíme základní informace o OSVČ v české ekonomice. Čerpáme z mezinárodních výběrových šetření, vlastního výběrového šetření mezi OSVČ i administrativních dat od České správy sociálního zabezpečení (ČSSZ) a Generálního finančního ředitelství (GFŘ).

Kdo je OSVČ?

Osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) je dle vymezení v zákoně č. 155/1995 Sb., osoba, která ukončila povinnou školní docházku a vykonává samostatně výdělečnou činnost nebo při samostatné výdělečné činnosti spolupracuje. Fyzické osoby podnikají podobně jako firmy a vykonávají tuto činnost soustavně, samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost a za účelem dosažení zisku.

Samostatnou výdělečnou činností zahrnuje provozování živnosti s živnostenským oprávněním, či jiné podnikání (např. v zemědělství) a samostatná činnost (např. umělecká). Živnosti se dále dělí na ohlašované (volné, řemeslné a vázané), které je možné provozovat bez koncese hned po ohlášení, a koncesované (např. ochrana osob nebo výroba lihu).

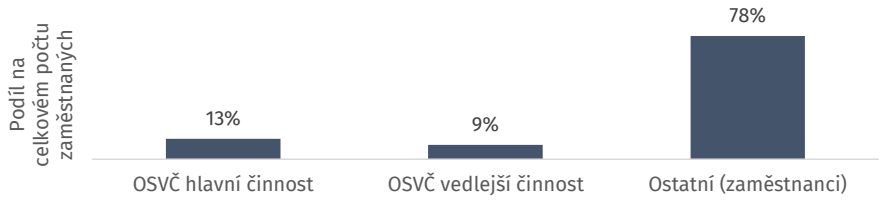
Osoba může být samostatně výdělečná na hlavní či vedlejší činnost. „Hlavní“ OSVČ jsou „standardní“ OSVČ, pro které je podnikání jejich primárním zdrojem obživy. Naopak „vedlejším“ OSVČ stát přiznává zvýhodnění, protože se vedle podnikání věnuje i další jím podporované činnosti. Jedná se převážně o osoby spadající do jedné ze čtyř skupin – zaměstnance, studenty, důchodce nebo o osoby pečující o další osobu (nejčastěji o děti).

/ I.1 / Počty OSVČ v zahraničním srovnání

V Česku tvoří OSVČ velkou část pracovní síly. Celkem jich ČSSZ registruje necelých 1,15 milionu, z nichž téměř 685 tisíc je tzv. hlavních, pro které je samostatně výdělečná činnost jediným zdrojem příjmů, a dalších přibližně 475 tisíc je vedlejších, které si podnikáním přivydělávají například u zaměstnání. Tvoří tak spolu téměř 22 % všech pracujících lidí v národním hospodářství (viz Graf I.1) (ČSSZ 2024a). V posledních letech počet OSVČ rostl průměrně 2 % tempem ročně (ČSSZ, 2020; 2024b). Výjimkou byl rok 2024, kdy vzrostl počet vedlejších OSVČ o 3,3 % (2,4 % pro hlavní), částečně v důsledku nové povinnosti evidence pracovníků na DPP.

Graf I.1

/ Podíl OSVČ na celkovém počtu zaměstnaných v národním hospodářství

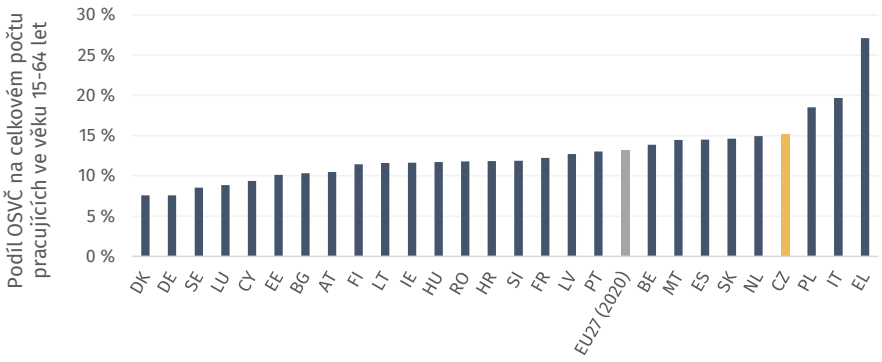

Zdroj: ČSSZ 2024. VŠPS (ČSÚ, 2024a).

Mezinárodní srovnání počtu OSVČ v rámci zemí EU umožňuje Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS (Eurostat, 2022)), jehož odhady se ale mírně liší od dat ČSSZ[18]. Ve srovnání s jinými zeměmi EU má Česko čtvrtý nejvyšší podíl OSVČ na všech pracovnících v produktivním věku (15,2 %), po Řecku, Itálii a Polsku (27, 20, respektive 18,5 %, viz graf níže). V Řecku je podíl OSVČ už tradičně vysoký, a to z důvodu potenciálních daňových úniků a taky protože samostatná výdělečná činnost je jednou z nejjednodušších možností, jak získat trvalý pobyt v Řecku (ILO, 2016). Toho využívají zejména cizinci z balkánských zemí. V Itálii pak za vysokým podílem OSVČ (zejména řemeslníků a majitelů malých obchodů) stojí vládní podpora ve formě zvýšených příspěvků na sociální zabezpečení (Borella a Belloni, 2016). U Polska je naopak mimořádně vysoký podíl OSVČ pracujících v sektoru zemědělství, lesnictví a rybářství. Naopak některé země s podobnou strukturou ekonomiky (Slovinsko, Rakousko či Německo) mají podíl OSVČ na pracovnících v produktivním věku výrazně nižší[19] (viz graf I.2).

Graf I.2

/ Česko má nejvyšší podíl OSVČ mezi průmyslově orientovanými ekonomikami

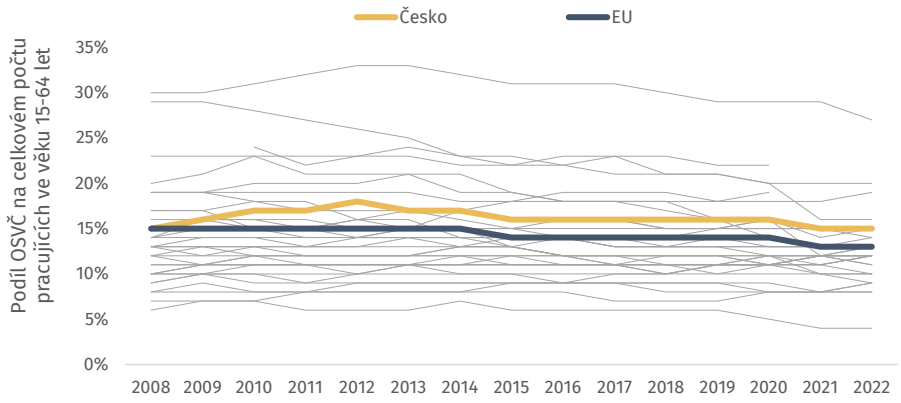
Zdroj: VŠPS, 2022[20].

[18] V případě VŠPS se status OSVČ určuje na základě odpovědí dotazovaných ohledně jejich převažující pracovní činnosti. Primárně tak bude identifikovat pracovníky s OSVČ jako hlavní činností a celkový podíl podhodnocovat.
[19] Slovensko má podobný podíl OSVČ jako Česko. Důvodem může být podobné daňové zvýhodnění OSVČ paušálními výdaji.
[20] Mírné nekonzistence mezi výsledky průzkumu VŠPS v České republice a EU LFS jsou zapříčiněny metodologickými odlišnostmi dat mezi zeměmi.

Česko si vysoký podíl drželo už od roku 2012 (graf I.3), a narozdíl od celkově klesajícího trendu EU podíl OSVČ mezi pracovníky v čase rostl nebo stagnoval.

Graf I.3

Podíl OSVČ na pracovní síle se v čase výrazně nemění

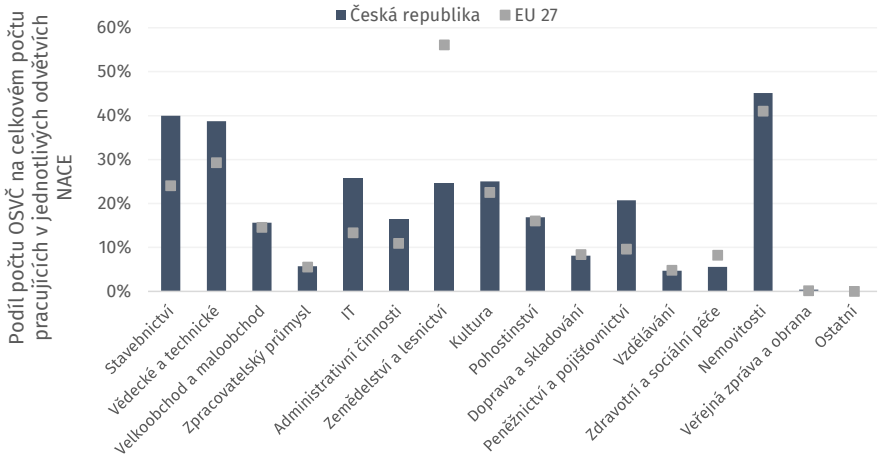

Zdroj: VŠPS, 2022.

Specifikem České republiky vůči ostatním zemím EU je **vysoký podíl OSVČ mezi vysoce kvalifikovanou pracovní silou**. To je patrné v odlišné struktuře živnostníků podle odvětvové klasifikace (graf I.4). Zatímco v zemědělství je podíl mnohem nižší než průměr EU, v odvětvích náročných na kvalifikaci a znalosti (IT nebo profesní, vědecké a technické činnosti) je podíl OSVČ někdy až dvojnásobný. Jelikož se vysoká kvalifikace pojí s vyšším příjmem a ziskem, který je u OSVČ zatížen daněmi méně než u zaměstnanců, vytváří se motivace pro přesun těchto profesí do švarcsystému.

Graf I.4

Česko má vyšší podíl OSVČ ve stavebnictví a odvětvích náročných na znalosti

Zdroj: VŠPS, 2022.

Commented [PV11]: Antonie: Splývající labely; uprav pojmenování v legendě: Česko, EU

Commented [12]: Antonie, pls šedé čtverce, ne oranžové (nějak mi to nejde)

/ I.2 / Charakteristiky OSVČ v Česku

OSVČ jsou v Česku poměrně různorodou skupinou pracovníků. V této podkapitole předkládáme statistiky o OSVČ v několika rovinách:

* samostatně výdělečná činnost se zaměstnanci nebo bez nich;
* typ ekonomické činnosti;
* příjmy;
* region;
* pohlaví.

OSVČ se zaměstnanci nebo bez

Jednou ze standardních klasifikací OSVČ je rozdělení se zaměstnanci a bez. Tyto dva typy OSVČ se vyznačují rozdílnými charakteristikami (Boeri et al., 2020). Nad OSVČ se zaměstnanci se dá přemýšlet spíše jako nad menšími podniky, kterých se týká jiný daňový režim (např. jsou plátci DPH, vedou účetnictví a musí zpracovávat administrativu za zaměstnance). OSVČ bez zaměstnanců se naopak blíží spíše zaměstnancům. Vykonávají podobnou činnost a dochází k častějším přechodům mezi zaměstnáním a prací jako OSVČ. OSVČ bez zaměstnanců se také častěji týká fenomén prekérní práce, kdy jsou k práci jako OSVČ donuceni okolnostmi (viz podkapitola *I.3 Motivace k práci jako OSVČ*). Podíl OSVČ bez zaměstnanců mezinárodně roste, což souvisí i s rostoucím významem tzv. gig ekonomiky.

OSVČ se zaměstnanci tvoří pouze menší část populace OSVČ. OECD (2020) reportuje, že cca 3 % české pracovní síly (tedy zhruba pětina všech hlavních OSVČ, nebo taky 150 tisíc osob) jsou sebezaměstnaní se zaměstnanci. Tohle číslo se zdá však příliš vysoké a zřejmě zahrnuje i vlastníky menších firem[21], kteří nemusí formálně pracovat jako OSVČ (ale například se nechávají ve svém s.r.o. formálně zaměstnat).

Tato studie se zabývá problematikou jednotlivců osob formálně pracujících jako osoby výdělečné činné na trhu práce a v daňovém systému. Proto se zaměřuje primárně na OSVČ bez zaměstnanců.

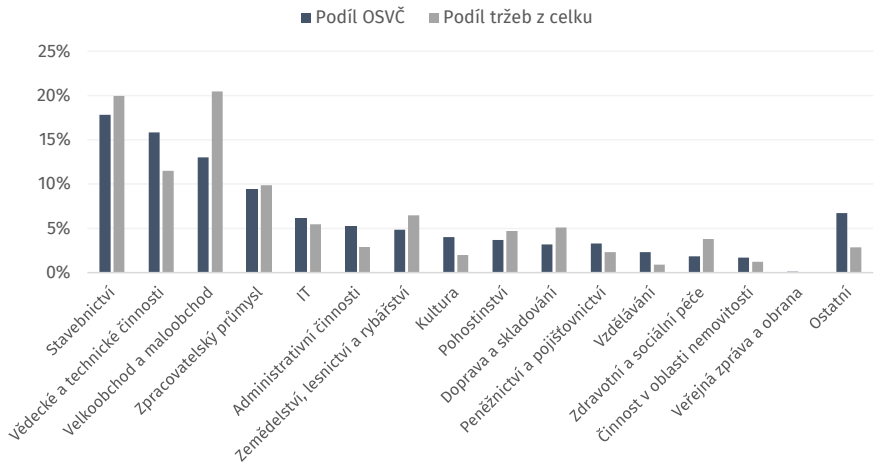
OSVČ dle typu činnosti a příjmů

Dle dat z daňových přiznání pracuje nejvíce OSVČ ve stavebnictví, profesních činnostech a obchodu (graf I.5). Graf I.5 také ukazuje, že se od sebe různé typy OSVČ liší i v objemu tržeb, který generují. To naznačuje, že **se liší i průměrné tržby jednotlivých skupin OSVČ** (graf I.6). Zatímco průměrná OSVČ si reportuje příjem těsně nad milion korun, v odvětvích jako je obchod, doprava, pohostinství a zdravotní péče je to výrazně více, v některých profesích zase až o polovinu méně. Toto reflektuje jednak jinou nákladovost jednotlivých profesí (pojišťovnictví či administrativní činnosti se pojí s nižšími náklady, a dají se tak očekávat nižší tržby), ale také jinou úroveň zisků (v IT se dají očekávat vyšší skutečné zisky než ve stavebnictví kvůli vyšší přidané hodnotě).

[21] Dle ČSÚ existovalo v roce 2020 196 tisíc firem s 1 -5 zaměstnanci.

Graf I.5

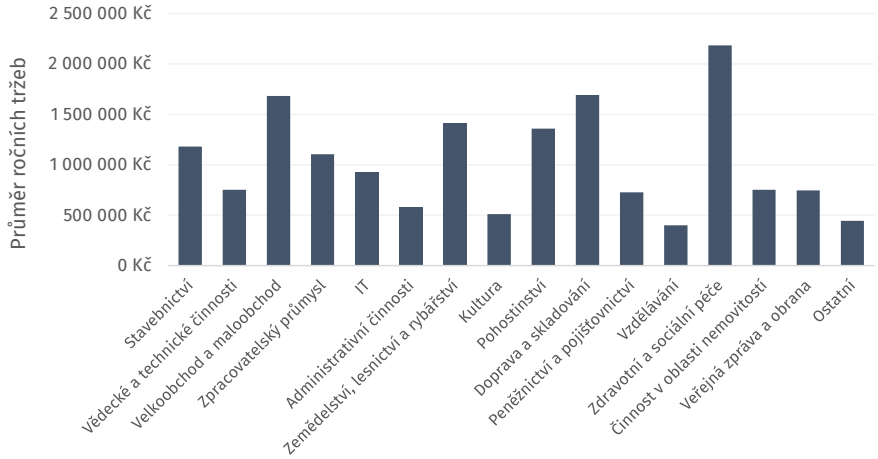
/ Stavebnictví, profesní činnosti a obchod tvoří polovinu všech OSVČ i jejich tržeb

Poznámka: Zahrnuje hlavní i vedlejší OSVČ. Plátci paušální daně doplněni z jejich historie daňových přiznání (viz příloha 7).
Zdroj: Daňová přiznání poskytnutá GFŘ, 2022; vlastní výběrové šetření mezi OSVČ (viz příloha 6).

Graf I.6

/ Průměrné tržby se mezi OSVČ výrazně liší

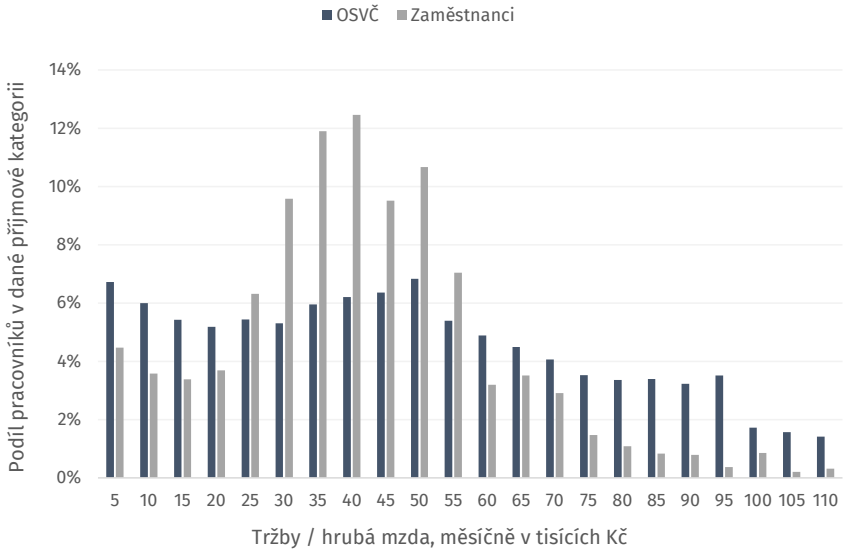

Poznámka: Zahrnuje hlavní i vedlejší OSVČ. Plátci paušální daně doplněni z jejich historie daňových přiznání (viz příloha 7). Upraveno pro ceny z roku 2024.
Zdroj: Data z daňových přiznání poskytnutá GFŘ, 2022.

Pokud odhlédneme od typu činnosti, je rozdělení tržeb mezi OSVČ poměrně uniformní. U hlavních OSVČ pozorujeme relativně velký poměr OSVČ s velmi nízkými příjmy (graf I.7). 23 % OSVČ utrží méně 20 tisíc Kč měsíčně, což je zhruba úroveň minimální mzdy. Část z těchto OSVČ zřejmě pracuje jen po část roku (například při návratu z rodičovské) a u některých OSVČ budou nízké tržby důsledkem jejich zatajování (viz kapitola III.3 *Manipulace s daňovými základy*).[22] Přesto však data naznačují, že relativně **velká část OSVČ má velmi nízké příjmy**. To je zjevné při porovnání s příjmy zaměstnanců (v grafu šedou), jejichž příjmy jsou rozdělené normálněji okolo mediánové mzdy cca 40 tisíc Kč.[23] Důvody pro nižší příjmy OSVČ diskutujeme v další sekci (*Motivace k práci jako OSVČ a prekérní práce*). Poměr OSVČ s vysokými tržbami je vyšší než u zaměstnanců, ale bez údajů o skutečných výdajích nedokážeme zhodnotit, jestli jsou reálné příjmy (skutečný zisk) vyšší než (superhrubé) příjmy u zaměstnanců.

Graf I.7

Rozdělení tržeb hlavních OSVČ je rovnoměrnější než příjmu zaměstnanců

Poznámka: Zahrnuje pouze OSVČ bez významných příjmů ze zaměstnání (maximálně 120 tisíc Kč za daný rok). Tržby i zaměstnanecké příjmy naškálovány na rok 2024. Zahrnuje i OSVČ s paušální daní, pro které jsme tržby odhadovali na základě jejich historických tržeb.
Zdroj: OSVČ: Data z daňových přiznání poskytnutá GFŘ, 2022. Zaměstnanci: EU-SILC 2023 (ČSÚ, 2024c)

[22] Tento efekt však u velmi nízkých tržeb nebude výrazný kvůli menší motivaci je zatajovat – např. OSVČ s 60% paušálem a pouze slevou na poplatníka odvádí minima pojistného a žádnou DPFO až do tržeb 43 tisíc Kč měsíčně.
[23]Tento závěr platí navzdory tomu, že tržby OSVČ nejsou dobrým ekvivalentem k hrubé mzdě. Nejlepším srovnáním by byl skutečný zisk (tedy tržby po odečtení skutečných nákladů) a superhrubá mzda, viz podkapitola *II. 1 Systém zdanění OSVČ*). Pokud bychom náklady od tržeb odečetli, skutečné zisky OSVČ by tak byly ještě nižší.

OSVČ dle regionu

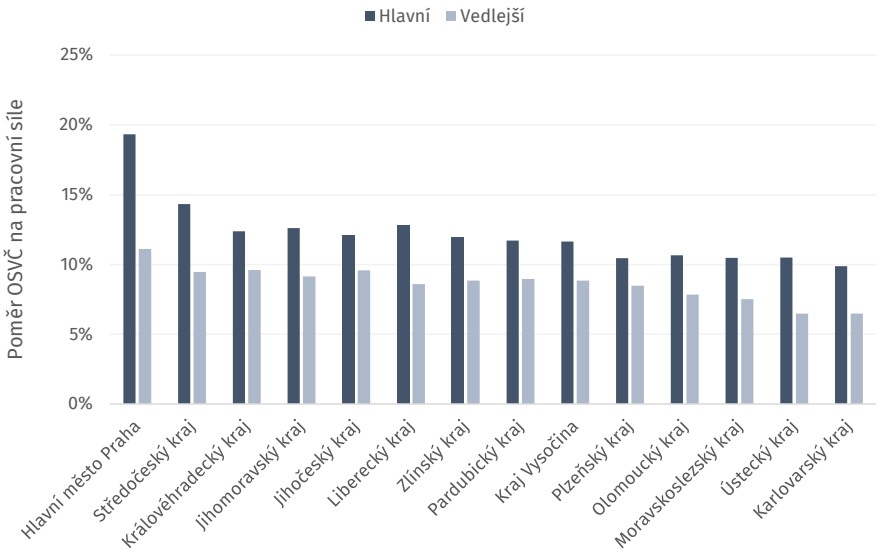
OSVČ jsou nadproporně zastoupeny v bohatších regionech. Tvoří 20 % pracovní síly s bydlištěm v Praze, dalších 11 % pracuje jako vedlejších OSVČ (graf 8). Na druhé straně spektra je Ústecký a Karlovarský kraj se zhruba polovičním poměrem OSVČ na pracovní síle oproti Praze.

Commented [13]: Extension analýza - check, jestli se liší průměrné tržby mezi regiony (jestli jsou chudí i v Praze)

Graf I.8

Bohatší regiony mají vyšší poměr OSVČ

Commented [PV14]: Extension - scatter plot

Poznámka: Dle bydliště.
Zdroj: ČSSZ (2024c).

OSVČ dle pohlaví

Zajímavý je i genderový rozměr u OSVČ – v roce 2022 bylo **66 % OSVČ muži**[24]. Tržby OSVČ mužů jsou téměř dvojnásobné než u OSVČ žen – v roce 2022 činil u mužů průměr 1 046 tisíc Kč a u žen 560 tisíc Kč ročně. Tento rozdíl může částečně vysvětlit větší poměr mužů v tradičně mužských profesích, jako je stavebnictví, kde byl v roce 2022 poměr 98:2 a kde se vyskytují vyšší tržby kvůli vyšší nákladovosti profese. Dalším vysvětlením může být, že pro ženy je práce jako OSVČ flexibilní možností práce na částečný úvazek při péči o děti.

[24] Daňová přiznání poskytnutá GFŘ, 2022. Nebere v potaz OSVČ v paušální dani.

/ I.3 / Motivace k práci jako OSVČ a prekérní práce

/ I.3.1 / Proč si OSVČ vybírají samostatně výdělečnou činnost?

Zahraniční literatura rozděluje motivace pracovníků k práci jako OSVČ na **„nabídkové“ faktory**, vycházející z preferencí pracovníků samotných, a **„poptávkové“ faktory**, vycházejících z osobních či tržních omezení omezující volbu na pracovním trhu (Boeri et al., 2020). Mezi nabídkové faktory patří například flexibilita a volnost či finanční výhodnost. Mezi poptávkové faktory se řadí například nemožnost najít běžné zaměstnání nebo preference de facto zaměstnavatele práce na švarcsystém. V tomto případě se často jedná o nízkopříjmové OSVČ, které jsme zmínili v předchozí sekci.

Commented [15]: Extension analýza - check v šetření příjmy vs motivace

Naše reprezentativní šetření mezi OSVČ potvrzuje, že v Česku hrají roli nejen nabídkové faktory, ale i ty poptávkové (shrnutí viz tabulka I.1). Hlavním důvodem, proč české OSVČ preferují práci jako OSVČ, je časová flexibilita. Z otevřených odpovědí je však patrné, že pro některé OSVČ to není otázka osobní preference, ale spíše nutnosti – mají zdravotní problémy či pečují o děti či blízké a méně flexibilní zaměstnanecká práce pro ně není možná.

I další odpovědi ukazují, že část respondentů k práci jako OSVČ spíše nutí okolnosti – je to standard v profesi, preferují to spolupracující firmy (odběratelé), či by je jako důchodce nikdo nezaměstnal. 14 % OSVČ odpovědělo, že pracují jako OSVČ pouze z poptávkových a ne nabídkových důvodů.

Tabulka I.1

/ Hlavní důvody pro práci jako OSVČ: Flexibilita, tržní standard a výhodnost*

Důvod pro práci jako OSVČ	Typ důvodu	Podíl respondentů
Časová flexibilita	(spíše) Nabídka / preference	49 %
Standard pro danou profesi	(spíše) Poptávka / nutnost	30 %
Finančně výhodnější	Nabídka / preference	30 %
Nechce nadřízené	Nabídka / preference	31 %
Nechce se vázat na konkrétní nadřízené	Nabídka / preference	25 %
Podnikavost a chuť riskovat	Nabídka / preference	15 %
Chuť realizovat konkrétní nápad	Nabídka / preference	15 %
Láska k řemeslu a kreativnost	Nabídka /preference	15 %
Spolupracující firmy to preferují	Poptávka / nutnost	11 %
Nesehnal zaměstnání v oboru	Poptávka / nutnost	7 %

Poznámka: Podíl respondentů s kladnou odpovědí na daný typ otázky „Proč svou práci neděláte jako zaměstnanec s klasickou pracovní smlouvou?“ (N = 1361, váženo).
*Editováno 2. 7. 2025 – v tabulce bylo upraveno pět číselných údajů, vždy maximálně o 2 procentní body. Úprava nemění věcný obsah ani interpretaci dat.
Zdroj: Vlastní výběrové šetření mezi OSVČ, 2024 (detaily viz příloha 6).

/ I.3.2 / Proč je více nízkopříjmových OSVČ než zaměstnanců?

Analýza motivací pomáhá vysvětlit, proč má větší část OSVČ nižší příjmy reportované v předchozí sekci. Část z nich takovou práci preferuje. Na rozdíl od běžné pracovní smlouvy totiž umožňuje práce jako OSVČ flexibilitu a možnost přivýdělku, například při studiu či péče o blízké. Existují i další výhody práce „na sebe“, díky kterým mohou být některé OSVČ ochotny přijmout i nižší příjmy.[25]

Pro část OSVČ však není práce s nízkými příjmy volbou. U těchto OSVČ se dá hovořit o prekérní práci, která se vyznačuje prací s vyšší nejistotou, nižším výdělkem a menší ochranou. Literatura hovoří o třech fenoménech souvisejících s prekérní prací OSVČ (Reuschke & Zhang, 2022):

* **Nezbytnost** práce jako OSVČ, protože si pracující nemůže najít zaměstnaneckou práci. To se dle celoevropského šetření pracovních podmínek z roku 2015 týká 28 % OSVČ.
* **Závislost na jednom odběrateli**, která se dle šetření týká výše 17 % OSVČ.
* **Podzaměstnání**, tedy práce v pozici s nižší kvalifikací či na nižší úvazek, než by pracovník preferoval. To se dle šetření výše týká 9 % evropských OSVČ. Jiné šetření mezi americkými, britskými a italskými OSVČ zjistilo ještě vyšší poměr: 12–18 % z OSVČ bez zaměstnanců pracuje kratší dobu kvůli tomu, že nemohou sehnat práci na plný úvazek (Boeri et al., 2020).

Prekérní práce jako OSVČ se týká především osob s oslabeným postavením na trhu práce, které mají v pracovním vztahu slabší vyjednávací pozici a nemají tak na výběr – jde zejména o mladé a starší lidi, o lidi s nižším vzděláním, o migranty či o samoživitele. Tito lidé mohou v praxi pracovat jako OSVČ pro online platformy v rámci gig economy. Prekarita zvyšuje úroveň stresu pracujících a má negativní důsledky na celou společnost (detaily v příloze 4 *Problém švarcsystému v Česku*). Zatímco se prekarita vyskytuje i u zaměstnanců (například u dohod o provedení práce), samostatná výdělečná činnost je kvůli nižší pracovněprávní ochraně právě častou formou prekérní práce (Reuschke & Zhang, 2022).

[25] Dle jedné americké studie mají OSVČ v průměru 35 % nižší příjmy, než by měly, když by pracovaly jako zaměstnanci (po 10 letech činnosti) (Hamilton, 2000).

II. Problematické prvky ve zdanění OSVČ

V této kapitole popisujeme systém zdanění OSVČ a probíráme jeho problematické nastavení, které způsobuje nerovnosti a regresi ve zdanění OSVČ. Pro tuto analýzu čerpáme zejména z rešerše systému zdanění OSVČ v zahraničí, kterou jsme validovali se zahraničními ekonomy, a z vlastního výběrového šetření mezi OSVČ, na základě kterého jsme odhadovali skutečné výdaje pro různé typy OSVČ.

/ II.1 / Systém zdanění OSVČ

V Česku si OSVČ mohou vybrat mezi několika režimy zdanění:

/ 1 / uplatnění reálných výdajů, což vyžaduje vedení daňové evidence, případně účetnictví;

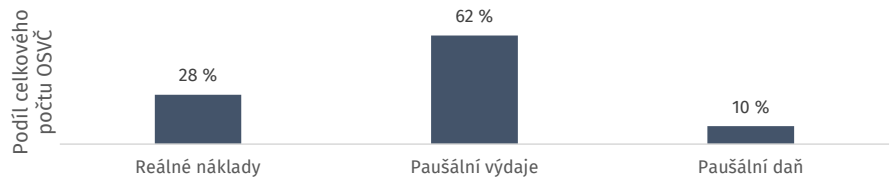
/ 2 / uplatnění paušálních výdajů;

/ 3 / využití paušální daně.

Každý režim ovlivňuje výši daně z příjmu (DPFO) a sociálního a zdravotního pojištění. Liší se taky mírou administrativní náročnosti. Většina OSVČ uplatňuje paušální výdaje.

Graf II.1

/ Většina OSVČ využívá paušální výdaje

Poznámka: Zahrnuje i vedlejší OSVČ.
Zdroj: Vlastní výpočet na základě agregátních dat ČSSZ a GFŘ pro rok 2024.

/ II.1.1 / Uplatnění reálných nákladů (s daňovou evidencí nebo s účetnictvím)

Základ daně tvoří rozdíl mezi tržbami a reálnými, daňově uznatelnými výdaji. Tento základ můžeme nazvat „**účetní zisk**“.[26] Tento základ daně vstupuje do výpočtu daně v daňovém přiznání podobně jako hrubá mzda zaměstnanců. Podmínkou pro uplatnění reálných nákladů je povinnost vést daňovou

[26] Přesněji dílčí základ daně dle par. 7 (účetnictví vede malý počet OSVČ).

evidenci nebo účetnictví při vyšším obratu[27]. Hlavní výhodou pro podnikající osoby je možnost si odečíst vysoké výdaje a využít daňových slev (zejména oproti paušální dani).

Tržby a výdaje OSVČ

„Příjmy k dosažení zisku“ (dále již „tržby“) jsou takové příjmy, které podnikatel (OSVČ nebo právnická osoba) získává v rámci své podnikatelské činnosti s cílem generovat zisk. Tyto tržby tvoří základ pro výpočet daně z příjmů a mohou se danit podle různých režimů.

Daňově uznatelné náklady (výdaje) jsou výdaje, které si podnikatel (OSVČ i právnická osoba) může odečíst od svých zdanitelných příjmů, čímž si sníží základ daně a následně i daňovou povinnost.

Aby byl výdaj daňově uznatelný, musí splňovat tyto podmínky:

* Musí souviset s podnikáním – výdaj musí být vynaložen na dosažení, zajištění a udržení příjmů (§ 24 zákona o daních z příjmů).
* Musí být řádně doložen – účetním dokladem (faktura, pokladní doklad, smlouva).
* Nesmí být veden jako daňově neuznatelný – zákon výslovně stanoví některé výdaje, které nelze uplatnit (např. pokuty a penále či většina nákladů na reprezentaci).

/ II.1.2 / Paušální výdaje

Jako alternativu k vedení evidence reálných nákladů mohou OSVČ uplatnit paušální výdaje, které si poplatník může odečíst od tržeb pro výpočet základu daně. Tyto výdaje lze uplatnit na tržby do hodnoty 2 mil. Kč tržeb. V režimu paušálních výdajů se může lišit účetní zisk od toho skutečného (v případě nižších skutečných výdajů než těch paušálních).

Sazby výdajových paušálů:

* 80 % pro řemeslné živnosti a zemědělce (max. 1,6 mil. Kč výdajů).
* 60 % pro ostatní živnosti (max. 1,2 mil. Kč výdajů).
* 40 % pro svobodná povolání, autory a ostatní podnikatele (max. 800 tis. Kč výdajů).
* 30 % pro pronájem majetku (max. 600 tis. Kč výdajů).

V roce 2024 využívaly výdajové paušály necelé dvě třetiny všech OSVČ. Systém totiž kombinuje administrativní jednoduchost s možností uplatnit si vyšší než reálné výdaje a veškeré odpočty a slevy v přiznání k DPFO.

[27] OSVČ musí vést účetnictví v několika zákonem stanovených případech. Nejčastějším bývá dosažení obratu ve výši nejméně 25 milionů Kč za předcházející kalendářní rok. Dalším obvyklým důvodem je zapsání OSVČ do obchodního rejstříku.

/ II.1.3 / Paušální daň

Tento režim umožňuje OSVČ platit jednotnou měsíční částku (viz tabulka II.1), která zahrnuje:

* daň z příjmů fyzických osob;
* sociální pojištění;
* zdravotní pojištění.

Pro využití režimu paušální daně musí OSVČ splnit **následující podmínky**:[28]

* Roční příjmy do 2 milionů Kč (od roku 2023).
* Nelze uplatnit pro OSVČ, které jsou plátci DPH (kromě identifikovaných osob).
* Nesmí mít paralelně zaměstnání, z kterého by se odvádělo zálohově DPFO.
* Příjmy z nájmů, kapitálových zdrojů a z ostatních příjmů dohromady musí být nižší než 50 tisíc[29].

Tabulka II.1

/ Pásma paušální daně v roce 2025

	Měsíční platba				Maximální roční tržby
	Celkem	Z toho DPFO	Z toho sociální pojistné	Z toho zdravotní pojistné	
I. pásmo	8716 Kč	100 Kč	5473 Kč	3143 Kč	Typicky 105 mil. Kč
II. pásmo	16745 Kč	4 963 Kč	8 191 Kč	3 591 Kč	Typicky 2 mil. Kč30
III. pásmo	27 139 Kč	9 320 Kč	12 527 Kč	5 292 Kč	2 mil. Kč31

V Česku si uplatňuje paušální daň přibližně 120 tisíc osob. Drtivá většina z nich využívá I. pásmo; II. pásmo využívalo v roce 2024 2 652 a III. pouze 368 poplatníků.[32]

[28] Vyjma uvedených podmínek existují i další, méně využívané podmínky. Zaprvé, paušální daň nesmí mít například cizinec bez trvalého pobytu. Zadruhé, nesmí být paušalista společníkem veřejné obchodní společnosti či komplementářem v komanditní společnosti a zatřetí, nesmí být dlužníkem v insolvenci.
[29] Jde o příjmy v daňovém přiznání uváděné v § 8, v § 9 a v § 10. Zahrnují se tedy do toho například dividendy ze zahraničních zdrojů (protože ty jsou součástí příjmů podle § 8), ale ne české dividendy (protože ty jsou daněny srážkovou daní), uvedený popis je tedy jistým zjednodušením.
[30] Pro OSVČ s většinou tržeb (alespoň 75 %) z činnosti s 60% nebo 80% paušálem. Pro OSVČ s 30% a 40% paušálem do tržeb 1 ,5 mil.
[31] Pro OSVČ s většinou tržeb z činností s 30% nebo 40% paušálem.
[32] Informace k 29. 5. 2024 poskytnuté GFŘ.

Commented [PV16]: Antonie - heading format (asi i jinde)

Commented [KS17]: Tady je třeba tabulku buď vmáčknout ještě na stránku, nebo naopak odsadit na další stránku. Nechtěl jsem do toto hrabat.

Commented [PV18R17]: Antonie, půjde to vmáčknout? Jsou tam velké mezery

Commented [PV19]: Antonie, jde to trošku udělat menší (je tam spousta místa) + stejně široké sloupce?

Sociální a zdravotní pojištění OSVČ při reálných či paušálních nákladech

Základ pro výpočet sociálního a zdravotního pojištění tvoří u OSVČ v režimech reálných a paušálních výdajů účetní zisk, stejně jako pro DPFO (viz předchozí sekce). Tento se pro výměru pojistného dále snižuje. Pro hlavní OSVČ platí, že pojistné nelze snížit pod stanovenou minimální zálohu, bez ohledu na skutečný zisk – tyto minimální platby jsou tedy povinné, nikoliv pouze vratné zálohy.

Sociální pojištění (u ČSSZ)

Minimální vyměřovací základ pro sociální pojištění u hlavní činnosti činí v roce 2025 35 % průměrné mzdy (dříve 30 %), přičemž v roce 2026 má vzrůst až na 40 %. To odpovídá minimální měsíční platbě na sociální pojištění ve výši 4 759 Kč v roce 2025. Začínající OSVČ na hlavní činnost mají po dobu prvních tří let snížený minimální vyměřovací základ na 25 % průměrné mzdy. [33]

Pro OSVČ na vedlejší činnost je minimální záloha na sociální pojištění v roce 2025 stanovena na 1 496 Kč měsíčně, ale tato povinnost platí až po překročení rozhodného příjmu (zisku) 111 736 Kč ročně – do této výše je vedlejší OSVČ od sociálního pojištění plně osvobozena.[34]

Po skončení roku a podání přehledu se doplácí případný rozdíl mezi zaplacenými zálohami a skutečně vypočteným pojistným podle vyměřovacího základu (55 % z účetního zisku) a sazby (29,2 % z vyměřovacího základu, kromě některých důchodců).

Zdravotní pojištění (u zdravotní pojišťovny)

Pro hlavní OSVČ je minimální vyměřovací základ zdravotního pojištění stanoven na 50 % průměrné mzdy. V roce 2025 tato částka činí 3 143 Kč. U vedlejší činnosti není minimální vyměřovací základ stanoven – pojistné se počítá přímo z účetního zisku (50 % z něj) a platí se od první koruny.[35] Po podání přehledu zdravotní pojišťovně se případně doplácí rozdíl mezi zaplacenými zálohami a skutečně vypočteným pojistným podle vyměřovacího základu (50 % z účetního zisku) a sazby (13,5 % z vyměřovacího základu).

Platba DPH

OSVČ se v Česku povinně stává plátcem DPH při splnění jedné z těchto podmínek:

* Obrat za předchozí kalendářní rok přesáhne 2 miliony Kč (plátcem se stává 1. ledna následující rok).
* Obrat za předchozích 365 dní přesáhne 100 tisíc EUR, tedy cca 2,5 milionů Kč (plátce se stává následující den).

K platbě DPH se OSVČ může přihlásit dobrovolně i pod limity tržeb výše.

---

[33] Jde o osoby, které 20 let před využitím této výhody, činnost nevykonávaly. Většinou tedy půjde o nové OSVČ, je zde ale zákonná možnost "staronových" OSVČ.
[34] Pokud se nerozhodne sociální pojistné platit dobrovolně.
[35] Vedlejší OSVČ, za které zdravotní pojištění neplatí stát (typicky zaměstnanci), nemají povinnost platit zálohy a vždy platí své zdravotní pojištění jednorázově při podání přehledu. Ostatní vedlejší OSVČ (studenti, důchodci atd.) nemají povinnost platit pouze první rok své činnosti, následně jim je vyměřena záloha, která ale může být nižší, než je minimální záloha pro OSVČ na hlavní činnost.

Režimy zdanění OSVČ v okolních zemích

Standardním režimem zdanění OSVČ je v okolních zemích uplatnění reálných nákladů. Většina zemí také umožňuje odpočet výdajů paušálem (viz tabulka II.2 níže). Naopak paušální daň je spíše výjimkou – podobné nastavení mají v Maďarsku; v Polsku je pak možné odvádět procento z celkových tržeb.

Tabulka II.2

Využití jednotlivých daňových režimů v referenčních zemích

Země	Reálné výdaje	Paušální výdaje	Paušální daň (fixní částka)	Paušální daň (%)
Česko				
Maďarsko			(Pouze pro určité živnostníky)	
Německo				
Polsko				
Rakousko				
Slovensko				
Slovinsko				

Zdroj: Vlastní výzkum, detaily viz příloha 6.

Koncept efektivní míry zdanění OSVČ

Ve zbytku studie se věnujeme porovnání míry zdanění mezi různými typy OSVČ a mezi OSVČ a zaměstnanci. Efektivní **průměrnou daňovou sazbu OSVČ** počítáme jako celkové odvody (DPFO a povinné sociální a zdravotní pojistné) v poměru ke skutečnému zisku. Skutečný zisk, který je de facto příjmem ze samostatné výdělečné činnosti, se může lišit od účetního zisku pro výpočet DPFO a pojistného – pokud OSVČ utrží 1 milion Kč a reálně k činnosti vynaložil náklady 200 tisíc Kč, jeho skutečný zisk je 800 tisíc Kč, i když by s paušálem 60 % činil jeho účetní zisk 400 tisíc Kč. Taková OSVČ by při využití paušálních výdajů odvedla 131 tisíc Kč ročně[36], což při skutečném zisku 800 tisíc Kč tvoří průměrnou daňovou sazbu cca 16 %.

[36] 29 160 Kč na DPFO, 64 240 Kč na sociálním pojistném a 37 716 Kč na minimech zdravotního pojistného.

/ II.2 / Štědré paušální výdaje

Smysl a historie paušálních výdajů

OSVČ získaly možnost odečíst si paušální výdaje v roce 1993. **Původním záměrem bylo „snížit a zjednodušit administrativu drobným podnikatelům spojenou s podnikáním“** (MF ČR, 2014). OSVČ totiž nemusí prokazovat reálné výdaje v daňové evidenci. Kromě toho opatření snižuje administrativní náročnost na straně státu a navíc historicky souviselo s nízkou schopností finanční správy daňovou evidenci efektivně kontrolovat.

Od svého zavedení se paušální výdaje výrazně zvýšily. Původní hodnota pro živnostenské podnikání činila 25 %, pro zemědělce 50 %. K nejvýraznějšímu zvýšení došlo v roce 2005 pod vládou ČSSD, která mimo jiné zdvojnásobila paušál pro ostatní živnosti na 50 %. K dalšímu zvýšení na současnou podobu došlo v letech 2009–2010 v důsledku hospodářské krize. V následujících letech se ještě měnily limity pro uplatnitelné paušální výdaje[37]. Důsledkem navyšování je využití paušálních výdajů 62 % OSVČ, v porovnání s cca 20 % před rokem 2005 (ČTK, 2005).

Paušální výdaje v zahraničí

Paušální výdaje jsou v zahraničí relativně obvyklé – tento režim umožňuje čtyři ze šesti sledovaných zemí. **Česko společně se Slovinskem patří v této oblasti mezi nejštědřejší** (viz tabulka II.3 níže). V Rakousku jsou paušální výdaje maximálně 45 % tržeb[38], ale většina OSVČ může uplatňovat paušální výdaje mnohem menší. Například rakouský IT specialista si může odečíst pouze 6 %[39] z tržeb, v přepočtu na českou kupní sílu maximálně cca 150 000 Kč ročně. Vyšší maximální částku uplatnitelných paušálních výdajů mají v Maďarsku, kde však pro IT činí paušál pouze 40 %, a na Slovensku, kde je sice jednotný 60 % paušál, ale maximálně si OSVČ může uplatnit ve výši 20 000 EUR, tedy necelou polovinu českého maximálního paušálního výdaje.

[37] Například mezi lety 2018 a 2020 činil limit tržeb 1 milion Kč.
[38] Pouze v případě prodeje zboží a pouze pro malé podnikatele (roční tržby nižší než 40 000 EUR). Všichni ostatní mají paušál nižší, a to výrazně.
[39] Rakousko má „kombinované“ paušály. Uvedený paušální výdaj, který je nejbližší české koncepci, může být doplněn jinými paušálními výdaji, například na dopravu. Celkově však bude uvedený výdaj stejně mnohem nižší než v případě českého systému.

Tabulka II.3

Paušální výdaje v referenčních zemích

Země	Rozpětí paušálních výdajů	Maximální roční tržby[40]	Paušál pro konkrétní profese (maximální uplatnitelné výdaje)	
			Pro kancelářské profese (příklad IT)	**Pro manuální profese** (příklad stavebnictví)
Česko	30–80 %	2 000 000 Kč	60 % (1 200 000 Kč)	60 %/ 80 % (1 200 000 / 1 600 000 Kč)[41]
Maďarsko	40–90 %	2 286 900 Kč	40 % (915 000 Kč)	80 % (1 830 000 Kč)
Rakousko	6 –45 %[42]	732 900 Kč / 4 031 200 Kč[43]	20 % / 6 + %[44] (154 000 Kč)	45 % / 12+ % (346 000 Kč)
Slovensko	60 %	852 000 Kč	60 % (511 000 Kč)	60 % (511 000 Kč)
Slovinsko[45]	80 % / 40 %	1 190 000 / 2 379 800 Kč	80 % / 40 % (1 428 000 Kč)	80 % / 40 % (1 428 000 Kč)

Poznámka: Přepočteno do Kč dle kurzu z listopadu 2024; v paritě kupní síly vůči Kč.
Zdroj: Vlastní výzkum, detaily viz příloha 5.

Ve většině okolních zemích tak OSVČ s paušálními výdaji mají vyšší zdanitelný základ než v Česku, protože si mohou tržby snížit o nižší paušální výdaje. V Německu a Polsku a ve velké většině západních zemí, pak možnost uplatnit paušální výdaje vůbec neexistuje.[46]

[40] Může se jednat jednak o permisivní limit, nad který se paušální výdaje mohou využít, ale z tržeb pouze do určité výše (jako v Česku), nebo o absolutní limit, nad který paušální výdaje není možné uplatnit vůbec.
[41] V rámci stavebnictví existují řemeslné i neřemeslné činnosti, uvedený 80% paušál se vztahuje výhradně na řemeslné, jak je uvádí živnostenský zákon.
[42] Rakousko má více typů paušálů, které se od sebe konstrukčně liší. Nejblíže českému „všeobjímajícímu paušálu“ je tzv. Kleinerunternehmerpauschalierung (paušál pro malé podnikatele). Tento paušál nahrazuje velkou většinu nákladů podnikání (s důležitou výjimkou daňově odečitatelných příspěvků na sociální a zdravotní pojištění). Tento paušál je ve výši 45 % pro prodej zboží a 20 % pro služby. Skutečně se ale týká jen malých podnikatelů. Většina rakouských OSVČ může využít Basispauschalierung (základní paušál), který nahrazuje ale „jen“ operativní náklady podnikání. Nenahrazuje tedy například náklady na zboží či nákup majetku (odpisy se tedy mohou uplatnit i při použití tohoto typu paušálu, což v ČR není možné). Pro většinu činností je základní paušál ve výši 12 %, pro některé specifické činnosti jako třeba konzultační služby či autorská či přednášková činnost je paušál snížen na 6 %.
[43] Uvedená částka (220 000 EUR ročně) se vztahuje na rok předcházející tomu, v němž může (či nemůže) být uplatněn paušál.
[44] Navíc si může odečíst reálné náklady za materiál a odpisy.
[45] Slovinsko má „skládaný“ paušál, příjmy pod 50 000 EUR mají 80% výdajový paušál, příjmy od této částky do 100 000 EUR mají 40% výdajový paušál a příjmy vyšší než 100 000 EUR mají nulový výdajový paušál. Mimochodem, od roku 2025 platí nový systém, kde je 80% paušál použitelný do 60 000 EUR tržeb (tedy došlo k navýšení), ale všechny příjmy nad tuto částku mají nulový uplatnitelný paušální výdaj. U OSVČ s tržbami nad 70 000 EUR tak došlo k významnému zvýšení míry zdanění.
[46] Například Irsko definuje paušály pro konkrétní seznam profesí, které jsou v absolutní hodnotě a relativně nízké (např. pro zedníka je to necelých 4 500 Kč měsíčně) (Revenue, 2024). Státy jako Velká Británie či Německo pak nabízí paušál na konkrétní položky, jako je doprava či home office (HM Government, n.d.). Pro tyto položky by vedení reálné evidence bylo náročné a paušál tak nabízí zjednodušení, aniž by výrazně snižoval zdanitelný základ.

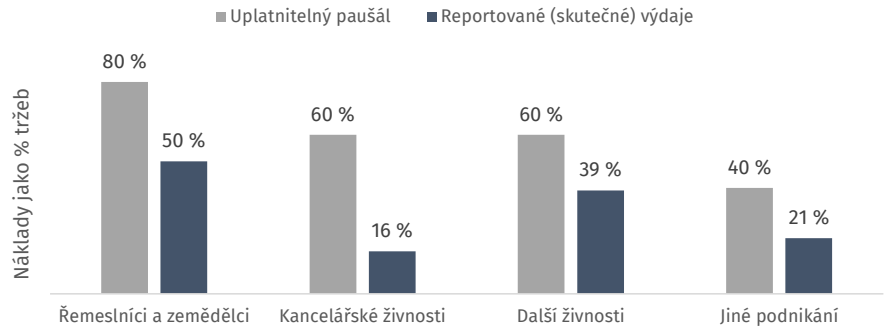
Paušální výdaje v porovnání s odhadovanými skutečnými výdaji

Naše reprezentativní šetření mezi OSVČ potvrzuje, že **skutečné výdaje OSVČ využívající paušální výdaje jsou výrazně nižší než uplatněný paušál**.[47] Pro ziskové OSVČ jsou uplatnitelné paušální výdaje o 19 až 44 p.b. vyšší než odhadované skutečné výdaje. Rozdíl existuje u všech typů OSVČ, včetně řemeslníků a zemědělců. Důvodem může být i to, že všechny skupiny zahrnují i ty OSVČ, kteří využívají vybavení odběratelů (de facto zaměstnavatelů), například při práci na švarcsystému.

Největší rozdíl je u OSVČ v profesích, které klasifikujeme jako kancelářské – tedy ty, které používají 60 % paušál, ale pro svou práci vynakládají typicky nižší náklady (např. hardware a software, spíše než další nástroje a materiál). Tato skupina zahrnuje například profesní a vědecké činnosti nebo IT. Odhadované skutečné náklady těchto OSVČ dosahují jen zhruba čtvrtiny oproti uplatnitelnému paušálnímu výdaji.

Graf II.2

Reportované skutečné výdaje jsou nižší než paušál, zejména pro kancelářské živnosti[48]

Poznámka: Medián odhadovaných skutečných nákladů jako procento tržeb pro ziskové OSVČ daného typu s tržbami pod 2 miliony. Populačně váženo. Kancelářské profese dle NACE: Administrativní a podpůrné činnosti, informační a komunikační činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví, profesní, vědecké a technické činnosti, veřejná správa atd., a vzdělávání. Paušál 30 % není uveden kvůli malému vzorku.
Zdroj: Výběrové šetření PAQ Research 2024 (řemeslníci a zemědělci N = 145, kancelářské živnosti N = 380, další živnosti N = 263, jiné podnikání N = 158), detaily viz příloha 6.

Typická OSVČ s 60 % paušálem v kancelářské profesi si dnes z tržeb 600 tisíc Kč může odečíst 360 000. Její základ pro daň a pojistné stak tvoří 240 000 Kč, i když reálný příjem (zisk) po odečtení nákladů 16 % tvoří cca 500 000 Kč, tedy více než dvojnásobek.

Z vysokých paušálů dnes navíc těží hlavně ti, pro které je hodnota administrativní úspory nízká. Nejvyšší rozdíl mezi skutečnými a paušálními výdaji je právě u ostatních živností v kancelářských

[47] OSVČ deklarovaly či implikovaly své skutečné výdaje třemi způsoby – položkově, jako sumu, a formou cenového testu. Na základě těchto tří odpovědí jsme odhadovali pravděpodobné reálné náklady. Detaily viz. metodika v příloze 6.
[48] 75., 50. a 25. percentil pro jednotlivé skupiny činí: 71 %, 50 % a 18 %. 36 %, 16 % a 5 %. 67 %, 39 % a 12 %. 48 %, 21 % a 8 %.

profesích, které mají menší objem „jednotlivých“ nákladů – tedy účtenek a faktur – než jiné typy OSVČ.[49] Vedení daňové evidence by tedy pro ně bylo jednodušší.

Za cenu mírné administrativní úspory tak jde současné nastavení paušálů hrubě proti principu, že základ daně by měl odpovídat příjmu poplatníka. I experti Ministerstva financí uznávají, že výdajové paušály jsou dnes spíše nástrojem pro optimalizaci daně, než pro administrativní úsporu (MF ČR, 2014). Tato optimalizace pak vede k vysokým nerovnostem v míře zdanění v rámci OSVČ a se zaměstnanci (viz kapitola 3).

/ II.3 / Štědrá paušální daň

Paušální daň v Česku a zahraničí

Paušální daň využívá u nás necelá pětina hlavních OSVČ. **Smyslem jejího nastavení v podobě od roku 2021[50] bylo také snížení administrativní zátěže**, zejména drobným živnostníkům.[51] Plátci paušální daně nemusí vyplňovat daňové přiznání a posílat platby třem různým orgánům. Sekundárním dopadem je pak snížení zátěže na straně správce daně, který nemusí přiznání zpracovávat a může omezit kontroly.

Česká paušální daň – tedy jedna relativně nízká platba nezávislá na příjmu do určitého limitu – je **v zahraničním srovnání unikát**. Podobně nastavenou fixní daň, která by zahrnovala i sociální a zdravotní pojištění, mají pouze v Maďarsku. Tzv. KATA („daň pro malé firmy“) se ale od české paušální daně liší ve dvou důležitých aspektech. Za prvé, ji mohou využít jen OSVČ, které fakturují pouze fyzickým osobám[52]; fakturace firmám zamezuje využití paušální daně a nutí subjekty k využití jiného režimu. Za druhé, platba činí 50 000 forintů (asi 3 050 Kč) měsíčně a mohou ji využít OSVČ s tržbami do výše 18 000 000 forintů (asi 1 100 000 Kč) ročně. Pro srovnání, v prvním pásmu paušální daně v Česku platba činí 8 716 Kč v I. pásmu, tedy více než dvojnásobek, ale do vyššího limitu tržeb 1 500 000 Kč.[53] Využívat jej ale mohou všichni OSVČ.

Současné nastavení paušální daně v Maďarsku se tak blíží původnímu záměru zavedení paušální daně u nás, tedy snížení administrativní zátěže drobným živnostníkům (MF ČR, 2021), a nedá se považovat za nástroj daňové optimalizace, jakým je v současnosti paušální daň v Česku. Zajímavé je, že nastavení KATA se před rokem 2022 blížilo našemu nastavení (mohly do něj vstoupit všechny OSVČ). Do současné podoby **byla omezena, protože umožňovala příliš velkou daňovou optimalizaci** (omezení KATA vedlo v Maďarsku poklesu OSVČ využívající tento režim zdanění ze 261 tisíc na 40 tisíc (Portfolio, 2024)).

Další zemí, která měla systém paušální daně, bylo do roku 2021 Polsko.[54] Systém tzv. „daňové karty“ spočíval ve fixní platbě na základě výměru vydaného finanční správou. Daňová karta byla ale zrušena,

[49] Kancelářské profese také většinou nemusí řešit odpisy, protože jimi nakupované zboží a služby jsou většinou pod zákonným limitem pro odepisování, a tak jde u nich o jednorázový náklad. Odpisy bývají administrativně náročné.
[50] Paušální daň formálně existovala i před rokem 2021 („daň placená paušální částkou“), ale nebyla využívaná.
[51] „Cílem je vytvoření institutu pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob s nižšími příjmy ze samostatné činnosti a bez jiných příjmů, který by umožnil zjednodušit administrativu, která je pro ně spojena s plněním daňových a pojistných povinností.“ Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony v souvislosti s paušální daní.
[52] S výjimkou taxikářů.
[53] Pokud alespoň 75 % příjmů ze samostatné činnosti tvoří příjmy, k nimž lze uplatnit výdaje ve výši 80 % nebo 60 % z příjmů. To v Česku znamená velkou většinu OSVČ.
[54] Ti, kteří ji využívali do roku 2021, ji mohou využívat i nadále.

protože neumožňovala férovou míru zdanění. Navíc ji kvůli změnám týkajících se definice volné živnosti začal využívat větší počet lidí včetně lékařů a veterinářů, přestože karta měla sloužit jen drobným podnikatelům. Důvodová zpráva zákona zmiňuje, že „tato forma paušální daně z příjmu cílí na poplatníky provozující drobné podnikání. Pokračování v udržování tohoto stavu v oblasti zdanění formou daňové karty je neopodstatněné." (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2021).

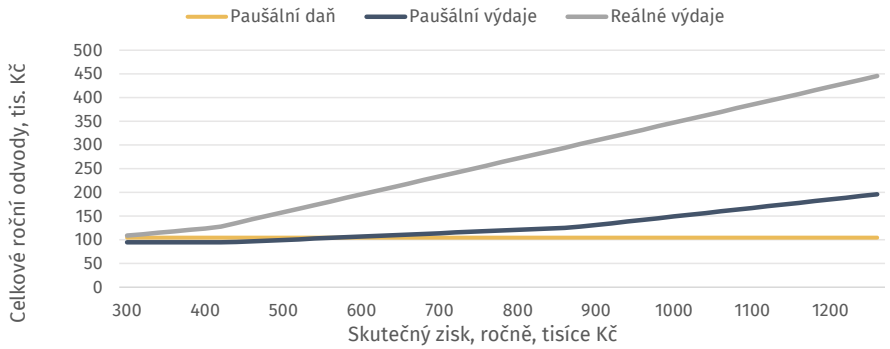
Polsko dnes nabízí jinou formu paušální platby. V tzv. „lump-sum" režimu mohou OSVČ zdanit své celkové tržby (tedy ne zisky po odečtení výdajů) procentuální daní v sazbě 2 –17 %. Konkrétní procento závisí na profesi.[55] Daň nepokrývá sociální a zdravotní pojištění, které se na rozdíl od Česka platí zvlášť. Na druhou stranu stále zjednodušuje administrativu jak na straně plátce (odpadá nutnost vykazovat výdaje), tak na straně správce daně, podobně jako paušální daň u nás. Tento zjednodušený režim zdanění využívají i další státy, jako je Estonsko, které aplikuje 20 % srážkovou daň rovnou na příchozí platby na podnikatelský účet (Estonian Tax and Customs Board, 2025).

Daňové zvýhodnění plátců paušální daně

Paušální daň se může některým OSVČ vyplatit ještě více než paušální výdaje. Platí to zvlášť pro ty s vyššími příjmy, protože se míra zdanění kvůli fixní částce s rostoucím ziskem snižuje.[56] Například pro OSVČ v kancelářské profesi při reálném zisku 1,2 milionu Kč ročně činí roční platba 105 tisíc Kč cca 9 % skutečného zisku. Při paušálních výdajích by OSVČ zaplatila o cca 80 tisíc ročně více.[57] Kdyby pak uplatňovala reálné výdaje – a základ daně by tak odpovídal skutečnému zisku – státu by v tomhle modelovém příkladu odvedla o téměř 320 tisíc více než v paušální dani (graf II.3).

Graf II.3

Paušální daň umožňuje velkou úsporu na dani a pojistném

Poznámka: Zaplacené DPFO a povinné pojistné. Modelový příklad OSVČ s 60 % paušálem. Reálné náklady na úrovni mediánu kancelářského typu těchto OSVČ.

Zdroj: Vlastní výpočet

[55] Například 17% paušál se aplikuje na daňové či právní poradenství, 12% na IT, 5 ,5 % na stavebnictví a 2 % na zemědělství.

[56] Neplatí to bezvýhradně, neboť nad určitý příjem (u nejčastějšího 60% paušálu je to 1 ,5 milionu Kč) přechází poplatník do vyššího pásma paušální daně, tam tedy dochází ke skokovému zvýšení placené paušální daně (respektive i efektivní míry zdanění). Počet OSVČ v II. a III. pásmu paušální daně je však zanedbatelný.

[57] Předpokládá skutečné výdaje v úrovni 16 %, tedy tržby v úrovni 1 ,43 milionu korun. Předpokládá pouze využití základní slevy na poplatníka, pokud by mohl poplatník využít více slev či odpočtů, rozdíl by byl menší, neboť u paušální daně se nedají položky snižující daň uplatnit. Vysokopříjmové kancelářské OSVČ se však paušální daň i tak vyplatí téměř vždy.

Není překvapivé, že paušální výdaje nadproporčně využívají OSVČ v kancelářských profesích s nižšími výdaji a vyššími příjmy. Na základě našeho šetření odhadujeme, že cca 40 % plátců paušální daně jsou právě OSVČ z kancelářských profesí, zatímco v celkové populaci hlavních OSVČ jich je cca 28 %. Plátci paušální daně taky mají mírně vyšší příjmy – odhad mediánových tržeb plátců paušální daně v roce 2024 je 1 030 tisíc Kč oproti 940 tisícům Kč u hlavních OSVČ využívajících paušální výdaje.[58]

Systém paušální daně tak zvyšuje daňové zvýhodnění pro spíše vysokopříjmové OSVČ s nízkými náklady. To se navíc kombinuje s jednodušší administrativou, která má pro tyto OSVČ menší hodnotu než pro OSVČ s vyšším objemem jednotlivých nákladů.

/ II.4 / Nekonzistentní vyměřovací základy

OSVČ uplatňující reálné či paušální výdaje **čelí jiným vyměřovacím základům pro DPFO a pojistné než zaměstnanci**. Sazby DPFO a pojistného[59] jsou pro oba typy pracujících stejné, pokud zohledňujeme i pojistné placené zaměstnavatelem. Pro pojistné OSVČ se však uplatňuje na základ snížený na 55 %, respektive 50 % účetního zisku (pro sociální, respektive pro zdravotní pojistné), zatímco pro zaměstnance se uplatňuje na 100 % hrubé mzdy. Pro výpočet DPFO je základem 100 % účetního zisku (pro OSVČ) a 100 % hrubé mzdy (pro zaměstnance).

Snížený vyměřovací základ pojistného je u OSVČ do určité míry ospravedlnitelný. Důvodem je, že ekvivalentem k účetnímu zisku OSVČ by měla být tzv. superhrubá mzda zaměstnance (hrubá mzda navýšená o platby pojistného zaměstnavatele, viz kapitola 3.2), protože jde o celkový příjem, ze kterého se odvádí daň a pojistné. Sazby pojistného se však u zaměstnanců uplatňují na nižší základ, a to na hrubou mzdu. Ze stejného důvodu by měl být stejným poměrem snížen i základ u OSVČ – při dosažení stejné výše pojistných odvodů (a čistého příjmu) OSVČ a zaměstnanců by činil vyměřovací základ pojistné 75 % účetního zisku[60].

Stejný argument se dá uplatnit i na vyměřovací základ pro DPFO. Ten je pro oba typy pracovníků 100 %, ale jiného základu. OSVČ platí de facto daň z vyššího základu, který zahrnuje veškeré pojistné, zatímco zaměstnanci se počítá daň z nižšího základu hrubé mzdy a nikoli superhrubé mzdy, která zahrnuje veškeré zaplacené pojistné.[61] Ekvivalentní vyměřovací základ pro DPFO u OSVČ by tak byl 75 % účetního zisku. Alternativním řešením by bylo umožnit odpočet zaplaceného pojistného jako náklad ze základu daně, jak je praxí v Německu a Rakousku.

Dnešní nastavení vyměřovacích základů tak u DPFO zvýhodňuje zaměstnance, jelikož základ pro OSVČ je celých 100 % jejich účetního zisku. U pojistného jsou kvůli sníženému základu na 50 a 55 % naopak zvýhodněny OSVČ. V kapitole 3.2. rozebíráme, že toto částečné zvýhodnění u pojistného OSVČ může být ospravedlnitelné.

---

[58] Kvůli neexistenci administrativních dat ohledně plátců paušální daně se jedná o výsledek našeho mikrosimulačního modelu, viz příloha 7.

[59] Kromě nemocenského pojistného, které je pro OSVČ nepovinné.

[60] Podíl hrubé a superhrubé mzdy u zaměstnanců = 1 / (1 + 0 ,338) = cca 75 %.

[61] Pro ilustraci této analýzy si vezměme OSVČ s tržbami 3 miliony Kč uplatňující reálné výdaje 2 miliony. Při aplikaci 75 % vyměřovacího základu by tak vyměřovací základ pro DPFO a pojistné činil 750 tisíc Kč. V případě zaměstnání by tento OSVČ přenesl své výdaje na zaměstnavatele, pro kterého by byl zbývající náklad práce 1 milion. Z pohledu zaměstnavatele by tak ekvivalentem tohoto OSVČ byl zaměstnanec se superhrubou mzdou 1 milion Kč, tedy hrubou mzdou cca 750 tisíc Kč. DPFO a pojistné by se tak při sníženém vyměřovacím základu u OSVČ na 75 % počítalo pro oba typy pracujících stejnou sazbou ze stejné částky.

/ II.5 / Minima pojistného a jejich limity

Hlavní OSVČ

Minimální vyměřovací základ sociálního pojistného hlavních OSVČ se mezi roky 2023 a 2025 výrazně zvýšil (další zvýšení je plánované pro rok 2026). Důvodem je nejen standardní navázání na rostoucí průměrnou mzdu, ale hlavně mimořádné zvýšení minimálního vyměřovacího základu z 25 % na 35 % průměrné mzdy.[62] V roce 2023 minimum bylo 2 944 Kč měsíčně, v roce 2025 už to je 4 759 Kč.

Vyšší sociální minima mohou vést k výrazné míře zdanění. Při tržbách v úrovni průměrné mzdy a skutečných nákladech 50 % znamená platba sociálních a zdravotních minim dosahuje průměrnou daňovou sazbu 34 %. Jak ukazujeme v kapitole 3.1., existence vysokých minim přispívá k vysoké regresi ve zdanění OSVČ.

Vyšší sociální minima však dávají smysl z několika pohledů. Za prvé, celková minima pojistného jsou stále o více než 20 % nižší než odvody zaměstnance pobírajícího minimální mzdu.[63] Za druhé, minima pojistného tvoří de facto minimální daň, kterou OSVČ platí nezávisle na přiznaném daňovém základu. Jak ukazujeme v kapitole 3.3., některé OSVČ manipulují daňovým základem (například zatajením příjmů). Minima pojistného tak zajišťují, že každý hlavní OSVČ odvede alespoň část svých příjmů. Za třetí, vyšší odvody OSVČ dávají smysl právě u sociálního pojistného, protože se OSVČ vrátí na důchodech. Vyměřené důchody OSVČ jsou dnes často velmi nízké, což u některých z nich vede k velkému propadu životní úrovně a k nutnosti státu poskytnout OSVČ dávky v hmotné nouzi či státní sociální podpory. Vyšší vyměřovací základ důchodového pojištění tak přispívá k řešení tohoto problému.

Zvýšený základ minim sociálního pojištění je navíc konzistentní se zahraniční praxí. V nám podobným zemích se pohybuje okolo 40–60 % průměrné mzdy (tabulka II.4). V Německu neexistuje povinnost hradit si sociální pojištění, přesto jej pro zajištění svého důchodu využívá většina OSVČ. V Rakousku pak existuje osvobození pro nejnižší příjmy (což může být obdobou vedlejších OSVČ v Česku).

Tabulka II.4

/ Nám podobné státy mají vyšší minimální základ sociálního pojistného

Stát	Minimální vyměřovací základ pro sociální pojistné (% průměrné mzdy)
Česko	35 % (40 % v roce 2026)
Maďarsko	cca 45 % (minimální mzda)
Slovensko	cca 40 % (50 % průměrné mzdy z před dvěma lety)
Polsko	60 %
Slovinsko	60 %
Německo	- (neexistuje povinné sociální pojistné)
Rakousko	- (osvobození od sociálního pojistného pro příjmy pod 518,44 EUR)

Zdroj: Vlastní zahraniční rešerše (detaily v příloze 5).

[62] 40 % v roce 2026.
[63] 7902 Kč oproti 9 993 Kč, které zahrnuje i pojistné zaměstnavatele.

Prostor, **kde by se minima daly snížit, je však zdravotní pojištění**. Minimální vyměřovací základ zdravotního pojistného je 50 % průměrné mzdy, což je více než cílený základ u sociálního pojistného. Pro konzistenci by se minima mohla snížit právě na 40 %. Zároveň by dávalo smysl, aby neklesla pod úroveň osob bez zdanitelných příjmů (samoplátci). Tato úroveň v roce 2025 činí 2 808 Kč.[64]

Vedlejší OSVČ

Vedlejší OSVČ jsou osvobozené od platby sociálního pojištění, pokud nepřesáhnou účetní zisk 111 736 Kč ročně.[65] Osvobození od sociálního pojistného poskytuje významné daňové zvýhodnění – pokud by OSVČ s 60% paušálem byla přesně na této hranici, její tržby by byly cca 23 tisíc měsíčně a veškeré odvody cca 600 Kč (pouze zdravotního pojistné). V extrémním scénáři nulových skutečných nákladů by průměrná daňová sazba takové OSVČ by činila necelá 3 %. Navíc tento tzv. „notch" (skok), od kterých se sociální pojistné uplatňuje, motivuje k manipulaci s daňovým základem a shlukování těsně pod tento limit. To ukazujeme v kapitole 3.3.

U vedlejších OSVČ, které mají souběh se zaměstnáním, je otázka, proč takové osvobození existuje. Pokud by si chtěl zaměstnanec přivydělat, je nesystematické přivýdělek dalším zaměstnáním plně zpojistnit (v případě hlavního pracovního poměru) a přivýdělek samostatně výdělečnou činností osvobodit.

K diskuzi jsou však **vedlejší OSVČ bez souběhu se zaměstnáním**, tedy státní pojištěnci jako jsou studenti, pečující o děti do 4 let nebo důchodci. Tyto skupiny jsou typicky citlivější na míru zdanění v jejich rozhodování ohledně pracovní aktivity a vysoké zdanění jejich přivýdělku tak může být demotivační. Navíc i v systému zaměstnanecké práce existují formy zvýhodnění – zejména dohody o provedení práce (v rámci kterých se do limitu 11 500 Kč měsíčně neplatí pojistné) či sleva na sociální pojistné zaměstnavatele při práci na částečný úvazek na úrovni 5 p.b.

[64] S plánovaným navyšováním minimální mzdy (až na 47 % v poměru k průměrné mzdě) by se efekt tohoto opatření snižoval (minimální platba zdravotního pojistného se pro samoplátce počítá ze základu minimální mzdy). Roli hraje i fakt, že průměrná mzda používaná pro výpočet minimální mzdy je predikcí Ministerstva financí na následující rok – pro rok 2025 se jedná o 49 233 Kč (podle Sdělení č. 251/2024 Sb.). To znamená, že pokud by dnes minimální mzda činila 47 % této průměrné mzdy, její výše by byla 23 140 Kč. Zdravotní pojistné samoplátců by tak činilo 3 124 Kč, tedy jen o 19 Kč méně, než je současná minimální záloha zdravotního pojistného pro OSVČ.

[65] Jde o tzv. rozhodnou částku za rok 2025. Její výpočet je trochu složitý – jde o 2 ,4násobek částky, která se stanoví jako součin všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, za který se účast na důchodovém pojištění posuzuje, a přepočítacího koeficientu pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu. V posledních letech rozhodná částka roste o cca 5000 Kč účetního zisku ročně. Nakonec je nutné zmínit, že předpokládáme vykonávanou vedlejší činnost během celého kalendářního roku – za každý měsíc, kdy vykonávána není, je rozhodná částka o jednu dvanáctinu menší. Některé OSVČ (například ty, které se zaregistrují koncem roku) proto mají povinnost sociální pojištění platit (přesáhnou rozhodnou částku) i s nižším než uvedeným ziskem.

III. Důsledky nedostatků ve zdanění OSVČ

V následující kapitole diskutujeme, jak nastíněné nedostatky vedou k nerovnosti a regresi ve zdanění jednak mezi různými skupinami OSVČ, tak mezi OSVČ a zaměstnanci. Nerovnost a regresi ukazujeme nejen na úrovni modelových příkladů, ale i celé populace. Pro tuto analýzu využíváme mikrosimulační model na základě dat z daňových přiznání od GFŘ.

Shledáváme, že vysoký rozdíl ve zdanění mezi některými OSVČ a zaměstnanci je vyšší než v zahraničí a není ospravedlnitelný. Popisujeme, jak tento rozdíl vede k nižšímu daňovému výběru a pokřivenému trhu práce.

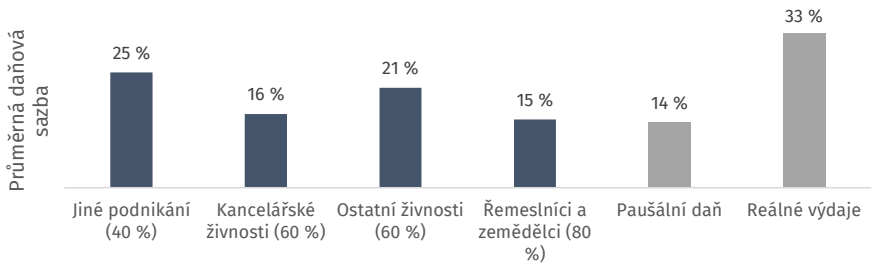
V poslední sekci analyzujeme také problém manipulace s daňovými základy – tedy zatajováním příjmů či přiznávání neuznatelných nákladů. Ten je částečně důsledkem nastavení zdanění, ale jedná se o běžný jev i v zahraničí, na který má největší vliv kvalita a intenzita vymáhání pravidel finanční správou.

/ III.1 / Nerovné a regresivní zdanění v rámci OSVČ

Rozdílná štědrost paušálních výdajů a nastavení paušální daně způsobují **rozdílnou míru zdanění mezi různými typy OSVČ**. Graf III.1 porovnává míru zdanění jednotlivých typů OSVČ, které mají stejnou výši zisku před zdaněním a reálné náklady na úrovni mediánu daného typu. Současné nastavení výdajových paušálů a paušální daně dnes zvýhodňuje specifické OSVČ. Jedná se hlavně o ty v kancelářských profesích, které využívají paušální daň či 60% paušální výdaje. Paušální výdaje ale zvýhodňují i řemeslníky a zemědělce, protože jejich reálné výdaje jsou v průměru nižší než 80% paušál. Pro všechny typy OSVČ je míra zdanění nižší, než kdyby uplatňovaly reálné výdaje.

Graf III.1

/ Míra zdanění se pro modelové OSVČ se stejným skutečným ziskem liší dle typu a režimu zdanění

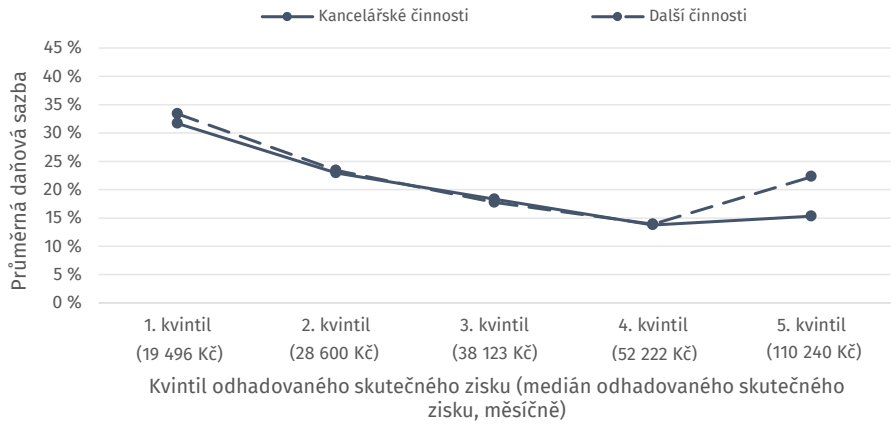
Poznámka: DPFO a povinné pojistné jako % skutečného zisku. Modelové příklady – skutečné náklady na úrovni mediánu daného typu a skutečný zisk 750 tisíc Kč (cca úroveň superhrubé průměrné mzdy v roce 2024).
Zdroj: Vlastní výpočet.

Štědré paušální výdaje a paušální daň v kombinaci s minimy pojistného také způsobují **regresi ve zdanění**. OSVČ si mohou paušálními výdaji snížit svůj daňový základ pod hranici, kdy díky slevám neplatí DPFO. Tato hranice činí u typického OSVČ v kancelářské profesi s paušálem 60 % cca 400 tisíc Kč. OSVČ pod tuto hranici však stále musí platit stejná minima pojistného – a tak OSVČ s velmi nízkým skutečným ziskem z něj odvedou procentuálně více než OSVČ se ziskem vyšším. V případě uplatnění daňových odpočtů a slev může být rozdíl v míře zdanění ještě vyšší, protože nízkopříjmové osobě nijak nesníží odvedené pojistné, zatímco vysokopříjmové sníží zaplacenou DPFO.

Nerovnost a regrese se potvrzuje i na reálných datech o celé populaci OSVČ. Graf III.2 ukazuje námi modelovanou míru zdanění hlavních ziskových OSVČ. Ta je pro vysokopříjmové kancelářské OSVČ nižší než pro jiné OSVČ se stejným příjmem. Potvrzuje taky, že se pro míra zdanění se zvyšujícím se příjmem snižuje.

Graf III.2

/ Vysokopříjmové kancelářské OSVČ jsou dnes zvýhodněny

Poznámka: Daně z příjmu a pojistné jako procento odhadovaného skutečného zisku. Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze hlavní OSVČ s tržbami na úrovni alespoň dvanáctinásobku minimální superhrubé mzdy. Konzistentní kvintily mezi typy OSVČ. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.

Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Nastavení zdanění OSVČ tak **porušuje dva z principů dobrého daňového systému**. Jedním je neutralita, tedy zdanění podobných věcí či aktivit podobnou mírou. U OSVČ o míře zdanění rozhodují nejen příjmy, ale taky typ živnosti a činnosti, které by měly být pro výši zdanění irelevantní. Druhým je distribuce daňového břemene, které v systému zdanění OSVČ nereflektuje schopnost platit, jelikož dopadá procentuálně více na nízkopříjmové.

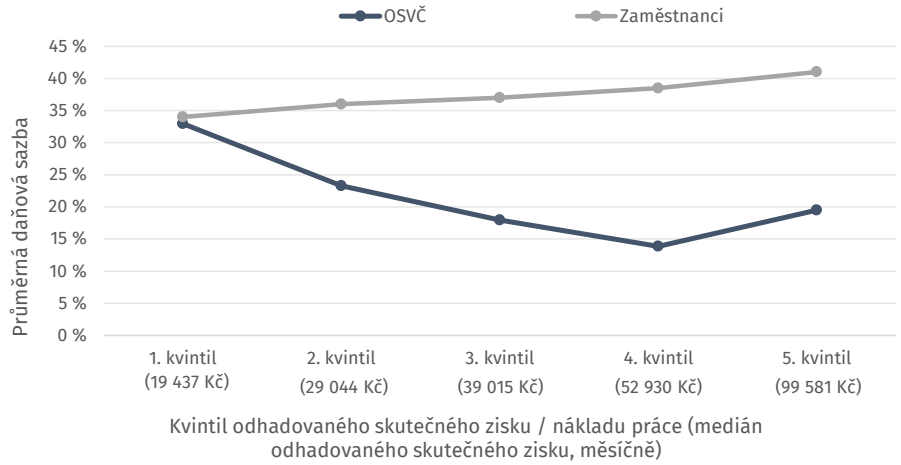
/ III.2 / Nerovnost se zaměstnanci a pokřivený trh práce

Rozdíl v míře zdanění

Daňové zvýhodnění některých OSVČ se logicky projevuje i ve zvýhodnění v míře zdanění oproti zaměstnancům. Typická průměrná daňová sazba zaměstnanců se pohybuje mezi 35 a 41 % a je vyšší než pro OSVČ se stejným příjmem v průměru o 15 p.b. To ukazuje graf III.3, který modeluje míru zdanění na základě dat o populaci OSVČ a zaměstnanců.

Graf III.3

/ Zaměstnanci čelí v průměru dvojnásobnému zdanění oproti vysokopříjmovým OSVČ

Poznámka: Daně z příjmu a pojistné jako procento odhadovaného skutečného zisku (pro OSVČ). Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze hlavní OSVČ s tržbami v úrovni alespoň 12ti násobku minimální superhrubé mzdy. Konzistentní kvintily mezi typy pracujících. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Porovnání míry zdanění se zaměstnanci

V této studii porovnáváme míru zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci. Pro výpočet průměrné daňové sazby zohledňujeme u OSVČ i u zaměstnanců jak DPFO (po slevě na poplatníka), tak povinné sociální a zdravotní pojistné. To pro zaměstnance zahrnuje i odvody placené zaměstnavatelem, technicky se tedy jedná o celkové zdanění práce zaměstnance. Tato celková daň je vyjádřena jako procento příjmů.

Metrikou příjmů je pro OSVČ skutečný zisk před zdaněním (tedy tržby minus skutečné náklady). Ten srovnáváme se zaměstnancem se stejným celkovým nákladem práce (superhrubou mzdou), který pracovníkovi platí zaměstnavatel. Tento přístup ukazuje, jaký pracovní režim je výhodnější z pohledu pracovníka, zatímco zaměstnavatel/odběratel je ohledně režimu neutrální.*

*Alternativou by bylo srovnávat míru zdanění dvou pracujících se stejným čistým příjmem, ne nákladem práce. Tato metoda by poukázala na to, který režim je výhodnější z pohledu zaměstnavatele/odběratele, zatímco pracovník by byl vůči pracovnímu režimu neutrální. Náš preferovaný přístup předpokládá, že reálné daňové břemeno nese pracovník, ne zaměstnavatel/odběratel – předpokládá totiž, že by zaměstnavatel nabídl pracovníkovi stejnou celkovou kompenzaci, ať už by pracoval jako zaměstnanec, nebo OSVČ. Každopádně výsledná míra zdanění se mezi oběma přístupy liší pouze o několik procentních bodů. Volba metodologie tak neovlivňuje kvalitativní závěry této studie.

Commented [PV20]: Antonie - šířka boxu?

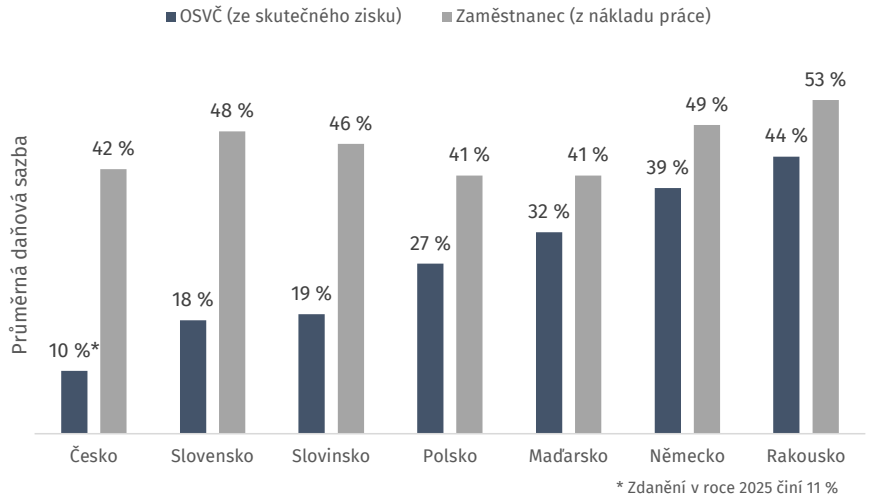
Pro ilustraci porovnání zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci a nerovnosti tohoto zdanění zhodnoťme **modelový příklad vysokopříjmového** pracovníka v IT. Pokud pracuje jako OSVČ, předpokládejme tržby na úrovni dvojnásobku průměrné mzdy[66], tedy cca 93 tisíc Kč měsíčně, a nízké reálné náklady na úrovni 16 % tržeb (medián OSVČ s 60% paušálem kancelářského typu). Jehof reálný zisk tak dělá necelých 78 tisíc Kč. Tomuto pracovníkovi se nejvíce vyplatí paušální daň – zaplatí tak měsíčně 8 716 Kč, což v poměru k reálnému zisku dělá zdanění cca 11 % (10 % v roce 2024).
Pokud by se nechal stejný pracovník svým klientem zaměstnat a přesunul na něj své náklady, zaměstnavatel by mu mohl být ochoten nabídnout maximální celkovou kompenzaci (superhrubou mzdu) na úrovni jeho reálného zisku, tedy cca 78 tisíc Kč. To odpovídá hrubé mzdě cca 63 tisíc Kč. Při takovém výdělku zaměstnanec a zaměstnavatel zaplatí DPFO a pojistné cca 35 tisíc Kč. Celkové zdanění nákladu práce srovnatelného zaměstnance tedy činí 42 % superhrubé mzdy oproti 11 % ze skutečného zisku OSVČ. **Rozdíl v míře zdanění je tak téměř čtyřnásobný**.

Taková **vysoká míra nerovnosti mezi některými OSVČ a zaměstnanci je v Česku unikátní**. Pro modelový příklad výše jsme vypočítali míru zdanění v okolních zemích pro rok 2024 (graf III.4). V žádné nejsou rozdíly tak velké jako u nás. Blíží se Slovensko a Slovinsko, ale OSVČ se typicky daní mezi 25 a 45 %.

[66] Výše průměrné mzdy oficiálně stanovená pro výpočet sociálního pojištění (dle nařízení a 282/2024 Sb) pro rok 2025 činí 46 557 Kč.

Graf III.4

Rozdíl ve zdanění vysokopříjmových kancelářských OSVČ a zaměstnanců je v Česku nejvyšší z okolních zemí

Poznámka: Daň z příjmu a veškeré povinné pojistné jako % skutečného zisku OSVČ a nákladů práce porovnatelného zaměstnance. Příklad reprezentativního vysokopříjmového pracovníka v IT službách (tržby v úrovni dvojnásobku průměrné mzdy daného státu a skutečné náklady v úrovni 16 % tržeb) v roce 2024. Výpočet předpokládá stejnou odpracovanou dobu a zohledňuje tak například placenou dovolenou zaměstnance.
Zdroj: Vlastní analýza na základě validované rešerše veřejných zdrojů (detaily viz příloha 5.).

Argumenty pro zvýhodnění OSVČ

Jsou identifikované rozdíly ve zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci ospravedlnitelné? Vysoký rozdíl se jeví jako další **porušení principu neutrality**, tedy zdanění stejných aktivit podobnou mírou. „Proč by jednotlivci, kteří vykonávají v podstatě stejnou činnost a mají z ní podobný příjem, měli mít výrazně odlišnou daňovou povinnost jen proto, že jeden je OSVČ a druhý zaměstnanec?“ ptá se studie britského Institute for Fiscal Studies, jejíž autoři argumentují pro snížení rozdílu v míře zdanění OSVČ a zaměstnanců (Gammie, 1993). Takový rozdíl se dle autorů studie dá považovat za nespravedlivý.

Ve veřejné diskuzi existuje několik argumentů pro vybočení z neutrality a zvýhodnění OSVČ vůči zaměstnancům. Stejně jako autoři pozdější studie Institute for Fiscal Studies (Freedman a Miller, 2020) se však **s většinou těchto argumentů neztotožňujeme**.

Jedním častým ospravedlněním nižšího zdanění OSVČ je tvrzení, že OSVČ požívají **menší benefity od státu**. Je pravda, že výměra důchodů je pro OSVČ v průměru nižší. Důvodem je ale právě, že základy důchodového pojistného neodpovídají reálnému příjmu OSVČ, což je problém. Naše studie navrhuje způsob, jakým základ důchodového pojistného udělat realističtějším, a tím přiblížit důchody OSVČ k těm zaměstnaneckým.

Navíc jsou OSVČ v důchodovém systému **zvýhodněni kvůli redukčním hranicím** – odvádějí méně než zaměstnanci se stejným reálným příjmem, a větší část odvedeného pojistného tak spadá pod redukční hranici, nad kterou se sociální odvody počítají už jen z 26 %. K podobnému **zvýhodnění**

dochází i v rámci systému zdravotního pojištění, které nemá žádný zásluhový prvek – vzhledem ke skutečnému příjmu odvádí OSVČ zdravotním pojišťovnám méně než zaměstnanci, i když z něj čerpají v podobné míře.

Nižší zdanění OSVČ je taky vnímáno jako **kompenzace za menší pracovně-právní ochranu a s tím související nevýhody práce jako OSVČ**, například riziko ztráty příjmu ze dne na den či absence placené dovolené. Tento argument ignoruje fakt, že nejvíce zvýhodněné OSVČ jsou ty, které častěji čelí nižším rizikům a často mají přístup k zaměstnaneckým benefitům kvůli dlouhodobým zakázkám pro firmy v odvětvích náročných na znalosti. S argumentem však nesouhlasíme i na koncepční úrovni – nemělo být úlohou státu kompenzovat výhody či nevýhody určité aktivity. Ty na fungujícím trhu práce reflektuje finanční odměna, kterou daná práce nabízí. Na straně firem totiž absence dovolené či možnost ukončit pracovní vztah ze dne na den znamená, že se práce OSVČ pojí s nižšími náklady než zaměstnanecká práce. OSVČ v praxi tedy za stejnou práci dostávají vyšší odměnu než zaměstnanci, která jim rizika a nevýhody vykompenzuje. Není důvod, aby se daňový systém snažil o další vyrovnání.

Existují však validní důvody, proč by OSVČ mírně daňově zvýhodněny být měly. Část zisku některých OSVČ se kvůli investicím do svého vybavení dá považovat za kapitálový zisk, který by – stejně jako u jiných osob – neměl podléhat pojistnému. Většina OSVČ má navíc vyšší náklady související se splnění daňové povinnosti, jako je podání složitějšího daňového přiznání. Tyto náklady ukládá OSVČ stát a mírně je tak znevýhodňuje vůči zaměstnancům. Podobné znevýhodnění ze strany státu existuje i v institutu vyplácení dlužných nároků úřadem práce v případě neschopnosti zaměstnavatele vyplácet mzdu, na které OSVČ nárok nemají. Existují i dobré argumenty pro úlevy pro začínající podnikatele a pro zachování dobrovolného nemocenského pojistného.

Ospravedlnitelné zvýhodnění je však mírné a platí spíše pro OSVČ s vyšší kapitálovou náročností či vyššími administrativními náklady, tedy ne kancelářských OSVČ. Současný rozdíl v míře zdanění až 35 p.b., zejména u vysokopříjmových OSVČ v kancelářských profesích, je tak příliš vysoký. Všechny možné argumenty pro zvýhodnění OSVČ v detailu shrnujeme a vyhodnocujeme v příloze 3.

Dopady nerovného zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci

V této sekci analyzujeme dopady nerovného zdanění OSVČ a zaměstnanců na veřejné rozpočty a trh práce.

Neférové rozdělení daňového břemene mezi OSVČ a zaměstnance

Logickým důsledkem nižší míry zdanění oproti srovnatelným zaměstnancům jsou celkově nižší odvody do veřejných rozpočtů. Nízkou míru zdanění OSVČ celkově ilustruje fakt, že **78 % všech hlavních OSVČ zaplatí na DPFO maximálně 100 Kč měsíčně.**[67] Jedná se primárně o OSVČ platící pouze minima pojistného nebo plátce paušální daně v I. pásmu, kde DPFO činí právě 100 Kč.

Agregátní data Eurostatu (poskytnutá Ministerstvem financí, European Comission, 2024) potvrzují relativně nízký výběr od OSVČ. V roce 2023 OSVČ odvedly na DPFO a sociálním a zdravotním pojistném 94 mld. Kč. To dělá cca **8 % z celkových povinných odvodů práce** (1 188 mld. Kč). Vzhledem k tomu, že v populaci tvoří hlavní OSVČ 13 % (a dalších 9 % jsou vedlejší), odvody OSVČ jsou v porovnání se zaměstnanci méně než poloviční.

[67] Jedná se o výstup našeho mikrosimulačního modelu na základě dat z daňových přiznání. Detaily v kapitole V.

OSVČ tedy do veřejných rozpočtů odvádí výrazně méně, aniž by z veřejných služeb čerpaly výrazně nižší benefity. Důsledkem nastavení systému zdanění OSVČ je tedy **neférové rozdělení daňového břemene mezi OSVČ a zaměstnance.**

Pokřivený trh práce

Rozdílné zdanění **křiví volbu jednotlivců na trhu práce a vytváří neefektivní alokaci pracovní síly**. Nižší zdanění – a tudíž vyšší čistý příjem vůči hrubému příjmu – motivuje k práci jako OSVČ.[68] Práci jako OSVČ si tak vybírají i ty, jejichž hrubý příjem (přidaná hodnota) by byl vyšší, než kdyby byly zaměstnanci. Tedy ty, kterým by se na pracovním trhu bez rozdílu v míře zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci práce jako OSVČ již nevyplatila a zřejmě by se rozhodli pracovat jako zaměstnanci. Jak jsme ukázali v kapitole I., počet OSVČ je u nás čtvrtý nejvyšší v Evropě. To je v souladu s argumentem, že daňové zvýhodnění může vést k vyššímu počtu OSVČ, než by bylo ekonomicky optimální. Tento efekt, který snižuje produktivitu celé ekonomiky, popisuje odborná literatura (Freedman & Miller, 2020).[69]

Vysoká prevalence OSVČ s nízkou přidanou hodnotou může být jedním z vysvětlení pro nízký růst reálných mezd v Česku. V kapitole I. jsme zmiňovali fenomén „podzaměstnání“, při kterém lidé pracují méně či na pozici s menší přidanou hodnotou, než by mohli (Bell & Blanchflower, 2018). Nízkokvalifikovaným pracovníkům se díky daňového zvýhodnění vyplatí pracovat jako OSVČ s relativně nízkými tržbami, například místo rekvalifikace a přechodu do zaměstnání. Tím udržují nižší mzdy i pro zbytek pracovní síly. Jiná studie na datech zemí OECD odhaduje, že 1 nárůst podílu OSVČ (bez zaměstnanců) na pracovní síle o 1 p.b. vede k růstu mezd pomalejšímu o 0,3 % (Boeri et al., 2020). Autoři studie shrnují, že „dokonce i v zemích s velmi nízkou nezaměstnaností nyní existuje velká ‚rezervní armáda‘, včetně některých OSVČ, která potenciálně snižuje mzdy osob pracujících v tradičních formách zaměstnání“.

Ekonomickou ztrátu můžeme ilustrovat nejen na úrovni agregátního trhu práce, ale i na úrovni **produktivity jednotlivých odvětví**. Existují odvětví, kde je relativně častý švarcsystém (tedy práce OSVČ jako de facto zaměstnance). Ten je však nelegální. V těchto odvětvích tak ztrácejí konkurenceschopnost firmy, které chtějí respektovat právo a reálně své pracovníky zaměstnat, což se pojí s vyššími náklady práce. Problémem je také to, že v některých odvětvích – jako je veřejný, zdravotní či výrobní sektor – není OSVČ možné využít do takové míry jako v jiných. V těchto odvětvích je tedy práce relativně dražší, což se projevuje relativně horším ekonomickým výkonem. Velmi prakticky tento problém může ilustrovat to, že stát má problém nalákat IT specialisty (jako zaměstnance), kteří pracují v soukromém sektoru jako OSVČ.

V dlouhodobém horizontu může příliš vysoký podíl OSVČ na pracovní síle **omezovat také budování lidského kapitálu**. U zaměstnanců pomáhá rozvoji dovedností zaměstnavatel, který má na rozvoji zaměstnance dlouhodobý zájem. Poskytuje formální školení, neformální mentoring a kulturu rozvoje. Právě trénink poskytnutý firmami podle jedné studie vysvětluje velkou část rozdílu v růstu mezd mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi (Ma et al., 2024). Je samozřejmě pravda, že OSVČ se mohou vzdělávat samy. Navíc často pracují i pro firmy. Ty však mají menší motivaci do rozvoje svých OSVČ dodavatelů investovat, protože se častěji jedná o kratší spolupráci, která může skončit ze dne na den. Nadměrný podíl OSVČ v populaci může vést k podinvestování do lidského kapitálu, což by mělo negativní dopad na celou ekonomiku.

[68] 31 % respondentů našeho výběrového šetření mezi OSVČ uvedlo, že jedním z důvodů, proč pracují jako OSVČ, je finančně výhodnost.
[69] Kvantitativní odhady této ztráty mrtvé váhy pro jakoukoliv ekonomiku v literatuře bohužel zřejmě neexistují.

Motivace ke švarcsystému

Rozdíl v míře zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci motivuje pracující a jejich zaměstnavatele k práci na švarcsystému – nelegálním pracovním vztahu mezi OSVČ a odběratelem, který je de facto závislou (zaměstnaneckou) prací. Dle různých studií a našeho odhadu na základě výběrového šetření OSVČ **pracuje na švarcsystému 100–175 tisíc hlavních OSVČ,** a mimoto i desítky tisíc vedlejších OSVČ. Nejvyšší podíl OSVČ na švarcsystému je dle našeho šetření v kancelářských profesích (19 % hlavních OSVČ vůči 10 % z dalších profesích), zejména v administrativě a IT.

Švarcsystém je společenským problémem z několika důvodů. **Stát přichází o odvody** v řádu nižších desítek miliard Kč (Finardi a Melicharová, 2021). Švarcsystém s sebou nese i **negativní důsledky pro ekonomiku**. Jak už jsme zmínili výše, švarcsystém pokřivuje tržní rovnováhu mezi sektory ekonomiky, kde je běžný a těmi, kde možný není. A stejně tak mezi firmami, které švarcsystém využívají a těmi, které jej využívat z právních či etických důvodů nechtějí. V neposlední řadě je švarcsystém častým způsobem **prekérní práce**, která se vyznačuje vyšší nejistotou a nižším výdělkem a ochranou (viz kapitole *I.3 Motivace k práci jako OSVČ*). Jelikož běžná pracovní smlouva poskytuje silnou pracovněprávní ochranu, vyskytuje se prekérní práce zejména při práci načerno, na dohodu či právě na švarcsystém. Švarcsystém tak může mít negativní dopady na OSVČ samotné.

Snížení rozdílu ve zdanění by motivaci ke švarcsystému omezilo, a tím i jeho negativní dopady. Švarcsystém v detailu rozebíráme v příloze 4.

/ III.3 / Manipulace s daňovými základy

V předešlých kapitolách jsme popsali mechanismy, kterými současné nastavení systému odvodového a daňového zatížení OSVČ v Česku způsobuje nerovnost a regresi ve zdanění jak mezi OSVČ samotnými, tak mezi OSVČ a zaměstnanci. V této kapitole se věnujeme související problematice manipulace OSVČ s daňovými základy – tedy zatajování příjmů či nadhodnocování uplatněných nákladů pro snížení daňové povinnosti.

Shrnujeme literaturu a ukazujeme příklady manipulace daňových základů identifikované na datech z daňových přiznání českých OSVČ. Dále analyzujeme, která specifika českého systému jsou jejich motivací. Naším cílem není vyčíslit daňové ztráty spojené s manipulací daňových základů, ale poukázat na existenci problému a jeho navázanost na současný systém zdanění OSVČ.

Manipulace s daňovými základy v kontextu mezinárodní a české praxe

Manipulace s daňovými základy cestou podhodnocování příjmů nebo nadhodnocení výdajů **není praxe specifická pro Českou republiku**. Studie ukazují, že OSVČ v evropských zemích konzistentně podhodnocují své příjmy, přičemž odhady se pohybují v rozmezí od 10 % do 43 % vykazovaných příjmů (Kukk et al., 2018). Studie na amerických datech naznačují, že tamní OSVČ podhodnocují své příjmy přibližně o 30 %, což vede k odhadovaným fiskálním ztrátám ve výši až 1,6 % HDP (Hurst et al., 2011b). Tyto závěry jsou konzistentní s odhadovanou mírou zatajování příjmů pro Česko, která dle jednoho celoevropského výzkumu činí necelých 25 % (European Comission, 2019). To dle studie stojí české veřejné rozpočty 0,6 % HDP, v roce 2025 tedy cca 50 mld. Kč.

Míra podhodnocení přitom záleží jak na individuálních charakteristikách OSVČ (identifikované byly například efekty odvětví nebo vzdělání), tak i na prvcích daňových systému. V rámci nastavení parametrů systému zdanění OSVČ totiž často existují tzv. **hraniční hodnoty** pro daňový základ, ve kterých se daňové zatížení OSVČ mění nespojitě. Například od jisté hranice účetního zisku začne splatná DPFO růst rychleji, nebo se naopak pod jistou úrovní příjmů nemusí platit odvody. Mění se

tak mezní daňové zatížení OSVČ, a z ekonomického hlediska vzniká vyšší motivace pro manipulaci s daňovým základem. Ta vede ke shlukování reportovaného daňového základu na té straně hraniční hodnoty, která sebou nese menší výši splatné daně.

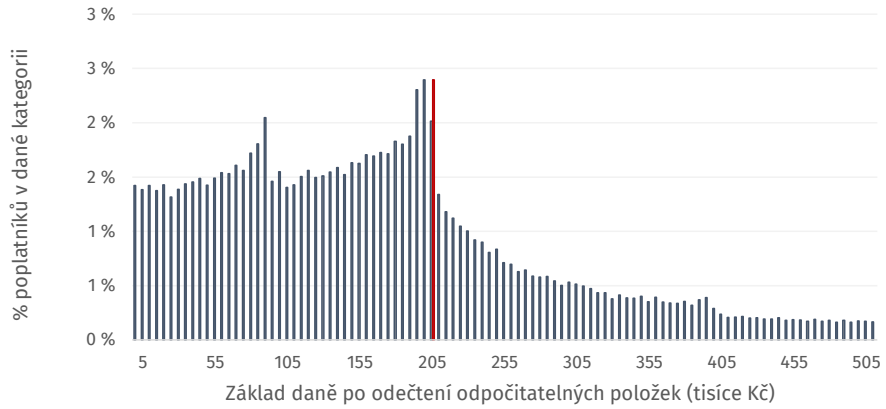
Zlom mezního zdanění („kink“)

Prvním typem diskontinuity daňového zatížení je zlom, v literatuře označován častěji anglickým výrazem **kink**. Kink představuje změnu sklonu incentivní křivky, v našem případu skutečně splatné daně. V bodě kinku se skokově mění mezní daňová sazba (ale ne průměrná daňová sazba) a tedy i dodatečný čistý příjem. To pak může vést ke shlukování chování (dále **bunchingu**) těsně pod nebo nad touto hranicí.

Empirickým příkladem takového bunchingu v bodě kinku je optimalizace daňového základu tak, aby se **vypočtená DPFO rovnala slevě na poplatníka**[70], a tak se skutečně splatná DPFO rovnala nule. Chování ilustrujeme na datech z roku 2022, kdy byla platná sleva na poplatníka ve výši 30 840 Kč. To při 15% sazbě daně odpovídá daňovému základu 205 600 Kč (viz graf III.5, rudá vertikální čára). Je zřejmé, že před a na daňovém základu 205 600 Kč skutečně bunching pozorujeme – daňový základ v této hodnotě reportuje výrazně vyšší procento respondentů než ve zbytku vzorku. Pro režim paušálních výdajů představuje tato hodnota zlomovou hodnotu pro reportování, jelikož vyšší základ reportuje skokově méně OSVČ poplatníků. Manipulaci s daňovým základem vidíme i ve dřívějších letech, vždy na úroveň, která vynuluje DPFO v daném roce[71].

Graf III.5

Bunching daňového základu ke slevě na poplatníka

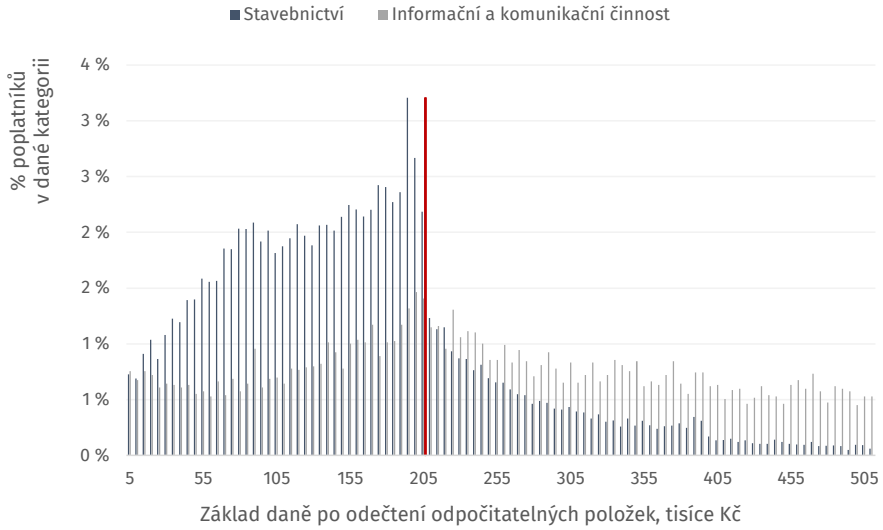
Pozn.: 2022, dle typů zdanění. Graf zobrazuje histogram základu daně OSVČ na hlavní činnosti (definovaných jako mající nulový základ daně ze závislé činnosti) s kladným základem daně po odečtení odečitatelných položek, neuvažujeme tedy OSVČ s nulovým základem daně. Maximum zobrazovaného základu daně je 510 000 Kč. Rudá vertikální čára označuje základ daně 205 600 Kč, tj. základ konzistentní s nulovou daní po odečtení odečitatelných položek.
Zdroj: Data z daňových přiznání poskytnutých GFŘ, 2022.

[70] Daňový poplatník může uplatňovat i jiné slevy, např. sleva na dítě, sleva na manželku atd., sleva na poplatníka a upravit svůj základ relativně k nim. To by způsobilo, že je v datech bunching více rozptýlený.
[71] Naše data neumožňují na individuální bázi identifikovat, jestli daný subjekt dospěl k nulovému daňovému základu manipulací, jelikož neobsahují informaci o oprávněnosti vykázaných příjmů a nákladů. Za pomoci statistických metod lze ale odhadnout, jak se shlukování v bodech diskontinuit daňového zatížení odlišuje od chování konzistentního se spojitým rozdělením daňového základu v populaci OSVČ.

Výrazné rozdíly v bunchování vidíme i na úrovni typu ekonomické činnost (NACE kategorie). V grafu III.6 je srovnání daňových základů subjektů z kategorie F -Stavebnictví a J -Informační a komunikační činnosti. Zatímco v kategorii stavebnictví je bunching výrazný a velká většina subjektů reportuje daňový základ nižší než 205 600 Kč, v kategorii Informačních a komunikačních činností je rozdělení mnohem rovnoměrnější a bunching není tak výrazný. Vysvětlující hypotézou může být, že zatímco OSVČ ve stavebnictví fakturují více vůči fyzickým osobám, OSVČ pracující v IT fakturují více právnickým osobám. Jejich příjmy jsou tak více kontrolovatelné.[72]

Graf III.6

Bunching daňového základu ke slevě na poplatníka ve vybraných činnostech

Pozn.: 2022. Graf zobrazuje histogram základu daně OSVČ na hlavní činnost (definovaných jako mající nulový základ daně ze závislé činnosti) s nezáporným základem daně po odečtení odečitatelných položek. Maximum zobrazovaného základu daně je 510 000 Kč. Rudá vertikální čára označuje základ daně 205 600 Kč, tj. základ konzistentní s daní odpovídající odečitatelným položkám.
Zdroj: Data z daňových přiznání poskytnutých GFŘ, 2022.

Skokové změny v mezním zdanění („notch“)

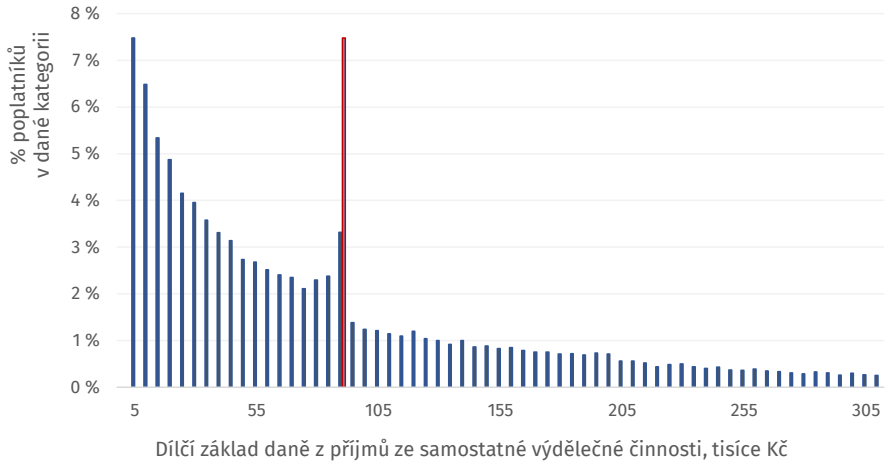
Druhým typem diskontinuity v pobídkách je tzv. zářez, označován anglickým slovem **notch**. Notch označuje skokovou změnu v omezení nebo pobídce v určitém bodě. U notche se tak náhle mění jak celková úroveň, tak mezní pobídka. Příkladem bunchingu kolem notche v kontextu nastavení českého systému je rozhodování vedlejších OSVČ vzhledem k osvobození od sociálního pojištění. V případě, že vykazují účetní zisk pod rozhodný příjem, nemají povinnost platit na sociálním pojištění nic, zatímco nad touto částkou jsou povinni skokově zaplatit sociální pojistné za veškerý svůj účetní zisk (i pod rozhodnou částku).

[72] Dá se očekávat, že právnická osoba bude vyžadovat doklad od dodavatele (z důvodu vedení účetnictví, případně pro kontrolní hlášení k DPH) spíše než fyzická osoba (nepodnikatel účet s výjimkou řešení záruky nepotřebuje a velká část FO podnikatelů používá paušální výdaje/paušální daň, kde výdaje dokazovat nemusí).

Graf III.7 znázorňuje situaci v roce 2022, kdy byl minimální účetní zisk pro povinnou účast na sociálním pojištění ve výši 93 383 Kč[73] (v grafu označen rudou vertikální čarou). Je zřejmé, že pod hranicí minimálního příjmu pozorujeme výrazný bunching, který narušuje jinak spojité rozdělení dílčích základů daně z příjmu.

Graf III.7

/ Bunching vedlejších OSVČ k rozhodnému příjmu pro povinné sociální pojistné

Pozn.: 2022. Graf zobrazuje histogram dílčího základu daně OSVČ na vedlejší činnost (definovaných jako mající nenulový základ daně ze závislé činnosti) s kladným dílčím základem daně. Maximum zobrazovaného základu daně je 310 000 Kč. Rudá vertikální čára označuje základ daně 93 383 Kč, tj. minimální příjem pro povinnou účast na sociálním pojistném.
Zdroj: Data z daňových přiznání poskytnutých GFŘ, 2022.

Z prezentovaných dat můžeme usuzovat, že u velké části z OSVČ těsně pod bodem zlomu dochází k zatajování tržeb či nadhodnocování nákladů pro dosažení kýženého daňového základu.[74] To je konzistentní se zahraničními výzkumy ohledně vysoké míry zatajování tržeb.

[73] Uvedená částka platí při podnikání, které trvalo celý rok (celých 12 měsíců). Velmi často však OSVČ na vedlejší činnost tuto činnost vykonává kratší dobu – dobrovolně například pokud vykonává sezónní práce, nedobrovolně pak kvůli tomu, že OSVČ již nesplňuje podmínky pro vedlejší činnost (například přestane být nezaopatřeným dítětem). Těmto osobám se rozhodná částka poměrově zkracuje – o 1 /12 za každý měsíc, kdy není činnost vykonávána. Část bunchingu je tedy rozptýlena i na nižších reportovaných hodnotách.
[74] Kromě manipulací či náhodou je možné dosáhnout kýženého daňového základu taky optimálním rozdělením tržeb či nákladů mezi spolupracující osoby v podnikání, například manžela. Je taky možné, že část OSVČ reálně snižuje svou aktivitu.

IV. Návrh reforem

V této kapitole navrhujeme možnou reformu systému zdanění OSVČ, která by řešila problémy z předchozí kapitoly. **Reforma sleduje tyto cíle**:

* přiblížení daňových a pojistných základů OSVČ skutečnému zisku tak, aby se snížila regrese v rámci OSVČ a minimalizovaly se nerovnosti mezi jednotlivými typy OSVČ a snížily nerovnosti zaměstnanci;
* vyšší konzistence jednotlivých parametrů systému (například vyměřovací základy) mezi sebou;
* snížení motivace k manipulaci s daňovým základem v určitých bodech zlomu;
* zachování možnosti zjednodušené administrace pro OSVČ využitím paušálních výdajů.

Navrhujeme změny v následujících **parametrech**:

/ 1 / Paušální výdaje

/ 2 / Paušální daň

/ 3 / Další parametry: Vyměřovací základy, minima a sazby pojistného pro vedlejší OSVČ

Návrh reformy naopak **nezahrnuje plošnou úpravu sazeb DPFO a pojistného**, které jsou pro OSVČ a zaměstnance sdílené.[75]

Na konci kapitoly rozebíráme další možné reformy, které nejsou součástí našeho návrhu. V příloze 1 nastiňujeme další možnou variantu reformy, která vede k většímu narovnání míry zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci.

/ IV.1 / Realistické paušální výdaje

Štědře nastavené výdajové paušály jsou hlavní příčinou nerovného zdanění OSVČ. Principem pro nastavení paušálů by mělo být co nejpřesnější kopírování skutečných výdajů OSVČ. Navrhujeme tak upravit uplatnitelné paušální výdaje pro jednotlivé typy OSVČ. To děláme ve dvou krocích:

* Seskupení jednotlivých kategorií OSVČ (dle kategorie živnosti a činnosti) do několika typů s podobnou výší odhadovaných skutečných nákladů.
* Určení realističtějšího paušálu pro jednotlivé typy OSVČ.

[75] Jiné sazby pro OSVČ však mají precedent v zahraničí, například v Polsku nebo na Slovensku.

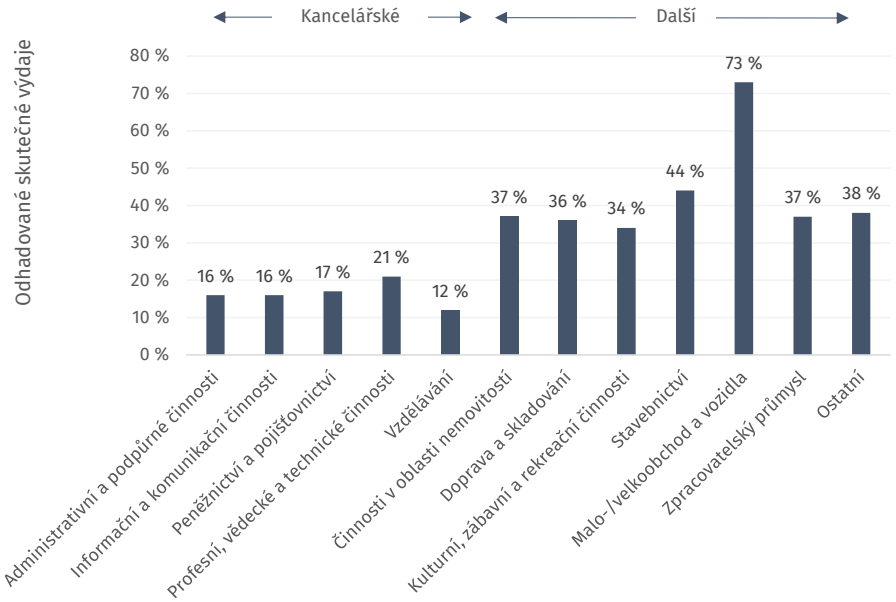
/ IV.1.1 / Seskupení OSVČ dle typů s podobnými skutečnými náklady

Současná konstrukce výše paušálu seskupuje typy OSVČ s výrazně rozdílnými skutečnými náklady. Problematickou skupinou jsou zejména ostatní živnosti s 60% paušálem, která kombinuje kancelářské profese s dalšími typy činností jako je maloobchod, doprava či stavebnictví. Můžeme očekávat, že skutečné náklady se u těchto skupin liší.

To potvrzují data z našeho šetření (graf IV.1). Kancelářské profese – administrativa, IT, peněžnictví a pojišťovnictví, profesní činnosti, veřejná správa a vzdělávání – mají medián skutečných výdajů okolo 20 %. Naopak u dalších typů činností mohou náklady dosahovat až 40 %.

Graf IV.1

/ Skutečné výdaje OSVČ s 60% paušálem se významně liší dle typu činnosti

Poznámka: Vážený medián skutečných nákladů všech OSVČ v ostatních živnostech (tedy těch, které uplatňují / uplatňovaly by 60% paušál). Zobrazeny pouze NACE s alespoň 20 pozorováními (zbytek seskupen v kategorii Ostatní).
Zdroj: Šetření PAQ Research, 2024.

Navrhujeme tedy rozdělit skupinu OSVČ s 60% výdajovým paušálem na OSVČ v kancelářských profesích a OSVČ v dalších typech činnosti. Pro každou z těchto skupin bude možné určit jiný, vhodnější paušál, který bude lépe kopírovat skutečné výdaje.

Možnou kritikou návrhu rozdělit 60% paušál na dvě skupiny je obcházení systému. Může se stát, že i OSVČ v kancelářských profesích budou uvádět zařazení do dalších typů činností s vyšším paušálem. To je do nějaké míry skutečně možné – kontroly finanční správy se na správnost NACE uvedeného v daňovém přiznání nesoustředí a na rozdíl od řemeslných profesí není třeba k výkonu živností v 60% paušálu žádné povolení či koncese.

Toto obcházení by však bylo omezené a není dostatečným argumentem proti takovému rozdělení. Již dnes existuje rozdíl 20 p.b. mezi ostatními živnostmi a jiným podnikáním, i když ostatní živnosti nevyžadují kromě živnostenského oprávnění žádný oficiální důkaz o typu jejich činnosti. Navíc historicky existovala diferenciace přístupu k OSVČ dle NACE, a to u elektronické evidence tržeb, která se v první dvou vlnách vztahovala na OSVČ v pohostinství a malo-/velkoobchodu. V neposlední řadě by mohla finanční správa zacílit kontroly správnosti paušálu na podezřelé OSVČ, kteří by po reformě paušálních výdajů změnily své NACE na výhodnější.

/ IV.1.2 / Konstrukce výdajových paušálů pro jednotlivé typy OSVČ

Pro definované typy OSVČ navrhujeme nastavit realističtější paušální výdaje. Konkrétní hodnota by mohla být stanovena o cca 10 p.b. výše, než je medián daného typu tak, ať se vyplatí většině OSVČ (viz tabulka IV.1).[76]

Tabulka IV.1

/ Návrh realističtějších paušálních výdajů

Commented [PV21]: Antonie, vpravo nahoře chybí kus šedé tabulky

Typ OSVČ	Současnost		Návrh Reformy
	Paušální výdaje	Medián odhadovaných skutečných nákladů	
Řemeslníci a zemědělci	80 %	50 %	60 %
Ostatní živnosti – kancelářské činnosti	60 %	16 %	30 %
Ostatní živnosti – další činnosti	60 %	39 %	50 %
Pronájem	30 %	n/a	40 %
Jiné podnikání	40 %	21 %	30 %

Poznámka: Zahrnuje pouze OSVČ, u kterých odhadujeme, že dosahují skutečný zisk (tzn. nejsou ztrátoví) a kteří mají tržby pod limi 2 milionů (tzn. Těch, kteří by paušálních výdajů mohli využít), Zahrnuje vedlejší OSVČ i OSVČ v režimech reálných výdajů a paušální daně.
Zdroj: Šetření PAQ Research, 2024 (řemeslníci a zemědělci N = 145, ostatní živnosti – kancelářské činnosti N = 380, ostatní živnosti – další činnosti N = 263, jiné podnikání N = 158; detaily v příloze 6)

Maximální výše uplatněných paušálních limitů by zůstala ve stejné výši tržeb, jako dnes – tedy 2 miliony Kč. Navrhované snížení by nejvíce zasáhlo OSVČ v kancelářských profesí s 60% paušálem, které by si mohly proti současnosti uplatnit jen poloviční výdaje, maximálně však 600 tisíc Kč.

Navrhované nastavení paušálu by vhodně vyvažovalo princip férového zdanění (protože by se základ daně více blížil reálnému zisku) s širším využitím administrativně jednoduššího režimu paušálů. Ty

[76] Pro příjmy z pronájmu nemáme kvůli malému vzorku v našem šetření spolehlivá data ohledně skutečných nákladů; navrhujeme tedy, aby se přiblížil paušálu pro provozování ubytovacích služeb na 40 %.

by se vyplatily nadpoloviční většině OSVČ, které by je mohly využívat nadále (společně s těmi, kterým se nevyplatí finančně, ale preferují jednodušší administrativu).[77]

Další doporučení

Kromě úpravy tabulky uplatnitelných paušálních výdajů navrhujeme další změny:

* **Omezení využití paušálních režimů** – tedy paušálních výdajů a paušální daně - **jen na osoby, které zároveň nejsou jednateli v s.r.o.** Častou daňovou optimalizací je dnes totiž fakturace na s.r.o., ve kterém si OSVČ uplatní reálné výdaje a zbývající zisk si „vyplatí" jako OSVČ, případně odběrateli rovnou vyfakturuje část tržeb jako OSVČ – ale i na tyto tržby pak uplatní paušální výdaje či zaplatí paušální daň, i když už je tento příjem očištěn o reálné výdaje v účetnictví s.r.o. (příklad v příloze 2). Navrhujeme tedy, aby OSVČ, které jsou zároveň jednateli s.r.o. (a mohou tak rozhodovat o účetnictví či platbách firmy), mohly uplatnit pouze reálné výdaje s daňovou evidencí či účetnictvím. Takové opatření by vyžadovalo dodatečnou kontrolu obchodního rejstříku finanční správou.
* **Omezení limitu na uplatnění paušálních výdajů na osobu, ne konkrétní živnost.** Dnešní limit tržeb 2 miliony Kč se vztahuje na jednotlivé živnosti zvlášť. Pokud má například jeden OSVČ 2 miliony tržeb z řemeslné činnosti a 2 miliony z práce v IT, může si uplatnit celkové výdaje 2,8 milionu (1,6 milionu z tržeb s 80% paušálem a 1,2 milionu z tržeb s 60% paušálem). Pokud by se však daný OSVČ soustředil na řemeslnou činnost a utržil v ní 4 miliony, mohl by si odečíst pouze 1,6 milionu Kč. Není jasné, proč by práce ve více činnostech měla být daňově zvýhodněna oproti koncentrovanému podnikání v jedné činnosti. Dnes této výhody dělených typů činností dle našich dat z daňových přiznání využívají nižší jednotky tisíc OSVČ. Naším návrhem je aplikovat dvoumilionový limit na veškeré tržby OSVČ dohromady.

Dopady těchto dvou dalších návrhů nemodelujeme.

[77] Při designu paušálů jsme také zvažovali přidat prvek fixních nákladů. S fixní složkou paušálu by si například řemeslníci mohli uplatnit 100 tisíc Kč a 40 % navíc ze zbývajících tržeb. Takové nastavení by vycházelo z logiky, že část nákladů je pro OSVČ fixní a nezávislá na příjmu. Fixní složka by taky mohla pomoci nízkopříjmovým OSVČ, pro které by celkové paušální výdaje byly procentuálně vyšší než pro vysokopříjmové. Naše šetření ale hypotézu, že část výdajů OSVČ je fixní, nepotvrdilo. Lineární regrese výdajů na tržby pro hlavní OSVČ má intercept blízko nule. Vzhledem k tomu, že by fixní složka systém paušálů udělala složitějším, jsme od návrhu opustili.

Zvažovanou alternativou bylo také zjednodušení systému na jeden paušál, který by se snižoval s výší tržeb – například by mohl činit 80 % na tržby do 0 ,5 milionu Kč a následně 20 % na tržby mezi 0 ,5 a 2 miliony Kč. Podobný systém fungoval do minulého roku ve Slovinsku, kde si OSVČ na hlavní činnost mohla uplatnit paušál 80 % u tržeb do cca 1 ,2 milionu Kč a 40 % na další tržby do limitu 2 ,4 milionu Kč. Idea za tímto je více ulevit menším OSVČ a vnést do systému progresi. Ovšem kvůli vysokým minimům pojistného by tento systém odvody menším OSVČ nesnížil; pouze by je zvýšil těm s vyššími příjmy. Výrazně se tedy neliší od našeho paušál snižujícího návrhu, který ale navíc zachovává rozdíly mezi typy OSVČ s rozdílnou výší nákladů a omezuje tak nerovnosti v míře zdanění.

/ IV.2 / Omezení paušální daně

Současné nastavení paušální daně umožňuje OSVČ s vysokými reálnými příjmy snížit si míru zdanění až na 7 %. S diskutovanou změnou paušálních výdajů by navíc měla jít ruku v ruce i změna právě paušální daně, jinak by se vyplatila vyššímu počtu OSVČ. Navrhujeme následovat nedávný příklad Polska a Maďarska a dalších zahraničních zemí a náš unikátní systém **paušální daně výrazně omezit**. Naším cílem je, aby paušální daň sloužila svému původnímu účelu – podpora menších OSVČ s náročnou administrativou.[78]

Jednou možností je **umožnit vstup do režimu pouze OSVČ ve vybraných typech činnosti**, které mají vysoký objem faktur a účtenek a u kterých je těžší kontrolovat příjmy kvůli platbám v hotovosti. Mohlo by se jednat o OSVČ v pohostinství, maloobchodu, ale i o řemeslníky a zemědělce, kteří dnes uplatňují 80% paušál.

Druhou možností by bylo nechat se inspirovat v Maďarsku, kde je od roku 2022 umožněn režim paušální daně (‚KATA') pouze těm OSVČ, kteří **fakturují výhradně fyzickým osobám.**[79] To znemožňuje využít paušální daň OSVČ na švarcsystému, které fakturují právnickým osobám. Pro Česko by podmínka nemusela být tak restriktivní a vstup do režimu by mohl být umožněn OSVČ, které prokáží, že v minulém roce měly většinu příjmů od fyzických osob.

Třetí možností je ponechat možnost vstoupit do režimu paušální daně OSVČ ve všech typech činností, ale **nastavit výši platby tak, aby se oproti paušálním výdajům nevyplatila**. Paušální daň by tak sloužila ke zjednodušení administrace, ne k daňové optimalizaci. Například odvody kancelářského OSVČ s navrhovaným paušálem 30 % by při limitních tržbách 1,5 mil. Kč činily cca 31 500 Kč; výše platby paušální daně by tedy musela být stanovena v této výši, aby se nikdy oproti paušálním výdajům nevyplatila.

Kloníme se primárně k možnosti jedna, tedy **omezit možnost vstoupit do režimu paušální daně** pouze OSVČ v pohostinství, maloobchodu, a těm s dnešním 80% paušálem. Tato možnost kombinuje jednoduchost a podporu OSVČ, kteří mají menší příjmy a složitější administrativu.

V kombinaci s tímto řešením však také navrhujeme **snížit limit a zvýšit měsíční platbu paušální daně**, protože současné nastavení umožňuje při nižších nákladech výraznou optimalizaci. Navrhujeme zachovat pouze jedno pásmo daně. Maximální limit tržeb by činil 1 milion Kč, aby nemohly režim k daňové optimalizaci využít OSVČ s vyššími příjmy. Zachování tohoto limitu navrhoval NERV ve svých úsporných opatřeních v roce 2022. Navrhujeme také zvýšení měsíční platby na úroveň odvodů zaměstnanců z minimální mzdy, tedy 9 482 Kč.[80]

Navrhovaná omezení by vedla k **poklesu plátců paušální daně**. Dle našeho modelu by paušální daň po reformě uplatňovalo cca 20 tisíc OSVČ, tedy necelá desetina současného počtu. To je mimochodem konzistentní se zkušeností v Maďarsku, kde omezení KATA vedlo poklesu OSVČ využívající tento režim zdanění ze 261 tisíc na 40 tisíc (Portfolio, 2024). Zbytek OSVČ by přešel do režimů paušálních nebo reálných výdajů.

---

[78] „Cílem je vytvoření institutu pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob s nižšími příjmy ze samostatné činnosti a bez jiných příjmů, který by umožnil zjednodušit administrativu, která je pro ně spojena s plněním daňových a pojistných povinností." Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony v souvislosti s paušální daní.

[79] S výjimkou taxikářů.

[80] 600 Kč DPFO, 6 074 Kč sociální pojistné a 2 808 Kč zdravotní pojistné. Nezahrnuje nemocenské pojistné 1 ,2 %, které je pro OSVČ dobrovolné.

/ IV.3 / Systematizace vyměřovacích základů, minim a sazeb

Navrhujeme systemizaci dalších prvků zdanění OSVČ, které využívají paušální výdaje či uplatňují reálné výdaje.

Konzistentní vyměřovací základy

V kapitole 2 jsme popsali, že vyměřovací základ pro DPFO a pojistné, který by srovnal míru zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci, by byl 75 % účetního zisku. Navrhujeme tedy **snížit vyměřovací základ pro DPFO** ze 100 % na 75 %. **Vyměřovací základ pro pojistné navrhujeme zvýšit** z 55 % (pro sociální pojištění) a 50 % (pro zdravotní pojištění) na společnou hodnotu 65 %. Zvýšení na „plných" 75 % nenavrhujeme kvůli možným validním argumentům, proč by odvody OSVČ měly být nižší než u zaměstnanců (viz kapitola III.2.).

Tento návrh bude mít téměř **neutrální dopad na výši odvodů velké většiny OSVČ**. Pro ilustraci zhodnoťme OSVČ s tržbami 2 miliony Kč, který uplatňuje reálné výdaje 70 %. V současném systému zaplatí na DPFO cca 59 tisíc Kč a na pojistném necelých 137 tisíc Kč. V navrhovaném systému se systematičtějšími vyměřovacími základy OSVČ zaplatí na DPFO cca 37 tisíc Kč a na pojistném méně než 167 tisíc Kč. Celkem tedy tento OSVČ dnes ročně odvede 196 tisíc Kč, v námi navrženém systému jen o 7 tisíc ročně více.

Odvody by se naopak snížily úzké skupině vysokopříjmových OSVČ, kteří platí druhou (progresivní) sazbu DPFO, jelikož by snížený vyměřovací základ pro DPFO[81] mohl snížit základ daně pod hranici, od kdy se uplatňuje druhá sazba[82]. Ještě více by benefitovaly ty OSVČ, jejichž sociální pojistné je již na limitu při příjmu při čtyřnásobku průměrné mzdy měsíčně[83] – zvýšení pojistného by se týkalo jen části jejich příjmu. Naopak u OSVČ s nízkým příjmem může celkové daňové zatížení vzrůst, protože s nižším vyměřovacím základem DPFO nebudou moct v některých případech vyčerpat veškeré daňové odpočty a slevy – plně tedy snížení daně nevyužijí, avšak pojistné jim vzroste.

Výhodou pro ty OSVČ, kteří odvádí pojistné nad minima, by však bylo, že by při stejném efektivním zdanění dosáhly na **vyšší důchod**. Zvýšil by se totiž odvod sociálního pojistného.

Konzistentní minima pojistného pro hlavní OSVČ

Minima pojistného tvoří pro nízkopříjmové OSVČ významnou daňovou zátěž. **Probíhající zvyšování minim sociálního pojistného je však dle nás žádoucí**, zejména protože zvyšuje výměru důchodů OSVČ na důstojnější výši.

Navrhujeme však **snížit minima zdravotního pojistného z 3 143 Kč na 2 808 Kč**. Pro zdravotní pojistné je dnes minimální vyměřovací základ nastavený na 50 % průměrné mzdy, i když pro sociální pojistné je to 40 % (v konečném stavu v roce 2026). Snížení minimálního základu pro zdravotní pojistné na stejných 40 % není žádoucí, protože by minimum bylo nižší než platba pojistného osob bez zdanitelných příjmů (samoplátců), které se počítá z minimální mzdy. To v roce 2025 činí 2 808 Kč

[81] Přesněji dílčí základ daně vzešlý z příjmů vykázaných v § 7 ZDP, ostatní příjmy poplatníka by měly pochopitelně stále 100% vyměřovací základ.
[82] Od roku 2024 byl limitní základ daně, nad nějž je uplatňována druhá sazba DPFO, snížen na 36násobek průměrné mzdy. V roce 2025 jde o částku 1 676 052 Kč ročně.
[83] Roční limit, 48násobek průměrné mzdy, dosáhl v roce 2025 částku 2 234 736 Kč.

měsíčně. Navrhujeme tedy, aby i pro hlavní OSVČ byla minimální mzda minimálním vyměřovacím základem pro zdravotní pojistné.

Zrušení osvobození od sociálního pojistného pro vedlejší OSVČ

Dnešní osvobození vedlejších OSVČ od sociálního pojistného (do rozhodného účetního zisku cca 112 tisíc Kč ročně) je výrazným daňovým zvýhodněním a motivuje vedlejší OSVČ k manipulaci svého daňového základu pod tento limit, jak jsme ukázali v kapitole 3.3.

Pro vedlejší OSVČ proto **navrhujeme zrušení osvobození od sociálního pojistného**. To by v praxi znamenalo, že by tyto OSVČ by odváděly pojistné proporčně k účetnímu zisku již od první vydělané koruny na základě podaného ročního přehledu.[84]

Současné osvobození může odůvodňovat **administrativní úspora** – při zisku 5 tisíc Kč měsíčně by měsíční platba sociálního pojistného činila pouze cca 800 Kč a je otázka, jestli se administrace takové nízké platby vyplatí. Náklady plátce a správce daně na výběr i těchto menších částek jsou ale vzhledem k povinnosti OSVČ komunikovat elektronicky s ČSSZ relativně nízké. OSVČ pod limitem již dnes musí podávat roční přehled příjmů ČSSZ. V našem návrhu by se tedy jednalo pouze o administraci platby navíc. Navíc by náš návrh sjednotil systém se zdravotním pojistným, které již dnes platí vedlejší OSVČ od první koruny.

Opatření pro vedlejší OSVČ bez souběhu se zaměstnáním

Dalším argumentem proti zrušení osvobození od sociálního pojistného může být, že se zvýší míra zdanění i vedlejším OSVČ bez souběhu se zaměstnáním, tedy studentům, matkám na rodičovské dovolené nebo důchodce. Pro ně může být vedlejší samostatná výdělečná činnost spíše přivýdělkem. Tyto skupiny jsou citlivé na míru zdanění při jejich rozhodování o ekonomické aktivitě a **vyšší zdanění může být demotivující**. Navíc při práci na hlavní pracovní poměr při částečném úvazku mohou zaměstnavatelé těchto typů osob čerpat slevu na sociálním pojistném v úrovni 5 p.b., pro tyto OSVČ ale podobná sleva neexistuje. Podobně tak zaměstnanci na dohodu o provedení práce nemusí platit jakékoliv pojistné při příjmech do 11 500 Kč měsíčně (tzv. „podlimitní DPP“). Jak tedy ulevit přivydělávajícím vedlejším OSVČ bez souběhu se zaměstnáním?

Jednou možností je **současné osvobození zachovat alespoň pro vedlejší OSVČ bez souběhu**. Limit pro osvobození je však poměrně vysoký – i se sníženým paušálem na 30 % by OSVČ musela utržit přes 13 tisíc Kč měsíčně, aby začala platit sociální pojistné. Zaměstnanci na hlavní pracovní poměr přitom platí již od 4 tisíc Kč. Navíc mohou dnes někteří vedlejší OSVČ bez souběhu využívat podlimitní DPP a neplatit pojistné ani v jednom režimu. V neposlední řadě tzv. notch (skoková změna zdanění) výrazně motivuje k zatajování tržeb pod rozhodný příjem.

Druhou možností je zrušení osvobození pro všechny vedlejší OSVČ. Srovnání se zaměstnanci na částečném úvazky by pro vedlejší OSVČ bez souběhu zajistila **snížená sazba sociálního pojistného o 5 p.b.** Ta by tak pomohla i vedlejším OSVČ nad současný limit pro osvobození.

Další možnou úlevou by pro vedlejší OSVČ s velmi nízkými příjmy mohlo být **osvobození od DPFO pro roční příjmy do 50 tisíc** Kč. Pod tyto příjmy z podnikání není dle § 38g ZDP nutné podat daňové

[84] Pro vedlejší OSVČ s vyššími příjmy navrhujeme zachování platby měsíčních záloh sociálního pojištění. Důvodem je, aby se předešlo velké jednorázové roční platbě, která by v některých případech mohla způsobit problémy s cash flow a nutnost platbu vymáhat. Hranici účetního zisku pro nutnou platbu záloh by mohl určovat minimální vyměřovací základ pro hlavní činnost, v roce 2025 tedy 195 540 Kč ročně. OSVČ s příjmy pod touto hranici by zaplatily veškeré pojistné při ročním zúčtování u ČSSZ. Zálohy na zdravotní pojistné by pro vedlejší OSVČ neexistovaly a pojistné by se doplatilo při ročním zúčtování u pojišťovny.

přiznání, je však nutné podat přehledy k ČSSZ a zdravotní pojišťovně (a odvést zdravotní pojistné). Navrhujeme, aby tyto OSVČ s malým přivýdělkem byly osvobozeny nejen od daně, ale i od veškerého pojistného.

Obě možnosti mají své výhody i nevýhody. Pro potřeby modelování dopadů v kapitole V. jsme zvolili druhou možnost, tedy zrušené osvobození pro všechny vedlejší OSVČ a slevu na sazbě pojistného.

Koncepčním řešením by však bylo sjednocení podmínek pro všechny typy výdělku. V dnešním stavu existuje zcela nesystematická kombinace osvobození vedlejších OSVČ (výše), DPP (sociální i zdravotní pojistné se neplatí do příjmu 11 500 Kč měsíčně či i vyšší při kombinaci DPP), HPP (sociální pojistné se neplatí při příjmech pod 4 500 měsíčně, zdravotní pojistné vždy ve výši minim) a příležitostných příjmů (osvobozeny do ročního limitu 30 tisíc Kč). Kromě toho, že mají tyto formy výdělku různé limity, je lze ještě kombinovat a maximalizovat tak příjmy bez odvodů.

Řešením by bylo zavedení jednotného základu příjmů do určitého limitu, před který by se nemuselo odvádět pojistné. Zahrnoval by příjmy ze všech typů práce a příležitostných výdělků (například 10 % průměrné mzdy, tedy cca 55 tisíc Kč ročně). Sociální pojistné by se počítalo z příjmu nad tuto hranici. Tím by se na rozdíl od systému, který plně zatíží odvody všechny příjmy při překročení hranice o 1 Kč, předešlo skokovým nárůstům pojistného a snížilo motivaci nepřiznávat příjmy nad dané hranice. Systém jednotného základu nezatíženého odvody by snížil danění nízkých příjmů na HPP, což je žádoucí vzhledem k relativně vysokému zatížení těchto příjmů v České republice (Vilím et al., 2024). Zároveň by se posílila daňová neutralita, sblížením zatížení práce na HPP, DPP a vedlejší SVČ. Tento návrh ale vyžaduje detailní analýzu aplikovatelnosti po zavedení jednotného hlášení zaměstnavatelů a evidence DPP i analýzu dopadů do výběru sociálního pojistného a je mimo rozsah této studie.

/ IV.4 / Další možné návrhy ke zvážení

Shrnujeme další možné změny ve zdanění OSVČ, které by pomohly omezit nerovnosti v míře zdanění a manipulaci s daňovými základy. Tyto návrhy pouze zmiňujeme a kvůli svým limitacím nejsou součástí našeho návrhu.

Zavedení minimálního vyměřovacího základu pro DPFO

Mezi roky 2004 a 2007 pro české OSVČ existoval minimální vyměřovací základ pro DPFO (Doubrava, 2005). Cílem bylo zajistit, aby OSVČ, které nevykazují zisk, odvedly alespoň nějakou DPFO. Minimální vyměřovací základ činil v roce 2005 101 000 Kč; po odečtení nezdanitelné částky na poplatníka tak minimální DPFO dělala cca 800 Kč měsíčně.

S minimálním vyměřovacím základem by tak DPFO zaplatily i ty OSVČ, kteří si manipulací snižují daňový základ na úroveň nulové DPFO. Systém zdanění by tak byl z jednoho pohledu férovější, protože by poctivé OSVČ neplatily nutně více než ty nepoctivé. Nevýhodou je, že by to ještě zvýšilo zátěž na reálně nízkopříjmové OSVČ, které již dnes platí procentuálně nejvíce. Další nevýhodou je, že by to mohlo z pohledu OSVČ legitimovat zatajování příjmů.

Znemožnění uplatnění ztráty z příjmů z nájmu v příjmech jako OSVČ

OSVČ, které pronajímají nemovitosti jako fyzické osoby (par. 9 ZDP), mohou dosáhnout při pronájmu ztráty (například vysokými odpisy za budovu či odečtem hypotečních úroků). Tuto ztrátu si mohou odečíst i ze základu daně ze samostatně výdělečné činnosti (par. 7 ZDP), stejně tak jako ze zisků v par.

8 a 10 ZDP. Tyto zdroje příjmů spolu nesouvisí a takové nastavení je v Evropě unikátní. Možný návrhem by bylo možnost uplatnění ztráty z par. 9 ZDP v jiných paragrafech zrušit.

Úprava snížených minim sociálního pojištění pro nové OSVČ

Nové OSVČ dnes první tři roky své činnosti platí nižší minima sociálního pojištění – minimálním základem není cílených 40 % průměrné mzdy, ale 25 %. Navíc v prvních dvou letech nemusí platit měsíční zálohy sociálního pojistného, ale pojistné je možné zaplatit až při podání ročního přehledu ČSSZ. Pro první zvýhodnění se uplatňuje podmínka, že OSVČ nesměla mít aktivní podnikání během předchozích 20 let, pro druhé jen 10 let.

Snížení odvodů v začátku podnikání dává obecně smysl, protože OSVČ mohou čelit problémům s cash flow či nedostatkem kapitálu. Například v Polsku se sociální pojistné pro nové OSVČ prvních šest měsíců úplně odpustí (Polská vláda, n.d.). V současném nastavení v Česku však navrhujeme zvážit následující změny:

* Úprava doby, po které se platí nižší pojistné, na 12 měsíců od začátku podnikání. Důvodem je, že po prvním roce podnikání by již měla být OSVČ zisková a není ji třeba podporovat. Použití konsekutivních měsíců namísto kalendářního roku je také vhodnější pro OSVČ, které začnou podnikat jindy než k 1.1. daného roku[85].
* Snížení odkladu platby minim z ročního přehledu na tři měsíce. Důvodem je, že platba celoročního pojistného tvoří pro některé OSVČ příliš velký náklad. Navíc může v případě neplacení zvýšit náklady na vymáhání pro státní správu.
* Sjednocení podmínky definice nového OSVČ (dobu, po kterou OSVČ nemůže být aktivní) na 10 let.

Elektronická evidence tržeb

Způsobem, jak omezit možnost nepřiznat tržby, je povinnost je elektronicky evidovat (EET). EET v Česku fungovala pro vybrané činnosti od roku 2016 do roku 2022.[86] Hlavním přínosem bylo dle Ministerstva financí snížení úniků na DPH, evidenci tržeb ale může využít i finanční správa pro kontrolu tržeb uvedených v přiznání. Roční přínos EET do veřejných rozpočtů se odhaduje na 4 –12 mld. Kč (Česká televize, 2019). EET mimochodem funguje ve většině zemí Evropské unie (Průvodce podnikáním, 2020).

Inovativní vymáhání finanční správou

Švarcsystém a manipulace s daňovými základy není jen otázkou nastavení daňové politiky, ale také efektivního vymáhání finanční správou. Shrnujeme vybrané přístupy ze zahraničí jako možnou inspiraci pro finanční správu.

Dostatečný počet cílených kontrol. V roce 2023 provedl Státní úřad inspekce práce 420 kontrol zaměřených na švarcsystém (NKÚ). To odpovídá méně než procentu z 80 tisíc firem, které mají nad

[85] Současný systém se sice prezentuje tak, že jde o výhodu na tři roky, fakticky takovou délku však využijí jen OSVČ, které začnou podnikat v lednu. Každý další měsíc délku výhody zkracuje – OSVČ registrující se k podnikání v prosinci ji tedy fakticky mohou využít jen 2 roky a 1 měsíc.
[86] Od roku 2020 do roku 2022 ale byla povinnost pozastavena a EET fungovalo jen v omezeném režimu na dobrovolné bázi.

10 zaměstnanců (ČSÚ, 2024b). Pro srovnání, v Německu byl v roce 2016 počet kontrol zaměřených na švarcsystém minimálně 60 tisíc (Deutscher Bundestag, 2017). V přepočtu na českou populaci by se jednalo o 8 tisíc kontrol. Důvodem pro vyšší počet kontrol je také, že kromě finanční správy mohou kontroly v Německu provádět i důchodový orgán či pojišťovny.

V roce 2023 se zjistily nedostatky v 352 případech, tedy u většiny z kontrol provedených Státním úřadem inspekce práce. Je tedy pravděpodobné, že by zvýšení počtu kontrol vedlo k odhalení dalších případů a celkového zvýšení rizika sankcí, které by motivovalo k menšímu využívání švarcsystému. Tyto kontroly by zároveň mohly cílit na subjekty v sektorech s jeho vyšším výskytem. Inspektorát práce by se mohl zaměřit konkrétně na subjekty s podezřelou strukturou výdajů (firmy s velmi nízkými mzdovými náklady a vysokými náklady na služby v porovnání s tržbami) nebo na ty, které stejnou pracovní pozici veřejně nabízí jak na zaměstnanecký poměr, tak pro OSVČ. Takové kontroly jsou dnes již možné díky nedávnému prolomení daňové mlčenlivosti.

Cílené kontroly zatajených příjmů. Pro cílenější kontrolu tržeb OSVČ by se finanční správa mohla inspirovat v Německu. Tamní správa definuje minimální očekávatelný příjem pro jednotlivé oblasti a profese. Kontrola příjmů tam cílí na OSVČ, které toto minimum nesplňují. Kontroly by se mohly zaměřit také na OSVČ, které vykazují podezřelé chování, jako je bunching na konkrétních bodech zlomu popsaných v kapitole III.3.

Motivace k reportování příjmů třetími stranami. Švédsko nabízí fyzickým osobám možnost odečíst si ze základu daně náklady za drobné opravy a úklid (Swedish Tax Agency, n.d.). U podobného typu aktivit dochází často k platbě „na ruku“. Švédský odpočet z daně však motivuje fyzické osoby vyžádat si od OSVČ fakturu, což znesnadňuje nepřiznávání příjmů.

Zveřejnění daňových přiznání. Unikátní, ale i v něčem extrémní řešení[87], využívá Norsko, kde jsou daňová přiznání všech fyzických osob veřejná. Možnost kohokoliv ověřit si výši přiznaných příjmů a výdajů vytváří motivaci přiznat je pravdivě. Od roku 2001 jsou přiznání dostupná na internetu, což v některých oblastech vedlo ke zvýšení přiznaných příjmů malých firem až o 3 % (Slemrod et al., 2015).

[87] V českém kontextu kvůli historické zkušenosti nerealizovatelné.

V. Dopady navrhovaných reforem

Dobrý daňový systém by měl vhodně balancovat zejména tyto principy (Mirrlees et al., 2010):

* **Distribuce daňové zátěže** dle společenských preferencí a schopnosti domácností platit.
* **Neutralita:** Zdanění podobných aktivit podobnou sazbou bez neopodstatněných výjimek.
* **Efektivnost:** Omezení zdanění, které kříví trh a tvoří náklady v jiných systémech.
* **Adekvátní výběr** financí do veřejných rozpočtů.

V této kapitole navrhované změny hodnotíme dle dopadů v těchto dimenzích. Neutralitu rozebíráme společně s distribučními dopady.

Bereme v potaz primárně přímé dopady, tedy snížení nebo zvýšení daňové zátěže za předpokladu nezměněného chování OSVČ.[88] Pro modelaci přímých distribučních a fiskálních dopadů využíváme mikrosimulační model daňově-odvodového zatížení OSVČ, který jsme pro tuto studii vytvořili.[89]

V sekcích dopadu na efektivnost a adekvátnost výběru do veřejných rozpočtů analyzujeme i **nepřímé dopady v důsledku změny chování OSVČ či tržní dynamiky**, a to zejména:

* přechody z nebo do zaměstnání či přechod do pracovní neaktivity;
* manipulace s daňovými základy větším nebo menším zatajováním tržeb či uplatňováním nižších či vyšších reálných výdajů;
* změnu spotřeby v důsledku změny čistých příjmů domácností OSVČ;
* změnu v nákladech na administraci daně pro stát.

[88] Kromě výběru optimálnějšího režimu zdanění a manipulace s uplatněnými náklady v režimu reálných výdajů.
[89] V modelu reflektujeme jednotlivé parametry zdanění v současnosti a v návrzích reformy. Simulace je založená na reprezentativním vzorku daňových přiznání z roku 2022, který je naškálován a převážen na rok 2024. Do vzorku jsou predikovány chybějící proměnné, jako jsou skutečné výdaje OSVČ nebo údaje o plátcích paušální daně. Tyto predikce vychází z našeho reprezentativního šetření mezi OSVČ v roce 2024. Uvedená čísla jsou tedy v porovnání oproti stavu v roce 2024. Naše analýza se týká pouze příjmů ze samostatně výdělečné činnosti; nebere tak v potaz jiné zdroje příjmů, které OSVČ mohou mít. Detaily modelování viz příloha 7.

/ V.1 / Distribuční dopady a neutralita

Návrh reformy by ve svých přímých dopadech zvýšil celkové odvody 60 % OSVČ. Naopak pro 36 % OSVČ by znamenalo mírné snížení odvodů.

Přímý dopad na zdanění modelových příkladů

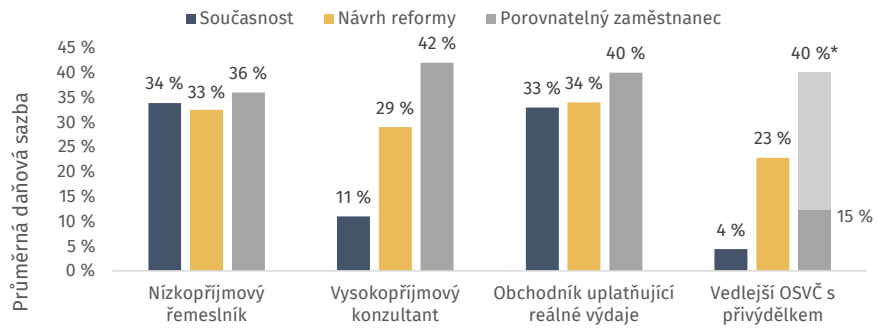
Pro ilustraci dopadů hlavní varianty reformy zhodnoťme čtyři modelové příklady (graf V.1):

* **Nízkopříjmový řemeslník** s tržbami v úrovni průměrné mzdy a skutečnými náklady 50 % tržeb (medián pro řemeslníky a zemědělce). Tato OSVČ dnes uplatňuje paušální výdaj 80 % a platí pouze minima pojistného. I s návrhem reformy, která by snížila paušální výdaj na 60 %, by zaplatila pouze minima. Díky nižšímu minimu zdravotního pojistného by míra zdanění klesla o 1 p.b. a přiblížila se srovnatelnému zaměstnanci.
* **Vysokopříjmový konzultant** s tržbami na úrovni 200 % průměrné mzdy a skutečnými náklady 16 % tržeb (medián pro ostatní živnosti v kancelářských profesích). Dnes je tento pracovník plátce paušální daně, kterou by s navrhovanou reformou nemohl využít. Musel by uplatnit 30% výdajový paušál, který by mu zvýšil průměrnou daňovou sazbu na 29 %, tedy blíže k dalším OSVČ a srovnatelným zaměstnancům.
* **Obchodník uplatňující reálné výdaje** s tržbami 3 miliony Kč a skutečnými náklady 80 %. Dnes i po reformě by uplatňoval reálné výdaje; jeho odvody by se změnily pouze mírně kvůli úpravě vyměřovacích základů.
* **Vedlejší OSVČ**, který si k zaměstnání přivydělává jako OSVČ. Tato OSVČ má tržby na úrovni 35 % průměrné mzdy a skutečné náklady 39 % (medián pro ostatní živnosti v dalších profesích). Dnes kvůli osvobození od sociálního pojistného platí pouze zdravotní pojištění; s navrhovanou reformou by navíc platil i sociální pojištění. To by jeho míru zdanění přiblížilo zaměstnancům.

Zvýšení míry zdanění OSVČ by se tak týkalo především OSVČ, které jsou dnes zvýhodněny.

Graf V.1

/ Návrh reformy částečně srovnává míru zdanění mezi typy OSVČ a se zaměstnanci

* 15 % při podlimitní dohodě o provedení práce, 40 % při zvýšení úvazku v rámci běžného zaměstnání s průměrnou mzdou

Poznámka: Zahrnuje daň z příjmů a veškeré povinné pojistné. Srovnává skutečný zisk s nákladem práce. Výpočet předpokládá stejnou odpracovanou dobu a zohledňuje tak například placenou dovolenou zaměstnance.
Zdroj: Vlastní výpočet.

Commented [KS22]: Nehci sahat do grafu, ale tady je třeba dát v legendě mezeru mezi číslovku a %.

Commented [PV23R22]: Antonie; plus mezera pod nadpisem?

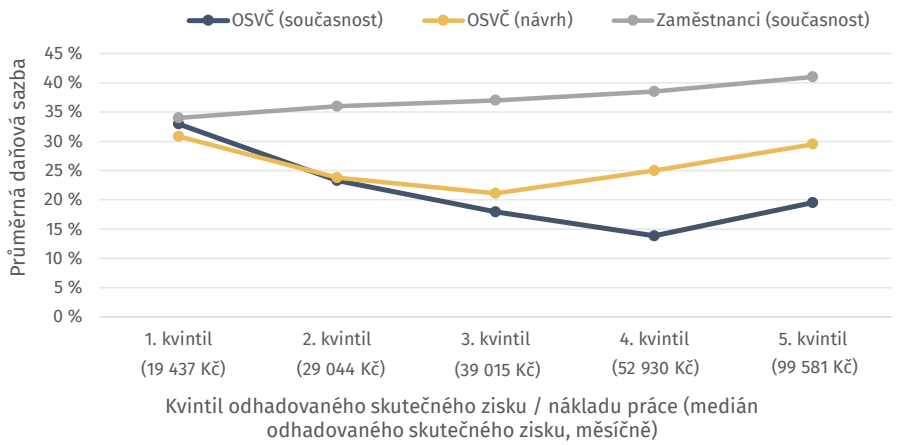
Dopad na míru zdanění modelovanou pro celou populaci OSVČ

* Jak jde vidět na modelových příkladech, navrhovaná reforma zmírňuje identifikované nerovnosti v míře zdanění. To potvrzuje i náš model na celé populaci OSVČ. Graf V.2 ukazuje, že průměrná daňová sazba hlavních OSVČ by vzrostla z 22 % na 26 %. Tím by se přiblížila míře zdanění zaměstnanců (graf V.2).

* Zdanění by tak vzrostlo 60 % OSVČ, zejména těm s vyššími příjmy. Vysokopříjmové pětině by průměrná daňová sazba vzrostla o 10 p.b. Naopak mírně nižšímu zdanění by zejména díky nižším minimům zdravotního pojistného čelilo 36 % OSVČ s převážně nižšími příjmy. Průměrná daňová sazba hlavních OSVČ v prvním kvintilu by se tak snížila o 2 p.b. Návrh reformy tak omezuje i regresi ve zdanění OSVČ.

Graf V.2

/ Nerovnost se zaměstnanci by se s reformou snížila

Poznámka: Daně z příjmu a pojistné jako procento odhadovaného skutečného zisku (pro OSVČ). Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze hlavní OSVČ s tržbami v úrovni alespoň dvanáctinásobku minimální superhrubé mzdy. Konzistentní kvintily mezi typy pracujících. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

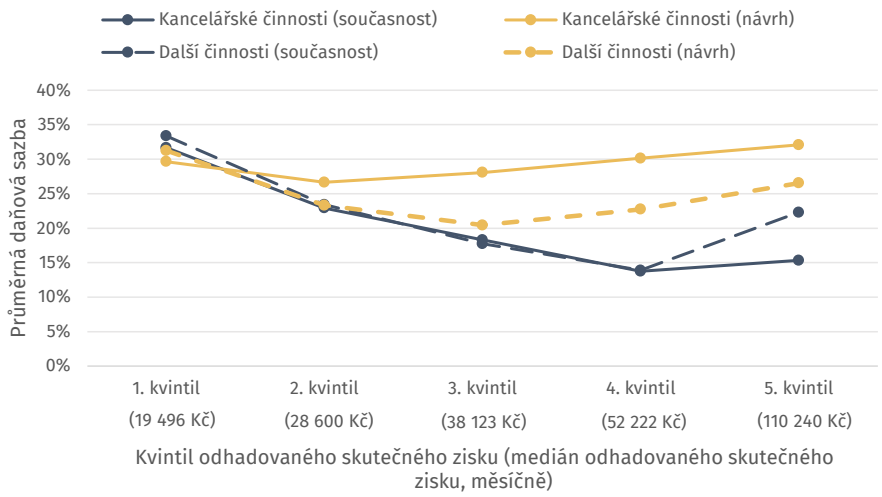
Důsledkem snížené regrese je i částečné srovnání míry zdanění mezi muži a ženami. Odhadujeme, že průměrná daňová sazba žen pracujících jako hlavní OSVČ je kvůli nižším příjmům 25 %, zatímco u mužů 20 %. V důsledku reformy by tato sazba vzrostla o 3 p.b. pro ženy, ale o 5 p.b. pro muže.

Snižuje se i zvýhodnění kancelářských OSVČ vůči OSVČ v dalších typech činností (graf V.3). Průměrná daňová sazba hlavních OSVČ v kancelářských profesích v nejvyšším kvintilu příjmů by byla dokonce o 5 p.b. vyšší než u ostatních OSVČ. To je podle nás ospravedlnitelné vzhledem k nižšímu podílu kapitálových příjmů v této skupině, typicky nižším nákladům pro splnění daňové povinnosti[90] a vyššímu poměru švarcsystému v této skupině.[91]

[90] Odhadujeme, že v případě implementace reformy by reálné výdaje – administrativně nejsložitější režim – uplatňovalo 26 % OSVČ v dalších činnostech, oproti 17 % v kancelářských činnostech.
[91] 19 % hlavních OSVČ v kancelářských profesích v našem šetření vykazovalo známky švarcsystému, oproti 10 % v dalších činnostech.

Graf V.3

/ Regrese a nerovnosti mezi typy OSVČ by se reformou snížily

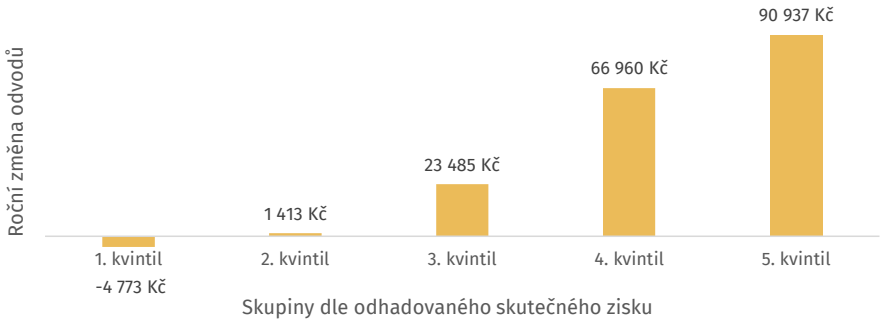

Poznámka: Daně z příjmu a pojistné jako procento odhadovaného skutečného zisku. Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze hlavní OSVČ s tržbami na úrovni alespoň dvanáctinásobku minimální superhrubé mzdy. Konzistentní kvintily mezi typy OSVČ. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Jak ukazuje graf V.4 níže, navrhovaná reforma by snížila odvody nejvíce nízkopříjmovým OSVČ – o necelých 5 tisíc Kč ročně – a nejvíce je zvýšila je těm s nejvyššími příjmy – o 91 tisíc Kč ročně.

Graf V.4

/ Odvody se zvýší nejvíce vysokopříjmovým OSVČ

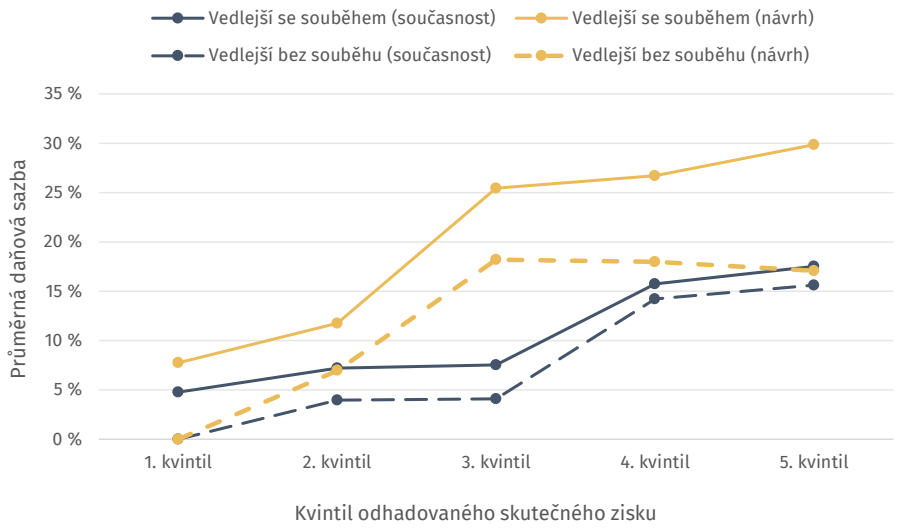

Poznámka: Daně z příjmu a pojistné. Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze hlavní OSVČ s tržbami na úrovni alespoň dvanáctinásobku minimální superhrubé mzdy. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 4).

Průměrná daňová sazba se v důsledku realističtějších paušálních výdajů a zrušení osvobození od sociálního pojistného zvyšuje i vedlejším OSVČ, a to v průměru o 7 p.b. Zvýšení se týká zejména vedlejších OSVČ se souběhem se zaměstnáním (graf V.5).

Graf V.5

/ Zdanění vedlejších OSVČ, zejména těch se souběhem, by se zvýšilo

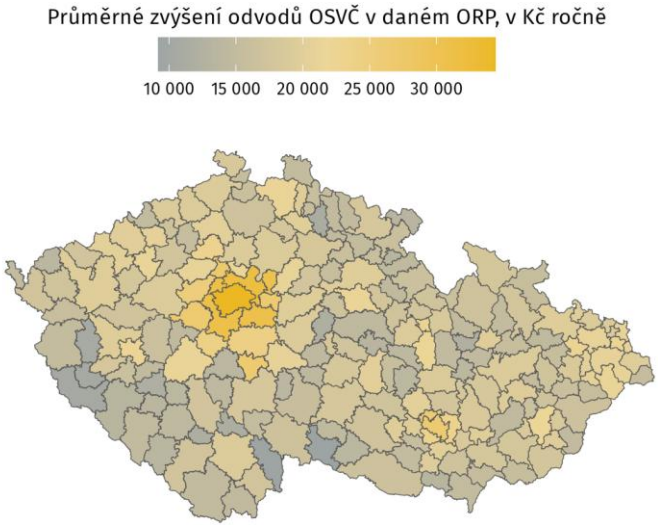
Poznámka: Daně z příjmu a pojistné jako procento odhadovaného skutečného zisku (pro OSVČ). Medián pro jednotlivé kvintily. Zahrnuje pouze vedlejší OSVČf. Konzistentní kvintily mezi typy pracujících. Bere v potaz reálně uplatňované slevy a odpočty.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Přímý dopad na typy regionů

Návrh reformy **zvýší zdanění primárně v bohatších regionech**, které mají vyšší koncentraci vysokopříjmových OSVČ v kancelářských profesích (graf V.6). Reforma tak do velké míry zachová kupní sílu obyvatel ve znevýhodněných regionech, která je důležitá pro rozvoj tamních ekonomik.

Graf V.6

/ Zvýšení odvodů zasáhne primárně OSVČ v bohatších regionech

Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Limitace distribuční analýzy

Distribuční analýza výše nebere v potaz benefit **vyšších důchodů**, ke kterému vyšší odvody vedou. 77 % nárůstu výběru je na sociálním pojistném, a vyšší odvody se tak OSVČ částečně vrátí v důchodech.[92]

Analýza taky nezohledňuje nepřímé dopady reformy v důsledku možné změny chování OSVČ či tržní dynamiky. Například vyšší zatajování příjmu v důsledku vyššího zdanění by mohlo vést ke snížení daňové zátěže vůči reportovaným výsledkům. Zvýšení zdanění by si taky OSVČ mohly v dlouhodobém horizontu „rozdělit" s odběrateli, kterým by zřejmě v důsledku nižšího čistého příjmu po zdanění zvýšily ceny za své služby.

[92] Je otevřenou otázkou, zdali by se měla doba odvodu důchodového pojištění počítat do počtu odpracovaných let, na základě kterého se určuje, zdali má člověk na důchod vůbec nárok. Například u vedlejších OSVČ s nižšími příjmy, kteří nově budou odvádět důchodové pojistné, může činit pojistné pouze několik set Kč ročně. Nebylo by systematické, aby se u OSVČ bez dalších příjmů (ze zaměstnání) či nároku na náhradní dobu pojištění (rodič s malým dítětem) tyto roky počítaly do počtu odpracovaných let. (Určitě by bylo ale vhodné, aby se takovým OSVČ zaplacené pojistné započítávalo do částky důchodu, na který budou mít nárok.)

/ V.2 / Dopad na efektivnost

Přímá změna míry zdanění by vedla k několika nepřímým dopadům souvisejícím s efektivností daňového systému:

* **Trh práce:** Vyšší zdanění by vedlo k relativně nižší motivaci pracovat jako OSVČ. To by vedlo k narovnání pokřivenému trhu práce.
* **Administrativní náročnost:** Změny v jednotlivých režimech zdanění by vedly k využití režimů s mírně vyššími administrativními náklady, a to jak pro plátce, tak i správce daně.
* **Spotřeba domácností:** Nižší čisté příjmy by vedly k mírnému snížení kupní síly. Očekávaný pokles spotřeby v ekonomice by však mohl být relativně nízký, protože by zasažené středně a vysokopříjmové domácnosti nahradily spotřebu nižší mírou úspor.

Dopad na trh práce

Navrhované snížení rozdílu míry zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci by vedlo k přechodům OSVČ do zaměstnání.[93] Tento efekt můžeme zřejmě vidět již v současnosti – počet OSVČ dle Výběrového šetření pracovních sil klesl mezi Q4 2024 a Q1 2025 o 5 %, a naopak počet zaměstnanců se zvýšil o podobný počet (ČSÚ, 2025). Důvodem může být právě zvýšení minim pojistného mezi roky 2024 a 2025, které motivovalo některé OSVČ najít si zaměstnání.

Efekt přechodu do zaměstnání je také zmapovaný v literatuře, včetně odhadů velikosti tohoto efektu:

* Nedávný výzkum polských daňových reforem ukazuje, mezi vysokopříjmovými pracovníky vede vyšší rozdíl v průměrné daňové sazbě mezi zaměstnanci a OSVČ v hodnotě 1 p.b. ke zvýšení podílu OSVČ o 1,4 % (Klejdysz & Zawisza, 2024).
* Evidenci pro přechody mezi režimy potvrzuje i dřívější americký výzkum, který však došel k nižším odhadům – zvýšení rozdílu v průměrné daňové sazbě o 5 p.b. vede k o 0,3 p.b. vyšší pravděpodobnosti, že bude člověk pracovat jako OSVČ (Bruce, 1998).

Pokud bychom tyto odhady aplikovali na hlavní OSVČ v Česku[94], mohla by navrhovaná reforma (zvyšující průměrnou daňovou sazbu OSVČ o 4 p.b) **vést k přesunu cca 12–36 tisíc hlavních OSVČ do zaměstnání**.[95] Další tisíce OSVČ by mohly přejít z vedlejší samostatně výdělečné činnosti, například zvýšením úvazku u současného zaměstnavatele.

Jak jsme argumentovali v kapitole III.2., současný trh práce je výrazně pokřivený v důsledku zvýhodnění OSVČ. Jako OSVČ tak pracují de facto zaměstnanci (na švarcsystému), nebo reální živnostníci, které však nízké zdanění motivuje setrvat v činnostech s nízkou přidanou hodnotou. V kapitole I.3. jsme taky diskutovali, že práce jako OSVČ také může být prekérní. **Dopad navrhované reformy na pracovní trh by tak byl pozitivní**, protože by motivoval k přelivu pracovní síly do

[93] Teoreticky by OSVČ mohly přecházet i do pracovní neaktivity; ovšem dle našich znalostí neexistuje literatura, která by tento efekt zkoumala. Existuje však zahraniční evidence z šetření pracovních sil, že přechody mezi nezaměstnaností a prací jako OSVČ nejsou obecně běžné (Boeri et al., 2020).
[94] A předpokládali symetričnost a linearitu odhadů, které ukazují přechody ze zaměstnání do režimu OSVČ.
[95] Bruce: 4 /5 (méně výrazné snížení rozdílu ve zdanění než ve studii) * 0 ,3 % * 5 miliónů (zhruba pracovní síla v Česku) = 12 tisíc
Klejdysz a Zawisza: 4 (výraznější snížení rozdílu ve zdanění) * 1 ,4 % * 13 % (poměr hlavních OSVČ v pracovní síle) * 5 miliónů = 36 tisíc

produktivnějších činností a stabilnějších forem práce, například prostřednictvím rekvalifikace přes úřad práce.

V tomhle ohledu by navrhovaná reforma zdanění OSVČ měla **synergický efekt s reformou zdanění zaměstnanců**, kterou jsme navrhovali v roce 2024 (Vilím et al., 2024). Jádrem návrhu bylo nižší zdanění nízkopříjmových zaměstnanců, včetně těch na částečných úvazcích. Nízkopříjmovému kvintilu zaměstnanců by se snížila průměrná daňová sazba o 4 p.b. Díky tomu by se stala zaměstnanecká práce atraktivnější pro pracující i firmy, a dále se podpořily přechody z málo produktivní či prekérní samostatně výdělečné činnosti.

Zvýšení odvodů OSVČ by ve svém důsledku zvýšilo náklady některých firem, které významně využívají OSVČ. Reforma by mohla některým firmám snížit ziskovost pod úroveň životaschopnosti a přispět jejich krachu. To by však mohlo být v konečném důsledku pro ekonomiku jako celek pozitivní – firmy s nízkými zisky spoléhající na levnější práci přes švarcsystém by za rovných podmínek na trhu práce neobstály. Jejich zánik by uvolnil pracovní sílu a kapitál pro produktivnější využití ve zbytku ekonomiky.

Jednou kategorií firem, které by návrh reformy zvýšil náklady práce, jsou **nové firmy a technologické start-upy**. Ty jsou v začátku spíše sdružením individuálních OSVČ; start-upy v pozdějších fázích hojně využívají OSVČ jako IT specialisty.[96] Specificky se navíc od běžných firem liší tím, že jsou více mezinárodně mobilní (a Česko tak čelí vyšší daňové konkurenci) a pozitivní externality na ekonomiku v případě jejich úspěchu mohou být velmi významné. Dává tedy smysl start-upy podporovat. To by však šlo udělat efektivněji než plošným zvýhodněním všech OSVČ – například zvýhodněním opcí na zaměstnanecké podíly, flexibilnějšími podmínkami pro zaměstnání nebo slevou na DPPO (box V.1).

Box V.1 : **Sleva na DPPO pro nové společnosti**

Irsko novým společnostem nabízí slevu z DPPO podle sociálních odvodů zaplacených za zaměstnance. Slevu lze využít v prvních 5 letech a společnosti náleží, pokud má vyměřenou DPPO maximálně 40 000 EUR. Započítat lze maximálně 5000 EUR odvodů za každého zaměstnance do celkové výše 40 000 EUR. Jelikož je sleva navázaná na zaplacené odvody zaměstnavatele, motivuje k zaměstnávání (Irish Tax and Customs). Podobnou slevu mají například i USA.

Dopad na administrativní náročnost

V důsledku zpřísnění paušálních výdajů a omezení paušální daně by došlo k mírnému přelivu OSVČ mezi jednotlivými typy zdanění – kvůli omezení paušální daně by větší část OSVČ uplatňovala paušální a reálné výdaje (tabulka V.1). Daňové přiznání by tak podávalo o necelých 100 tisíc hlavních OSVČ více.

[96] Důvodem může být nejen daňové zvýhodnění OSVČ, ale i flexibilita tohoto pracovního režimu – objem práce není u menších nových firem tak předvídatelný jako u větších firem.

Tabulka V.1

Většina OSVČ by využila paušální výdaje i po navrhované reformě

	Současnost (2024)	Návrh reformy
Reálné výdaje	28 %	32 %
Paušální výdaje	62 %	67 %
Paušální daň	10 %	2 %

Poznámka: Zahrnuje hlavní i vedlejší OSVČ.
Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

Tento přeliv plátců mezi jednotlivými režimy zdanění by měl dopady na náklady související s administrací daně (pro stát) a se splněním daňové povinnosti (pro plátce). Nákladovost jednotlivých režimů se totiž liší, jak shrnuje tabulka V.2 s hrubým kvalitativním hodnocením. Obecně se dá říci, že přiznání s uplatněním reálných výdajů se pojí s nejvyššími náklady, protože OSVČ musí udržovat evidenci příjmů a nákladů a následně podat přiznání se separátními přehledy. Často při tom využívá i účetních služeb. Režim paušální daně má naopak nejnižší náklady, protože nemusí OSVČ udržovat přehled příjmů a výdajů a komunikuje s jedním orgánem. Přechod větší části plátců z paušální daně by tak zřejmě vedl ke zvýšení administrativních nákladů.

Tabulka V.2

Nákladovost jednotlivých režimů se liší

	Pro plátce	Pro stát	
		Finanční správa	ČSSZ a zdravotní pojišťovny
Reálné výdaje	Podání přiznání s daňovou evidencí / účetnictvím a přehledů k pojišťovnám	Zpracování přiznání a kontrola daňové evidence / účetnictví	Zpracování přehledů
Paušální výdaje	Podání přiznání a přehledů	Zpracování přiznání	
Paušální daň	Jednání pouze s finanční správou	Administrace databáze plátců a přerozdělování plateb	-

Jak vysoké by byly tyto dodatečné administrativní náklady?

Pro plátce: Systematický přehled zahraniční literatury ukazuje, že náklady spojené se splněním daňové povinnosti tvoří u malých firem cca 0,3 –2,3 % jejich tržeb (Eichfelder & Vaillancourt, 2014). Studie se však zaměřuje na malé firmy a ne OSVČ, které mohou mít jednodušší strukturu příjmů a výdajů. Studie navíc čerpá z výzkumů z let 1984 až 2014, tedy primárně před větší digitalizací daňové administrativy a digitalizace obecně, která OSVČ usnadňuje splnění jejich daňové povinnosti. V Česku se například digitalizace projevuje povinností (pro OSVČ) podávat daňové přiznání elektronicky přes jednoduchý online portál. Současné odhady administrativních nákladů pro Česko by tak zřejmě byly nižší.

Navrhovaná reforma by navíc vedla k přechodům z paušální daně převážně u kancelářských OSVČ, které mají relativně méně odběratelů a nižší výdaje, tudíž i nižší administrativní náklady při zpracování přiznání. Jako odhad řádu dodatečných nákladů pro OSVČ kvůli vyšší administrativní

náročnost tedy můžeme odhadovat **nárůst nákladů v hodnotě cca 0,5 % tržeb dotčených OSVČ**. To by při průměrných tržbách 600 tisíc Kč odpovídalo 3 tisícům Kč ročně navíc. To je o řád níže než navrhované zvýšení průměrné daňové sazby u některých OSVČ, kteří jsou dnes nejvíce zvýhodněni.

Pro stát: Digitalizace v posledních letech snížila administrativní náklady i pro stát. Dle dat GFŘ v roce 2024 stálo zpracování daňového přiznání průměrně 963 Kč.[97] Pokud bychom předpokládali, že by celkové dodatečné náklady pro stát na jednoho plátce podávající daňové přiznání místo paušální daně činily 1 000 Kč (po zahrnutí nákladů ČSSZ a zdravotních pojišťoven), roční dopad přesunu cca 100 tisíců plátců paušální daně do režimu daňového přiznání by tvořil dodatečné náklady cca **100 miliónů Kč**. To by odpovídalo 0,4 % z celkového dodatečného přímého výběru odvodů v důsledku reformy. Pokud by došlo k plánované realizaci jednotného inkasního místa, tyto náklady by byly ještě nižší.

Mimo to by na náklady spojené s administrací mohla mít vliv i **změna kategorizace paušálních výdajů**, tedy rozdělení ostatních živností na kancelářské a další činnosti. To by pro finanční správu znamenalo kontrolovat typ činnosti uvedený v daňovém přiznání oproti skutečnosti.

Navrhovaná reforma by však mohla vést i k **redukci administrativních nákladů**. Nižší motivace ke švarcsystému by znamenala nižší nutnost zákaz švarcsystému vymáhat. K další úspoře by vedly přechody OSVČ do zaměstnání, jejichž daňová administrace je jednodušší.

Dopad na kupní sílu

Návrh reformy by v přímých dopadech snížil disponibilní příjmy českých domácností o zhruba 25 mld. Kč (fiskální dopad reformy, viz níže). Jednalo by se spíše o středně a vysokopříjmové domácnosti, které část tohoto ušlého příjmu nahradí nižší mírou úspor. Částečně by však taky snížily spotřebu. Tzv. mezní sklon ke spotřebě (procento dodatečné 1 000 Kč disponibilního příjmu, který člověk utratí) středně až vysokopříjmové populace se dle mezinárodních studií pohybuje okolo 40 % (Jappelli & Pistaferri, 2014). **Snížení spotřeby v důsledku navrhované reformy tedy odhadujeme na 10 mld. Kč.** To činí necelých 0,2 % celkové spotřeby českých domácností.[98]

/ V.3 / Fiskální dopad

Přímé fiskální dopady

Přímý fiskální dopad navrhované reformy by byl pozitivní. Celkový výběr DPFO a povinného pojistného od OSVČ by byl vyšší než simulovaný výběr v roce 2024 o 25 mld. Kč. To by znamenalo zvýšení odvodů od OSVČ o cca 25 % ze současných cca 99 mld. Kč. Podíl OSVČ na celkovém zdanění práce by se zvýšil o 2 p.b. z 8 % na 10 %.

Jak ukazuje graf V.7 níže, většina nárůstu by byla v sociálním pojistném a část ve zdravotním pojistném. Naopak výběr DPFO by se v důsledku nižšího vyměřovacího základu snížil o 0,5 mld. Kč. To znamená, že část dodatečných odvodů by se OSVČ vrátila v budoucí vyšší výměře důchodů.[99]

Ve střednědobém horizontu by velká část dodatečného výběru pojištění mohla de facto financovat běžné výdaje státního rozpočtu. Salda důchodového systému jsou od roku 2020 negativní (v průměru

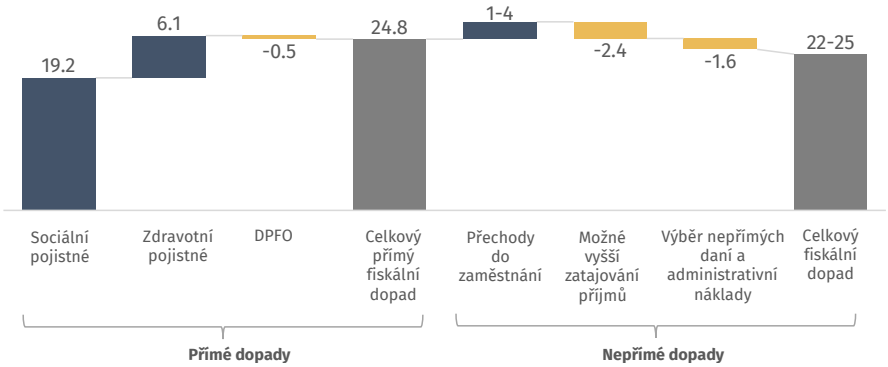
[97] Technicky se jedná o průměrný výdaj na zpracování písemnosti související s DPFO z přiznání poplatníků, tedy řádného, opravného či dodatečného přiznání.
[98] Která v roce 2024 činila 3 ,7 biliónů Kč.
[99] Nevrátila by se však v plné míře kvůli redukční hranici při výpočtů důchodů.

o 37,5 mld. Kč ročně (MF ČR, 2025) a důchody dofinancovává stát z rozpočtu. Národní rozpočtová rada odhaduje, že ve schodku bude důchodový systém dlouhodobě (NRR, 2024). Stejně na tom budou rozpočty zdravotních pojišťoven, které stát sanuje institutem platby za státní pojištěnce. Zvýšení výběru do těchto systémů od OSVČ tak by znamenalo, že by se nemusely dofinancovávat ze státního rozpočtu. To by v rozpočtu uvolnilo prostředky na další priority – například omezení schodku, snížení zdanění zaměstnanců nebo zvýšení výdajů na obranu či vzdělávání.

Graf V.7

Navrhovaná reforma by vynesla cca 25 mld. Kč i po zahrnutí nepřímých dopadů

Commented [PV24]: Antonie: Update dle grauf shrnutí

Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 4).

Nepřímé fiskální dopady

Výše zmíněný odhad nebere v potaz fiskální efekty, které plynou ze změny chování OSVČ, které jsme diskutovali v kapitole V.2. Tyto efekty zahrnují:

+ přechody OSVČ do zaměstnání;

– větší manipulace s daňovým základem;

– snížený výběr nepřímých daní kvůli nižší spotřeby domácností;

– vyšší náklady státu na administraci daně.

Pro odhad celkových fiskálních dopadů jsme vytvořili velmi hrubý výpočet těchto nepřímých dopadů.

Přechody do zaměstnání

V předchozí sekci jsme na základě zahraničního výzkumu odhadli, že by v důsledku navrhované reformy mohlo přejít do zaměstnání 12 až 36 tisíc OSVČ. Pro hrubou kvantifikaci tohoto efektu předpokládejme průměrnou superhrubou mzdu z roku 2024, tedy 58 878 Kč. Typická průměrná sazba při těchto příjmech činí 41 %, zatímco průměrná daňová sazba OSVČ při navrhované reformě by činila 26 %. Pokud by přecházející OSVČ v průměru vstoupily do takového zaměstnání, rozdíl v odvodech pro jednoho takového pracujícího by činil cca 100 tisíc Kč ročně. Veřejné rozpočty by tak z 12 až 36 tisíc přecházejících OSVČ získaly 1 -4 mld. Kč ročně navíc.

Větší manipulace s daňovým základem

Dle jednoho zahraničního odhadu vede 1 % změna v čistém příjmu (v důsledku změny zdanění) ke snížení zdanitelného příjmu o 0,5 % (Heim, 2010). Tento odhad jsme využili pro namodelování dopadu

možného vyššího zatajování tržeb v důsledku vyšší míry zdanění.[100] V našem modelu založeném na daňových přiznání jsme pro každé pozorování upravili tržby a uplatněné výdaje úměrně ke změně čistého příjmu v důsledku narhované reformy.[101] Poté jsme znova nasimulovali dopad reformy s novými tržbami a uplatněnými výdaji. Výsledkem by bylo snížení výběru oproti modelovaným přímým dopadům o 2,4 mld. Kč.

Snížený výběr nepřímých daní

V předchozí sekci jsme odhadli snížení celkové spotřeby domácností o zhruba 10 mld. Kč. To by při předpokladu vážené průměrné sazby zdanění spotřeby 15 % tvořilo ušlé výnosy cca 1,5 mld Kč na DPH a spotřebních daních.[102]

Vyšší náklady státu na administraci daně

V předchozí sekci jsme odhadli dodatečné výdaje pro stát spojené s navrhovanou reformou v hodnotě 0,1 mld. Kč ročně.

Celkový hrubý odhad nepřímých dopadů navrhované reformy činí 0 až -3 mld. Kč ročně v nižších příjmech do veřejných rozpočtů či nákladech navíc. Zahrnutí nepřímých dopadů by tak výrazně neovlivnilo přímé zvýšení výběru v úrovni 25 mld. Kč (graf V.7).

Fiskální dopady při souběhu s reformou zdanění zaměstnanců

Analýza dopadů výše bere v potaz implementaci návrhu bez dalších reforem. Jak však argumentujeme v sekci *Kontext* a *Dopady na trh práce*, reforma narovnávající zdanění OSVČ by měla proběhnout společně s námi navrhovaným snížením zdanění nízkopříjmových zaměstnanců.

To by snížilo výběr od OSVČ, který reportujeme v této studii. Důvodem je, že v rámci reformy zdanění zaměstnanců navrhujeme vyšší slevy na poplatníka a děti a možnost vyčerpání slevy na poplatníka v bonusu. Navzdory omezení daňových bonusů odvedeným pojistným by tato opatření mohlo snížit výběr DPFO od OSVČ o několik jednotek miliard Kč.

[100] Pro kancelářské OSVČ jsme předpokládali poloviční elasticitu, tedy 0 ,25 %, jelikož mají nižší možnost zatajovat příjmy.
[101] Například pro OSVČ, kterému se snižuje čistý příjem o 1 %, jsme snížili tržby i uplatněné náklady o 0 ,5 %. Pro plátce paušální daně neděláme žádné úpravy.
[102] Tento odhad nezahrnuje sekundární efekty ze změny obecné rovnováhy v ekonomice – nižší spotřeba kvůli vyššímu zdanění povede k nižším příjmům dodavatelů zboží a služeb, kteří omezí svou spotřebu a z ní plynoucí i daňové výnosy.

VI. Závěr

Daňové zvýhodnění osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) vzniklo v 90. letech jako součást snahy podpořit vznik podnikatelské třídy v době ekonomické transformace. Tento cíl se z velké části naplnil – Česko má dnes nejvyšší podíl OSVČ mezi průmyslově orientovanými ekonomikami.

Tento vysoký podíl OSVČ je z velké části výsledkem výrazného daňového zvýhodnění oproti zaměstnancům. Nejvíce jsou zvýhodněné OSVČ s vysokými příjmy a nízkými skutečnými náklady – typicky v kancelářských profesích. Výsledkem je nerovné zdanění, které křiví trh práce a popírá princip daňové neutrality.

Navržená reforma není jediným možným řešením a má za cíl spíše poskytnout základ pro informovanou debatu o zdanění práce. Věříme však, že realističtější výše paušálních výdajů, omezení paušální daně a systematizace vyměřovacích základů by přispěly k férovějšímu a efektivnějšímu daňovému systému. Reforma by tím zmírnila regresi v rámci OSVČ, narovnala rozdíl ve zdanění zaměstnanců a OSVČ, a zároveň omezila švarcsystém. Dále by motivovala část OSVČ k přechodu do zaměstnání s vyšší přidanou hodnotou a stabilitou. Návrh také doplňuje dříve navrhované snížení zdanění práce pro nízkopříjmové zaměstnance.

Fiskálně by reforma přinesla dodatečný výběr pojistného ve výši až 25 mld. Kč ročně, z čehož téměř většina připadá na sociální pojištění. Tento výběr by nejen posílil důchodový systém, ale část prostředků by mohla být využita i na snížení zdanění zaměstnanců, nebo na vyšší financování vzdělávání a obrany.

Aby byla reforma politicky průchodná, je klíčová srozumitelná veřejná komunikace. Reforma není trestem pro OSVČ, ale krokem k narovnání pravidel mezi různými typy práce. Realizace by měla být postupná, ideálně v období hospodářského růstu, aby se minimalizovaly negativní dopady na zaměstnatelnost u OSVČ, kterým by se podnikání přestalo vyplácet. Švarcsystém, prekérní práce či zatajování příjmů navíc nejsou pouze daňovou otázkou – vyžadují také efektivní kontrolní mechanismy, lepší vymáhání práva a podporu rekvalifikací.

Přílohy

/ 1. // Alternativní návrh reformy: Rovnější zdanění se zaměstnanci

Commented [PV25]: Antonie, tady je to nějaké roztáhlé (oproti té „/ 2. /“ na další straně

Modelujeme alternativní variantu reformu oproti návrhu v kapitole III. Tato alternativa vede k ještě většímu srovnání míry zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci. Od hlavní varianty reformy se tato „rovnější“ varianta liší se ve dvou prvcích:

* **Paušální výdaje:** Snížení všech paušálních výdajů o 10 p.b. oproti hlavní variantě, tedy cca na úroveň mediánu – například 20 % pro ostatní živnosti v kancelářských profesích.
* **Paušální daň:** V rovnější variantě je zrušena.

Dopady této varianty shrnuje tabulka 1.1.

Tabulka 1.1

/ Dopady variant reforem

	Hlavní varianta (popsaná v kapitole III.)	**Rovnější varianta**
Celkový výběr, mld. Kč změna oproti simulovanému roku 2024 (pouze přímé dopady)	25 mld. Kč	34 mld. Kč
Průměrná daňová sazba hlavních OSVČ	26 %	28 %
Podíl OSVČ v režimu paušálních výdajů, reálných výdajů a paušální daně	67 % / 32 % / 2 %	59 % / 41 % / 0 %

Zdroj: Vlastní mikrosimulace na základě dat z daňových přiznání a reprezentativního šetření (detaily viz příloha 7).

/ 2. / Míra nerovnosti ve zdanění OSVČ vůči firmám

Častou analýzou v zahraniční literatuře je porovnání míry zdanění mezi podobnou činností OSVČ a malé firmy (v českém kontextu typicky s.r.o.). Důvodem je nižší míra firemního zdanění, které motivuje k fakturaci na firmu. Díky daňového zvýhodnění OSVČ se však v Česku takové schéma většinou nevyplatí. Například pracovník s tržbami 1,5 mil. Kč a náklady 16 % by při fakturaci na svou firmu zaplatil o 300 tisíc více než při fakturaci jako OSVČ (tabulka 2.1).

Při vyšších tržbách však může nastat situace, kdy se fakturace na firmu vyplatí. Specificky může být výhodné své tržby rozdělit mezi s.r.o. a sebe jako OSVČ. Například při tržbách 3 mil. Kč a nákladech 16 % by se OSVČ vyplatilo fakturovat 1,5 mil. Kč jako OSVČ a 1,5 mil. Kč na své s.r.o. Tímto se vyhne nutnosti k registraci k DPH a může jako OSVČ uplatnit paušální daň. Zaplacené daně by tak byly o téměř 0,5 mil. Kč nižší. Z důvodu této možné optimalizace navrhujeme omezení možnosti využít paušální výdaje a paušální daň pouze na OSVČ, kteří zároveň nejsou jednateli ve společnosti.

Tabulka 2.1

/ Porovnání veškerých daní a průměrné daňové sazby při práci jako OSVČ oproti fakturaci na firmu

	OSVČ	Firma	Kombinace OSVČ a firma
OSVČ s tržbami 1,5 mil. Kč	Využití paušální daně Daně: 104 592 Průměrná sazba: 8 %	Sebezaměstnání s minimální mzdou a výplata zisku z firmy Daně: 424 212 Kč Průměrná sazba: 34 %	- (nevyplatí se)
OSVČ s tržbami 3 mil. Kč	Uplatnění paušálních výdajů a platba DPH Daně: 892 962 Kč Průměrná sazba: 35 %	Sebezaměstnání s minimální mzdou a výplata zisku z firmy Daně: 1 071 337 Kč Průměrná sazba: 43 %	Rozdělení tržeb (a nákladů) mezi OSVČ a firmu Daně: 518 502 Kč Průměrná sazba: 21 %

Poznámka: Zahrnuje veškeré daně (DPFO, DPPO, DPH) i povinné pojistné. Volba „Firma" předpokládá sebezaměstnání s minimální mzdou, aby pracovník dosáhl minimálních odvodů sociálního a zdravotního pojištění. Předpokládá 60% paušál a žádné odpočty nebo slevy (kromě na poplatníka). Předpokládá 100% incidenci DPH na OSVČ a možnost odpočtu proporčně ke skutečným nákladům. Nebere v potaz možné optimalizace v rámci firmy, například poskytnutí nezdanitelných benefitů. Nebere v potaz dodatečné výdaje spojené se založením a provozem s.r.o.

Zdroj: Vlastní výpočet.

/ 3. / Možné argumenty pro daňové zvýhodnění OSVČ vůči zaměstnancům

Tato příloha shrnuje možné argumenty pro daňové zvýhodnění OSVČ vůči zaměstnancům. Naše hodnocení těchto argumentů do velké míry vychází z odborné literatury – například studie OECD (2019) o vlivu zdanění na volbu formy práce a studie Institute for Fiscal Studies (Freedman & Miller, 2020) o mýtech související se zdaněním a pracovním statusem.

Část příjmů jako kapitálový zisk

OSVČ vkládá do své činnosti nejen svou práci a lidský kapitál (stejně jako zaměstnanci), ale často **investuje i fyzický kapitál**, například při nákupu vybavení či dopravních prostředků. Část výnosu části OSVČ se dá tedy považovat za kapitálový zisk. Ten by měl být osvobozen od sociálního a zdravotního pojistného, jak je tomu u zisků firem či kapitálových příjmů fyzických osob.

Implikací tohoto argumentu je **snížený vyměřovací základ pojistného.** Pokud by kapitálový zisk činil 1 /3 z celkového zisku OSVČ, vyměřovací základ by měl být nastaven na 50 %.[103] Tedy podobně jako dnešní snížený základ. Jsou však skupiny OSVČ, zejména v kancelářských profesích, jejichž kapitálová investice může být i nulová a jejichž vyměřovací základ by tak snížený být neměl.

Požívání menších benefitů od státu

Častým argumentem je, že OSVČ kvůli nastavení systému požívají menší benefity od státu než zaměstnanci. To je dle některých důvodem pro nižší míru zdanění. Ovšem tyto argumenty jsou pravdivé pouze z části a ignorují současné zvýhodnění OSVČ v některých typech transferů.

Absence nemocenských dávek

Jedním z argumentů je, že při delší pracovní neschopnosti OSVČ nedostávají od státu náhradu mzdy. To může být pravda – nemocenské pojistné je pro OSVČ dobrovolné a v případě neúčasti na pojištění mají o 2,7 p.b. nižší sazbu pojistného než zaměstnanci. Nižší benefit od státu je tak již reflektován v nižších odvodech.

OSVČ jsou navíc zvýhodněny nastavením peněžité pomoci v mateřství („mateřská“), jednou z nemocenských dávek. Aby měla OSVČ na mateřskou nárok, musí splnit podmínku platby nemocenského pojištění po dobu alespoň 270 dní během dvou let před nástupem na mateřskou. OSVČ si tak může vzhledem k cílenému období porodu naplánovat začátek platby nemocenského pojištění tak, aby těsně podmínku splnila. Při platbě minimálního nemocenského pojistného během dvou let tak může OSVČ za platbu cca 7 tisíc Kč obdržet dávku 41 tisíc Kč. Zaměstnanci tuto možnost plánovat nemají, protože je pro ně nemocenské pojištění povinné.

Neexistující podpora v nezaměstnanosti či při výpadku příjmů odběratele

Tvrdí se, že OSVČ nejsou na rozdíl od zaměstnanců chráněny v nezaměstnanosti. OSVČ však v rámci sociálního pojištění přispívají i na aktivní politiku zaměstnanosti. To je opravňuje čerpat podporu v nezaměstnanosti, pokud přeruší nebo ukončí svou samostatně výdělečnou činnost a registrují se na úřadu práce.

Rozdíl však existuje při neschopnosti zaměstnavatele hradit mzdu. Díky institutu vyplácení dlužných nároků úřadem práce dostávají zaměstnanci od státu náhradu mzdy po dobu až tří měsíců v plné hodnotě mzdy. Tento institut se však nevztahuje na vztahy mezi OSVČ a jejich odběratele, kteří v případě krachu odběratele kompenzaci za svou práci od státu nedostanou. Zaměstnanecké

[103] 2 /3 z vyměřovacího základu, který je ekvivalentní k zaměstnancům, tedy 75 % účetního zisku.

pohledávky mají navíc privilegované postavení v pohledávkovém řízení a zaměstnanci mají právo zaměstnavatele poslat do insolvence bez platby zálohy na insolvenční řízení.

Nižší výměra nepojistných dávek
Nízkopříjmoví OSVČ mají poměrně nižší nárok na dávky hmotné nouze a státní sociální podpory kvůli fikci příjmů. Pro posouzení eligibility pro dávky se nebere reálný příjem OSVČ, ale fikce příjmů. Do současnosti je tato fikce ve výši 50 % průměrné mzdy, i když může mít OSVČ reálně nižší příjem. S plánovanou dávkovou reformou se systém ještě zpřísňuje – nově se budou u hlavních OSVČ předpokládat příjmy v úrovni 80–200 % průměrné mzdy (v závislosti na režimu zdanění). To je do velké míry diskvalifikuje z dávek.[104]

Tento argument může podporovat snížení míry zdanění nízkopříjmových OSVČ, například nižších minim. Jak jsme však argumentovali v kapitole II., výše minim je adekvátní. Nedostatek ochrany nízkopříjmových OSVČ systémem nepojistných dávek by tak měl být řešen spíše úpravou fikce příjmu přímo v dávkovém systému.

Nižší důchody
OSVČ mají v průměru nižší důchody – 60 % z nich pobírá dokonce minimální důchod (Vokurková, 2022). To dle některých ospravedlňuje nižší míru zdanění. Jenže důvodem je to, že si OSVČ paušály a sníženým vyměřovacím základem pro pojistné dnes významně snižují základ pro výměru důchodů. Pokud by vyměřovací základ pro důchod reflektoval reálný zisk, což je jedním z cílů navrhovaných reforem v této studii, důchody OSVČ by se zvýšily.

Důchodový systém naopak OSVČ dnes zvýhodňuje. Vyměřovací základ pro důchody je paušály často snižován pod redukční hranici, díky které se OSVČ počítá každá odvedená koruna do systému důchodového pojištění ze 100 %. Zaměstnanec se stejným příjmem odvádí vyšší částku, ze které se však větší část (ta nad redukční hranici) počítá jen z 26 %. Návratnost odvedeného důchodového pojištění je tak pro OSVČ typicky vyšší než pro zaměstnance (Prokop et al., 2023).

Stát navíc kompenzuje nízké důchody OSVČ nepojistnými dávkami, což vede k dalšímu zvýhodnění OSVČ vzhledem k nízkému odvedenému pojistnému. Nízké odvody OSVČ jsou podle členky důchodové komise Heleny Horské „problém pro sociální systém, který pak bude muset kompenzovat lidem s nízkými důchody vysoké životní náklady“ (Vokurková, 2022).

Menší pracovněprávní ochrana a zaměstnanecké benefity

Další skupina argumentů se zaměřuje na nevýhody práce jako OSVČ ve vztahu vůči odběratelům.[105] OSVČ si musí hledat své zakázky, nemají garantovanou minimální mzdu a ručí za svou práci osobním majetkem. Nesou tedy riziko výpadku příjmů či vyšších nákladů, zatímco zaměstnanci jsou chráněni výpovědní lhůtou, náhradou mzdy v prvních 14 dnech nemoci a odstupným. OSVČ dále nemají nárok na dovolenou a další benefity, které zaměstnancům garantuje zákon. Dle některých by měl tyto nevýhody kompenzovat stát nižším zdaněním.

Zaprvé, tento argument ignoruje fakt, že nejvíce zvýhodněné OSVČ častěji čelí nižším rizikům a mají zaměstnanecké benefity. Jedná se o kancelářské OSVČ, které mohou mít dlouhodobé zakázky v odvětvích náročných na znalosti.

Argument je problematický i konceptuálně. Úlohou státu by nemělo být kompenzovat výhody či nevýhody určitého typu práce. Ty na fungujícím trhu práce reflektuje finanční odměna, kterou daná

[104] Mimochodem, tato úprava je i jeden z důvodů, proč již nebude platit, že vysokopříjmoví OSVČ dosahují na příspěvek na bydlení (Ali, 2023).
[105] Tyto argumenty je nutné odlišit od předchozí skupiny argumentů týkající se nerovného požívání benefitů od státu. Zatímco menší benefity od státu by v teorii ospravedlňovaly nižší míru zdanění, výhody či nevýhody vztahu zaměstnanec-zaměstnavatel nebo OSVČ-odběratel jsou otázkou rozdělení benefitu tržní transakce, do které by stát neměl zasahovat.

práce nabízí. Pokud musí zaměstnavatel nabídnout pracovníkovi práva jako je odstupné a dovolená, nabídne mu o to nižší mzdu v porovnání s tím, co by za stejnou práci nabídl OSVČ. Naopak OSVČ – který pracovní práva nemá a nese vyšší riziko – bude požadovat o to vyšší finanční odměnu za práci. Nevýhody práce OSVČ se tak kompenzují vyšší odměnou a není důvod, aby se daňový systém snažil o další vyrovnání.

Jako analogii můžeme použít argument, že by bylo absurdní tvrdit, že stát by měl nabízet nižší daňovou sazbu na příjmy z rizikových dluhopisů firem (například oproti státním dluhopisům), aby investorům kompenzoval riziko. Stejně jako u OSVČ, trh již kompenzuje vyšší riziko vyšším výnosem. Zásah státu preferenčním zdaněním pouze křiví volný trh a volbu jednotlivců v něm.

Lze namítnout, že pracovní trh nefunguje vždy a nevýhody práce jako OSVČ se nemusí vždy odrážet ve vyšší odměně. Taková situace může nastat zejména u zranitelných pracujících s nízkým příjmem. Je může slabá vyjednávací pozice tlačit do práce jako OSVČ, i když by preferovali zaměstnanecký poměr (viz diskuze o švarcsystému níže). To může být pravda, ale tento argument se netýká středně- a vysokopříjmových OSVČ, jejichž reformu v této studii navrhujeme. Řešením problému prekérní práce jako OSVČ je však nastavení pracovního práva a jeho důsledné vymáhání, případně pomoc pracovníkům v rekvalifikaci a dosažení stabilní práce, nikoli plošné daňové zvýhodnění OSVČ.

Shrnuto a podtrženo, argumenty z nižšího rizika a dalších benefitů zaměstnanecké práce si pletou otázku, jestli by za stejnou práci měli dostat OSVČ stejnou odměnu (zřejmě ne, protože má práce OSVČ větší nevýhody[106]) s otázkou, jestli by OSVČ a zaměstnanci se stejným příjmem měly být zdaněni stejnou měrou.

Podpora podnikání a inovační ekonomiky

Dalším častým argumentem je, že podnikání má vysokou hodnotu pro ekonomiku a OSVČ by se tak měly motivovat nižším zdaněním. OSVČ inovují, zakládají firmy, tvoří pracovní místa nebo nabízí služby, které firmy neposkytují. Tento argument se ve veřejném prostoru objevuje již od začátku 90. let, kdy se architekti ekonomické transformace snažili v Československu rychle vybudovat podnikatelskou třídu. Z tohoto důvodu se pro OSVČ zavedly významné úlevy – v případě kontinuálního podnikání byly nové OSVČ osvobozeny v prvním roce podnikání od 60 % vyměřené daně, od 40 % v druhém roce a od 20 % ve třetím (Vančurová, 2021).

Tento argument však v kontextu jednoho z nejvyšších podílů OSVČ v Evropě už neplatí. Většina OSVČ navíc zůstává jednotlivci bez zaměstnanců a velkých inovací. Švédský výzkum ukázal, že podnikatelé najmou v prvních dvou letech své činnosti v průměru jen 0,1 zaměstnance (Åstebro & Tåg, 2015). Jiný výzkum z USA (Hurst & Pugsley, 2011a) zase ukázal, že téměř polovina malých firem a podnikatelů se soustředí na kopírování business modelu ostatních firem, spíše než na inovativní přístup. V českém kontextu je navíc spousta OSVČ, které by mohly vykonávat stejnou práci v zaměstnaneckém poměru – ať už se jedná o IT specialistu na švarcsystému nebo kadeřnici v salónu. Výkon činnosti jako OSVČ by tak neměl automaticky vést k daňovému zvýhodnění.

Argument navíc **ignoruje vysokou přidanou hodnotou zaměstnanců a firem.** Oproti samostatně výdělečné činnosti umožňuje zaměstnanecká práce koordinaci komplexních aktivit ve firmách, úspory z rozsahu, dělbu práce a specializaci. Manažeři ve firmách také vedou inovace či rozšiřují aktivitu, ze kterých benefituje zbytek ekonomiky. V kompetitivní, dobře fungující ekonomice by tržní mechanismy vyvážily hodnotu práce OSVČ a zaměstnanců tak, aby podíl práce OSVČ byl v optimální rovnováze s podílem práce zaměstnanců. V takovém případě by již nebylo by potřeba státních zásahů.

Dá se však argumentovat, že trh dnes selhává v neprospěch OSVČ, což by ospravedlnilo pomoc od státu. Jedním argumentem je **nedostatečný přístup OSVČ ke kapitálu** kvůli informační asymetrii.

[106] Dle amerických dat mají OSVČ po 10 letech práce v průměru o 35 % nižší příjmy, než by měli jako zaměstnanci. To značí, že má práce OSVČ i nefinanční výhody (Hamilton, 2000).

Podnikatelé mohou mít problém získat kapitál, protože investoři a banky často nevědí, jak spolehliví nebo úspěšní budou. Začínající podnikatelé nemají dlouhou historii, takže těžko dokazují, že jsou dobrá investice či že půjčku splatí. Kvůli této informační asymetrii tak mají horší podmínky pro získání financí v začátku podnikání. Kvůli nutným počátečním investicím se tedy mohou potýkat s nedostatkem financí, který je demotivuje v podnikatelské aktivitě. Určitý typ daňového či jiného zvýhodnění by mohl pomoct rozjezdu a škálování podnikání.

Druhým možným tržním selháním v kontextu práce OSVČ jsou nedostatečné investice do inovací, které jsou pro ekonomiku **pozitivní externalitou**. Někteří OSVČ přinášejí produktové či procesní inovace, které však může často využít i konkurence a celý trh. Z nových nápadů a přístupů tak těží celá ekonomika, i když jejich náklady nesou sami inovátoři, kteří benefity pro společnost neberou v potaz. Výsledkem je, že se do inovací investuje méně, než by bylo pro ekonomiku jako celek optimální. To ospravedlňuje státní podporu inovací.

Tato tržní selhání mohou být v případě části OSVČ určitě reálná[107], **neospravedlňují ale plošné daňové zvýhodnění všech OSVČ**. Populace OSVČ totiž zahrnuje například IT specialisty, právníky, řidiče taxi, kadeřnice, pomocníky na stavbách a další pracovníky, kteří nemají problém s přístupem ke kapitálu či neinovují. Plošné zvýhodnění navíc dnes zvýhodňuje hlavně OSVČ, které mají vyšší příjmy a již se jim daří. Naopak ti, kteří by pomoc potřebovaly nejvíce, podnikat kvůli diskutovaným tržním selháním výše často ani nezačnou.

Cílená opatření na podporu podnikání by tak byla mnohem efektivnější. Řešením nedostatečného přístupu ke kapitálu mohou být státem garantované půjčky na investice pro podnikatele, státní zálohy pro pokrytí zpožděných plateb odběratelů či nižší zálohy pojistného pro nové OSVČ. Řešením nedostatečných inovací mohou být dotace na konkrétní technologie či zlepšení podmínek pro opční programy start-upů.

Vyšší náklady na splnění daňové povinnosti

Pro OSVČ je typicky náročnější splnit svou povinnost zaplatit DPFO a pojistné. Jak shrnujeme v kapitole V.2, velká většina OSVČ (ti, kteří neplatí paušální daň) musí podávat daňové přiznání a přehled příjmů pro pojišťovny, což vytváří pro OSVČ časové a finanční náklady. Ty jsou vyšší než u zaměstnanců, za které většinou podává přiznání (a zúčtování pojistného) hromadně jejich zaměstnavatel.

Ospravedlňují tyto vyšší náklady rozdílné zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci? Ve světě existuje pro takový rozdíl precedent, i když v kontextu zdanění firem. V některých zemích, jako je Velká Británie, **čelí menší firmy nižší korporátní dani**. Jedno ze zdůvodnění je právě to, že je pro ně vzhledem k menší velikosti náročnější splnit daňovou povinnost (a další regulace) než pro velké firmy (OECD, 2015).

Paralelní argument je možné zkonstruovat i v kontextu OSVČ a zaměstnanců. Dá se totiž tvrdit, že tím, že stát vytváří jedné skupině pracovníků vyšší náklady než jiné, **porušuje princip neutrality**. Protože i v případě rovného zdanění by byla pracovníkova volba pracovního režimu pokřivená směrem k výběru zaměstnanecké práce, která je pro něj administrativně jednodušší. Tento argument platí nejvíce pro ty OSVČ, pro které je náročnější splnit svou daňovou povinnost. Tedy zejména těch, kteří uplatňují reálné výdaje a kteří mají mnoho zdrojů příjmů.

Snadnější manipulace s daňovým základem

Posledním argumentem pro nižší zdanění OSVČ může být, že mají **větší možnost zatajit své příjmy** a v důsledku vysokého zdanění snížit svůj zdanitelný příjem. Vyšší zdanění subjektů, jejichž zdanitelný příjem je velmi responzivní vůči dani, tak může být neefektivní – daňový výběr nemusí být

[107] Rozhodně ne u všech. Argumenty z tržního selhání kritizuje například Mirrlees Review (Crawford & Freedman, 2010).

v důsledku vyššího zatajování výrazně vyšší, ale náklady na výběr daní zůstanou stejně vysoké (Stanisławski, 2019).

Tento argument je ale třeba zvážit oproti jiné neefektivitě, kterou rozdílné zdanění způsobuje, tedy pokřivení na trhu práce. Navíc je diskutabilní, zda by systém, který by daňově zvýhodňoval ty, kteří se dani dokáží jednodušeji vyhnout, byl stále férový.[108]

Shrnutí

Existují dobré důvody, proč by OSVČ měly být mírně zvýhodněny. Část jejich zisku jde považovat za kapitálový příjem, na rozdíl od zaměstnanců nejsou chráněni při úpadku zaměstnavatele a mají typicky mírně vyšší náklady na splnění daňové povinnosti. Je těžké je paušálně kvantifikovat, ale tyto argumenty se týkají spíše nízkopříjmových, manuálně pracujících OSVČ – těch, kteří do své živnosti investují fyzický kapitál a těch s větším množstvím nákladů. Tyto argumenty tak nemají dopad na hlavní doporučení této studie, tedy omezení daňových úlev pro vysokopříjmové, kancelářské OSVČ.

[108] Podobným argumentem může být to, že vysoce kvalifikovaná pracovní síla – například IT specialisté – je velmi mobilní a v důsledku vyššího zdanění by se mohla odstěhovat do zahraničí. Premisa tohoto argumentu může být pravdivá, ale neospravedlňovala by nižší zdanění OSVČ vůči zaměstnancům, ale spíše nižší zdanění *všech* pracovníků (tedy i zaměstnanců) s vyšší mezinárodní mobilitou.

/ 4. / Problém švarcsystému

V této příloze rozebíráme, co švarcsystém je, kolik v něm v Česku zhruba pracuje lidí a proč je problematický.

Co je švarcsystém?

Švarcsystém[109] je typ spolupráce mezi OSVČ a odběratelem, který ale de facto vykazuje znaky závislé (zaměstnanecké) práce. Závislou práci definuje § 2 zákoníku práce (zákona č. 262/2006 Sb.) následovně:

* Závislou prací je práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně.
* Závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě.

Následující § 3 zmiňuje, že závislá práce může být vykonávaná pouze na základě pracovní smlouvy či dohody. Švarcsystém je tedy v Česku nelegální.

Spolupráce bez pracovní smlouvy či dohody může být klasifikovaný jako nelegální, pokud je pracovník závislý na de facto zaměstnavateli jak ekonomicky, tak osobně. Ekonomická závislost nastává, když pracovník získává svůj příjem od jednoho nebo převážně jednoho zaměstnavatele, zatímco osobní závislost se týká podřízenosti a nedostatku autonomie ve způsobu práce, obsahu práce, čase a místě výkonu práce.

V praxi tak musí správní orgány při postihování švarcsystému obviněnému prokázat naplnění znaků obou těchto závislostí. Neexistuje jedna specifická definice, podle které se naplnění skutkové podstaty posuzuje, ale s prací na švarcsystému se typicky pojí několik znaků. Ty shrnujeme v tabulce 4.1 níže.

[109] Pojmenováno po Miroslavu Švarcovi, který tento typ práce využíval pro své podnikání v 90. letech.

Tabulka 4.1

Typické znaky švarcsystému (není kompletní)

Znaky švarcsystému
OSVČ práci vykonává pouze pro jednoho klienta (a nemá další zakázky, jak by bylo běžné, kdyby šlo o skutečný obchodní vztah).
OSVČ má obdobné postavení jako zaměstnanec; existuje zde vztah podřízenosti a nadřízenosti (nejde o rovnocenné obchodní partnery; OSVČ pracuje jménem odběratele).
Odměna se počítá dle pracovní doby (dle počtu odpracovaných hodin), nikoliv dle odvedeného plnění (např. cena za dodání díla).
Odběratelská společnost přímo ukládá OSVČ úkoly, organizuje a řídí ji (např. lze dovozovat z pokynů v e -mailech, povinnosti dodržovat pracovní řád, v nutnosti zapisování se do docházkové knihy apod.).
Odběratelská společnost zajišťuje materiální zajištění OSVČ (prostory, vybavení, materiál, uniformu, pomůcky, programy atd.) a ručí za škodu.
Vztah je dlouhodobý a soustavný.
Práce OSVČ vykazuje další znaky zaměstnanecké práce, například nárok na dovolenou či pevnou pracovní dobu

Zdroj: J. Gabriel, 2021, epravo.cz; European Commission/Eurostat, 2017; Williams and Lapeyre, 2017; Eurofound, 2018b

Commented [26]: Antonie, dej ty zdroje dohromady pod tabulku a vymaž sloupec Zdroj

Kolik lidí pracuje na švarcsystému a v jakých činnostech?

Existuje několik odhadů počtu českých OSVČ na švarcsystému, které se liší metodologií a výsledky. Jedním zdrojem je studie od European platform tackling undeclared work (Williams et al., 2020), která využívá data z šetření pracovních sil z let 2015 a 2017. V těch respondenti odpovídali, jestli splňují jednotlivé znaky závislé práce. Studie shledává, že v Česku pracuje na švarcsystému 7–49 % všech OSVČ, což by dnes odpovídalo cca 50–300 tisíci lidí (viz tabulka 4.2). Velký rozptyl způsobují různé metody, které používají odlišné kombinace jednotlivých znaků závislé práce. Dle nejnovější definice švarcsystému od evropské agentury Eurofound (metoda C) v něm pracovalo 25,5 % ze všech OSVČ bez zaměstnanců. To je o něco více než evropský průměr (22,4 %). Pokud budeme předpokládat, že se jedná jen o hlavní OSVČ[110], pracovalo by dnes dle studie na švarcsystému v Česku cca 175 tisíc osob.

Pro naše vlastní reprezentativní šetření mezi OSVČ z roku 2024 jsme se inspirovali metodologií evropské studie zmiňované výše. V šetření jsme se v různých částech dotazníku ptali na znaky závislé práce, například jestli respondent fakturuje pravidelné částky. Následně jsme vyhodnotili, jaký poměr respondentů splňuje definici práce na švarcsystému. Podle metody C je mezi hlavními OSVČ 12 % na švarcsystému, což odpovídá 79 tisícům osob.

[110] Poměr českých OSVČ na pracovní síle v celoevropském výběrovém šetření pracovních sil je podobný počtu hlavních OSVČ uvedeným ČSSZ (15 % vs 14 % pracujících). Ve výběrovém šetření pracovních sil se tedy zřejmě jedná primárně o hlavní OSVČ.

Tabulka 4.2

Podíl OSVČ na švarcsystému v evropském srovnání*

	Metoda A	Metoda B	Metoda C (nejnovější)
	Jeden dominantní klient, který rozhoduje o pracovní době	Splňuje alespoň jednu nebo dvě z následujících podmínek: - Má jednoho klienta - Nemá autoritu najmout k sobě spolupracovníky - Nemá autoritu dělat strategická rozhodnutí	Splňuje alespoň dvě z následujících tří podmínek: - Má jen jednoho klienta - Nemá autoritu najmout k sobě spolupracovníky - Týdně nebo měsíčně fakturuje pravidelné částky
Česko (Williams, Llobera, a Herodnic, 2020)	7,2 %	8.7 %–48,8 %	25,5 %
Česko (PAQ Research)	1,2 %	15,9 %	11,6 %
Průměr EU	4,9 %	15,1 %–31,4 %	22,4 %

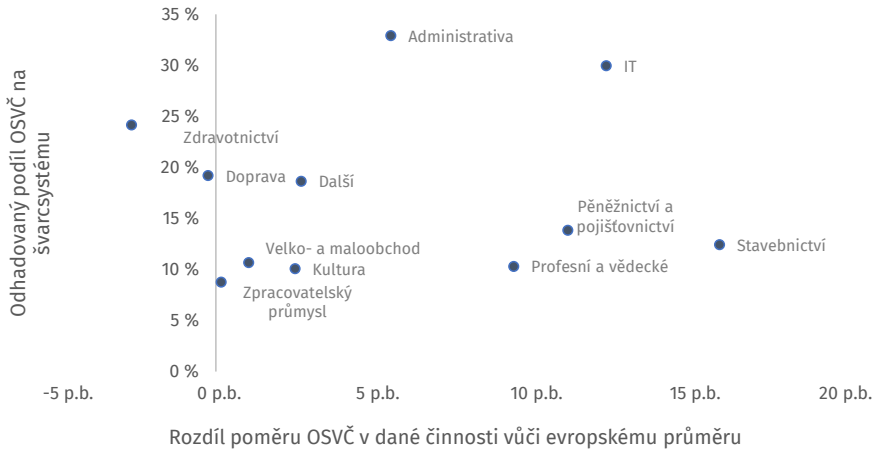
Zdroj: Williams, Llobera, a Herodnic, 2020. Šetření PAQ Research 2024 (pouze OSVČ na hlavní, N = 1009).

*Editováno 2. 7. 2025 – v tabulce byly upraveny tři číselné údaje, vždy maximálně o 2 procentní body. Úprava nemění věcný obsah ani interpretaci dat.

Zajímavé jsou podíly OSVČ na švarcsystému v jednotlivých profesích. Mezi hlavními OSVČ v IT je dle našeho šetření podíl hlavních OSVČ na švarcsystému 30 %; v administrativních činnostech až 33 %. U těchto činností můžeme očekávat nadproporční podíl OSVČ, což potvrzuje graf 4.1. Ten ukazuje, že podíl OSVČ na švarcsystému mírně pozitivně koreluje s tím, o kolik více, nebo méně lidí pracuje v jednotlivých činnostech jako OSVČ (vůči evropskému průměru).

Graf 4.1

Činnosti s nadproporčním poměrem OSVČ se vyznačují vyšší prevalencí švarcsystému

Commented [KS27]: U osy Y ještě třeba dát mezeru mezi číslovku a %.

Commented [28]: Antonie, osa X by měla být v procentních bodech a ne procentech. Takže bych dal „-5 p.b.“, „0 p.b.“, ... Jde to upravit, že?

Commented [AH29R28]: Nějak se mi to přes vlastní formát nedaří. V nejhorším udělám textová okna. Nechávám do 2nd priority vlny

Poznámka: Kategorie ostatních činností není zahrnuta, protože ve výběrovém šetření pracovních sil chybí. Kategorie zemědělství, lesnictví a rybářství není zahrnuta, protože je outlier v rozdílu vůči evropskému průměru. Činnosti s méně než 40 respondenty sloučeny do kategorie „Další".

Zdroj: Šetření PAQ Research, 2024; výběrové šetření pracovních sil EU, 2022

Commented [30]: Extension analysis: Proč zdravotnictví takto? A mít graf průměrného ATR vs švarc?

Logiky, že nadproporční poměr OSVČ v některých profesích je znakem švarcsystému, využily Finardi a Melicharová (2021) pro svůj odhad počtu OSVČ, které v něm pracují. Dle jejich studie pracuje v Česku na švarcystému 122 tisíc osob. Odhad vychází ze stejného šetření pracovních sil jako studie Evropské platformy výše, ale metodologie se liší. Studie zkoumá právě poměry OSVČ v jednotlivých typech činností a porovnává je s evropským průměrem. Zaměřuje se na činnosti, kde máme nadproporční poměr OSVČ, a OSVČ nad evropský průměr v těchto činnostech sčítá do finálního odhadu počtu OSVČ na švarcsystému. Výsledek je spíše indikativní a může být buď podhodnocený (studie předpokládá, že v daných činnostech švarcsystém v zahraničí neexistuje), nebo nadhodnocený (je možné, že část OSVČ v daných činnostech pracuje jako reální OSVČ, protože se jim tato práce více vyplatí).

Závěrem se tedy dát říct, že na švarcsystém pracuje v Česku mezi 100 až 175 tisíci hlavních OSVČ.[111] Dále je pravděpodobné, že na švarcsystém pracují další desetitisíce vedlejších OSVČ.

Proč je švarcsystém problematický?

Využívání švarcsystému má negativní celospolečenské důsledky. Stát přichází o odvody (dle Finardi a Melicharové (2021) to bylo v roce 2021 14 mld. Kč). Tyto prostředky ve veřejných rozpočtech doplácejí jiní poplatníci, například zaměstnanci. Švarcsystém má však i negativní důsledky na ekonomiku. Jak už jsme zmínili výše, švarcsystém pokřivuje tržní rovnováhu mezi sektory ekonomiky, kde je švarcsystém běžný a kde možný není, a mezi firmami, které švarcsystém využívají a těmi, které jej využívat z právních či etických důvodů nechtějí. Švarcsystém taky snižuje motivaci de facto zaměstnavatelů investovat do rozvoje svých pracovníků, kteří mohou spolupráci jednodušeji rozvázat.

Práce na švarcsystému je často také formou prekérní práce, která se vyznačuje vyšší nejistotou a nižším výdělkem a ochranou. Týká se zejména osob s ztíženým postavením na trhu práce, kteří mají v pracovním vztahu slabší vyjednávací pozici a nemají tak na výběr – mladí lidé, starší lidé, lidé s nižším vzděláním, migranti či samoživitelé. Častěji se také týká žen (Dlouhá & Pospíšilová, 2018), které více než muži začínají podnikat z nutnosti (Lukeš et al., 2014). Jelikož běžná pracovní smlouva poskytuje silnou pracovněprávní ochranu (ochranu před výpovědí, garanci minimální mzdy či regulaci pracovní doby), vyskytuje se prekérní práce zejména při práci na černo, na dohodu či právě na švarcsystém. Pro uvedené skupiny může hlavním důvodem práce jako OSVČ to, že jinou možnost neměly.

Prekérní práce má negativní dopady na OSVČ samotné. Zvyšuje jejich stres a zhoršuje jejich zdravotní stav (Bhattacharya & Ray, 2021). Snižuje jejich sociální kapitál a aspirace (Macmillan & Shanahan, 2021). Snižuje jejich víru ve funkčnost státního aparátu (Lambert et al., 2019). Nové studie ukazují že zaměstnanci v prekérních pozicích mají větší pravděpodobnost věřit dezinformacím a radikalizovat se (Azzollini, Macmillan, 2023). Nejedná se o jednogenerační problém – studie ukazují že prekérní práce rodičů má také negativní vliv na kvalitu života jejich dětí (Walther & Pilarz, 2023), pokud je tedy mají. Prekérní práce, vzhledem k nejistotě příjmu, totiž vede k odkladu založení rodiny (Steele et. at., 2014).

[111] Jako poslední odhad uvádíme 300 tisíc, které v roce 2014 odhadovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV, 2024). Ministerstvo svou metodiku však nezveřejnilo a odhad tedy nejde zhodnotit.

Daňové zvýhodnění OSVČ motivuje pracovníky a zaměstnavatele vstupovat do pracovního vztahu jako dva podnikatelé. Snížení rozdílu ve zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci by tuto motivaci snížilo a bylo by tak jedním z řešení švarcsystému (Briatková, 2014) a s tím spojené prekérní práce.

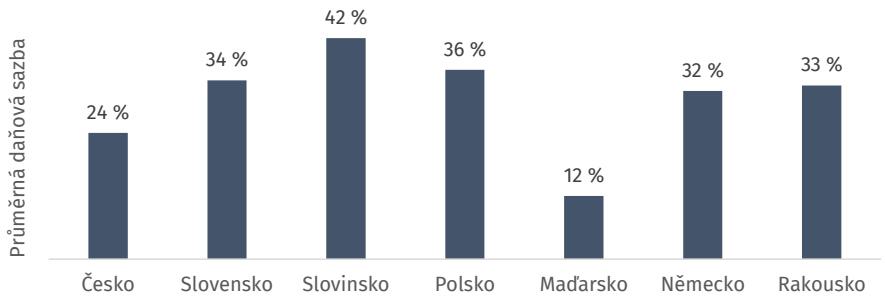
/ 5. / Metodika zahraniční rešerše

Do zahraničního srovnání v této studii jsme zahrnuli naše čtyři sousedy a dále Maďarsko a Slovinsko, vzhledem k jejich podobnosti k Česku. Data o zdanění OSVČ v těchto zemích jsme čerpali z agregátních databází, oficiálních vládních materiálů a konzultací se zahraničními kolegy, konkrétně:

* Nataša Kump, Institute for Economic Research (Slovinsko);
* Justyna Klejdysz, University of Munich a Ifo Institute (Polsko);
* Petra Reszkető, Budapest Institute for Policy Analysis (Maďarsko);
* Maximilian Bloemer, Ifo Institute (Německo);
* Michael Fuchs, European Centre for Social Welfare Policy and Research (Rakousko).

Graf 5.1

/ Míra zdanění nízkopříjmového řemeslníka (OSVČ) v Česku a v zahraničí

Poznámka: Daň z příjmu a veškeré povinné pojistné jako % skutečného zisku OSVČ. Příklad reprezentativního nízkopříjmového řemeslníka ve stavebnictví (tržby v úrovni 130 % průměrné mzdy daného státu a skutečné náklady v úrovni 50 % tržeb) v roce 2024.

Tabulka 5.1

Sazby a procentuální základy pro výpočet daně a pojištění ze zisku OSVČ pro výpočet průměrné daňové sazby

	Zdanění		Pojistné			
Země	**Daňová sazba**	**Obecné daňové slevy a nezdaněné části příjmu**	**Sazba soc. a zdrav. pojištění jako % zisku[112]**	**Vyměřovací základ pro pojištění[113]**	**Sazby pojištění**	**Minima pojistného** (měsíčně)
Česko	15 % a 23 %	Sleva na poplatníka 30 840 Kč / rok	Cca. 22,8 %	50 (zdravotní) a 55 (sociální) %	42,7 % (29,2 % sociální a 13,5 % zdravotní)	6 820 Kč (3 852 Kč sociální a 2 968 Kč zdravotní)
Maďarsko	9 % (a navíc až 2 % z tržeb municipalitám)[114] / 15 %[115] + 2 %	OSVČ, které používají paušální výdaje, mají možnost snížit svůj zdanitelný zisk o polovinu roční minimální mzdy (1600800 HUF v roce 2024). Maďarsko má rozsáhlé individuální slevy (pro lidi pod 25 let, pro matky s více dětmi atd.), nemá ale univerzální slevu jako ČR.	Cca. 31,5 %	100 %	18,5 % (sociální) a 13 % (zdravotní)[116]	5 391 Kč (2 380 Kč sociální a 3 011 Kč zdravotní)[117]
Německo	14 %–47,475 %	- Prvních cca. 24 800 Kč / měsíc zisku nezdaněných[118] - Možnost odpočtu pojištění z daňového	15,7 % / 35,2 %	100 %	Sociální nepovinné[119] (24,6 %[120]) a 15,7	5 860 Kč (povinné pouze zdravotní[122])

[112] Násobek vyměřovacího základu a sazeb pojistného.
[113] Zahrnuje veškeré povinné platby sociálního a zdravotního pojistného, vč. důchodového pojištění, příspěvku na politiku zaměstnanosti.
[114] Municipální daň se liší obec od obce a může se lišit i její výpočet. Maximum jsou 2 %.
[115] OSVČ, které používají paušální výdaje, mají 15% daň, OSVČ s reálnými výdaji mají 9 % daň.
[116] OSVČ, které používají paušální výdaje a které jsou zároveň zaměstnané na hlavní pracovní poměr (alespoň 36 hodin týdně), mají povinnost platit příspěvky na pojištění až po dosažení určité hranice příjmu.
[117] Maďarsko má „sociální daň“ a „sociální příspěvek“. Sociální příspěvek kombinuje starobní pojištění a zdravotní pojištění, sociální daň se týká pouze sociálního pojištění. Sociální příspěvek se tedy považuje za zdravotní pojištění a sociální daň za sociální, aby mohlo být provedeno srovnání.
[118] Základní odpočet na poplatníka dosahuje výše 11 784 EUR ročně.
[119] Sociální pojištění (důchodové pojištění a pojištění v nezaměstnanosti) je povinné pro zaměstnance. U většiny OSVČ jde o dobrovolné pojištění – můžou se rozhodnout se nechat pojistit soukromě, platit pevný poplatek, nebo být součástí státního systému. Státní systém se dělí na dobrovolný a povinný. V případě povinného systému dává 19,5 % svého zisku. Pokud tento podíl přesáhne 470,93 EUR (bývalá SRN), případně 395,85 EUR (bývalá NDR) měsíčně, může se dobrovolně rozhodnout platit jen tuto částku. V případě dobrovolného systému je velikost příspěvku na OSVČ, minimum je 96,72 EUR měsíčně a maximum 1357,80 EUR. Soukromé důchodové pojištění se jmenuje Rürup a dotuje ho stát. Je konceptuálně podobné II. pilíři, který měla ČR.
[120] Pro OSVČ s jedním zákazníkem a bez zaměstnanců. Pro ostatní OSVČ dle profese.
[122] Jde o zdravotní pojištění bez nemocenského pojištění + náklady pojišťovny + povinné pojištění ošetřovatelské péče pro bezdětného nad 23 let – tedy celkem 19,7 %, sociální pojištění je určeno jako nepovinné. Částka je vypočtena ze základu 1178 EUR.

		základu (s maximálním limitem) - Manželé mohou podat daňové přiznání dohromady			% zdravotní[121]	
Polsko	12 % a 32 % / 19 %[123]	Sleva na poplatníka je 21 170 Kč, ale mohou ji využít jen OSVČ s progresivním zdaněním	Neaplikovatelné[124]	100 %	Konstanta + 9 % / 4,9 % (Pevná částka pro sociální a 4,9 -9,0 % zdravotní[125])	10 890 Kč (8 060 Kč sociální[126] a 2 240 / 2 470 Kč zdravotní[127])
Rakousko	0 –55 %	- Možnost odpočtu pojištění z daňového základu - Zisk do výše 12 816 EUR je daněn nulovou sazbou DPFO, technicky tedy jde o odpočet (rakouský daňový systém to ale považuje za sazbu). - Všichni OSVČ si mohou snížit zdanění o 15 % výsledné daně do výše 33 000 EUR (tedy maximální snížení daně je o 4950 EUR).[128]	Cca 26,83 %	100 %	26,83 % (20,03 % sociální[129] a 6,8 % zdravotní[130])	3 800 Kč (2 620 Kč sociální a 1 180 Kč zdravotní)[131]

[121] Samotné pojištění je 14 %, 1 ,7 % je průměrný náklad na pojišťovnu (v SRN je v tomto „volný trh“, OSVČ si pojišťovnu sama vybere). V tomto údaji není započítáno nemocenské pojištění (0 ,6 %, dobrovolné jako v ČR). V SRN je do ZP přidáno i ošetřovatelské pojištění, které záleží na počtu dětí (2 –4 %, bezdětný nad 23 let platí 4 %, ostatní platí méně).

[123] 19 % v případě lineárního zdanění.

[124] Sociální pojištění je v Polsku konstantní, 31,64 % z 60 % průměrné mzdy. Konstanta dosahuje výšky 1370,30 PLN (bez nemocenského pojištění), nebo 1485,31 PLN (s nemocenským pojištěním).

[125] Sazba 9 % je použita u progresivního zdanění, 4 ,9 % u lineárního. U paušální daně to je 9 %, ale mění se vyměřovací základ – 60/100/180 % průměrné mzdy.

[126] Konstanta pro sociální pojištění (1370,3 PLN/1485,31 PLN) neplatí pro OSVČ využívající Malý ZUS plus. Lidé, co získají tento status, mají minimum sociálního pojištění ve výši 371,47 PLN a s příjmem SP roste do výše 1370,30 PLN / 1485,31 PLN jako u ostatních osob.

[127] Minimum pro zdravotní pojištění se liší podle způsobu zdanění. Většina OSVČ platí buď progresivní, nebo lineární daň. Ti mají jako minimum 9 % minimální mzdy, tj. 381,78 PLN měsíčně. OSVČ používající paušální daň mají tři různá minima podle jejich obratu. Do 60 000 PLN je to 9 % ze 60 % z průměrné mzdy, tedy 419,46 PLN měsíčně. Při obratu mezi 60 000 a 300 000 PLN ročně je to 9 % ze 100 % průměrné mzdy, tedy 699,11 PLN měsíčně. A při obratu nad 300 000 PLN ročně je to 9 % ze 180 % průměrné mzdy, tedy 1258,39 PLN měsíčně.

[128] Toto snížení nevyžaduje žádné důkazy, pokud chce OSVČ snížit daň ještě více, musí dokázat, že investoval (buď do fyzického kapitálu, nebo do státem určených cenných papírů).

[129] Jde o kombinaci „klasického“ důchodového pojištění (18,5 %) a druhého pilíře (1 ,53 %).

[130] K uvedeným 6 ,8 % je OSVČ povinna platit „nehodové pojištění“ v konstantní výši 11,35 EUR měsíčně.

[131] Povinnost platit minimum se vztahuje na příjmy ve výši alespoň 518,44 EUR měsíčně. Nehodové pojištění (11,35 EUR měsíčně) bylo přičteno ke zdravotnímu pojištění.

Slovensko	15–25 %[132]	- Prvních 142 500 Kč ročního zisku nezdaněných[133] - Možnost odpočtu pojištění z daňového základu	Cca. 32,4 %	Cca 67,29 %[134]	48,15 % (33,15 % sociální a 15 % zdravotní)	7 927 Kč (5 457 Kč sociální[135] a 2 470 Kč zdravotní)
Slovinsko	16-50 % / 20 %[136]	- Prvních 126 500 Kč ročního zisku nezdaněných u OSVČ využívajících reálné výdaje. - Osoby s příjmem pod 16 000 EUR ročně nemají povinnost podávat daňové přiznání.	28,65 %	75 %[137]	38,2 % (25,28 % sociální a 12,92 % zdravotní[138] a další)	13 736 Kč (8 506 Kč sociální a 5 230 Kč zdravotní[139])

Poznámka: Přepočteno do Kč dle aktuálního kurzu k 29.11.2024

[132] Standardně má OSVČ 15% sazbu. Vyšší sazba (19 %, respektive 25 %) je teoreticky uplatnitelná pouze u OSVČ s obratem vyšším než 60 000 EUR ročně.
[133] Nezdanitelný příjem dosahuje 5646,48 EUR ročně.
[134] Pro výpočet (s výjimkou začínajícího OSVČ) se použijí data z předchozího roku.
[135] Součástí slovenského sociálního pojištění je i nemocenské pojištění v minimální výši 28,68 EUR. Narozdíl od ČR je nemocenské pojištění v SR povinné, bylo tedy do minima zakomponováno.
[136] 20 % v případě lineárního zdanění.
[137] K výpočtu se použije příjem z předchozího roku.
[138] Slovinsko právně nerozděluje pojištění na sociální a zdravotní část. Autoři studie rozdělili jednotlivé položky podle toho, jak moc blízké jsou českému rozdělení.
[139] Včetně dodatečného příspěvku na zdravotní pojištění, které je v konstantní výši 35 EUR měsíčně.

/ 6. / Metodika výběrového šetření mezi OSVČ

Cíl šetření

V PAQ Research jsme ve spolupráci s Výzkumným ústavem bezpečnosti práce (VÚBP) navrhli dotazníkové šetření mezi osobami samostatně výdělečně činnými (OSVČ) s cílem odhadnout skutečné náklady různých skupin OSVČ, zjistit rozsah zastřené závislé činnosti a analyzovat další související faktory jako jsou důvody pro volbu práce jako OSVČ, postoje ke změnám v daňovém systému či znalost termínu švarcsystém.

Sběr a zpracování dat

Sběr dat realizovaly na naše zadání agentury NMS a Median (členové SIMAR) na svých online panelech (Median panel a Český národní panel) metodou online dotazníku (CAWI). Šetření proběhlo v květnu a červnu 2024. Zúčastnilo se 1412 osob samostatně výdělečně činných, pro které se jedná o hlavní činnost nebo vedlejší bez souběhu se zaměstnáním (tj. příjmy ze SVČ jsou dominantním pracovním příjmem).

Při sběru jsme kvótně hlídali, aby byly ve vzorku nadreprezentovány vybrané skupiny OSVČ (jako kancelářské profese s vysokými tržbami), kterým jsme se v analýzách věnovali podrobněji. Po post-stratifikačním vážení vzorek kopíruje složení české populace OSVČ na hlavní činnost z hlediska režimu danění, oboru, výše tržeb, pohlaví a regionu. Boostované skupiny mají menší statistickou odchylku, ale reprezentativnost zůstává zachována.

Kvalitu dat jsme zajistili kontrolou délky vyplňování dotazníku i konzistentnosti odpovědí a nebyla opomenuta ani kontrola překryvu Median panelu a Českého národního panelu. Dotazníkový nástroj obsahoval kontrolní otázky, které odhalily nepozorně vyplňující respondenty. Respondenti odpovídající opakovaně nepozorně či nekonzistentně byli z analýz vyřazeni, takže z dotázaných 1412 se 51 zcela vyřadilo z analýz kvůli nesplnění standardů z hlediska kontrol pozornosti a délky vyplňování. U 226 respondentů jsme nepracovali s údaji o nákladech, protože jejich deklarace byly nejednoznačné ale například do analýz švarcsystému či motivací pracovat jako OSVČ byli zahrnuti.

Odhad reálných nákladů

Při zjišťování výše reálných nákladů jsme chtěli respondenty motivovat uvést alespoň nějakou informaci, a proto jsme se respondentů dotázali vícero způsoby najednou. Nejvíce vyčerpávající detail přináší přímá deklarace u výčtu konkrétních nákladových položek, kde respondenti mohli uvést až 13 dílčích částek.[140] Žádali jsme také respondenty o uvedení jedné částky odpovídající celkové sumě ročních nákladů souvisejících s jejich SVČ.[141] Kromě těchto otázek založených na přímé deklaraci jsme zařadili ještě cenový test, ve kterém respondenti uváděli % svých tržeb, kdy se jim současný režim danění finančně ještě vyplatí a kdy už by se finančně vyplatil jiný režim danění.

Výhodou dotazování cenovým testem je, že respondent své celkové náklady reportuje víceméně mimoděk a může mít tak menší tendenci k sociální desirabilitě a test má také potenciál překonat neochotu uvádět detaily finančního charakteru. Naopak nevýhodou je, že cenový test může být kognitivně náročnější, a ne každý je tak schopen úvahy, o kterou jsme v cenovém testu prosili. Tomu

[140] "Máte ve své pracovní činnosti některé z následujících nákladů? Pokud ano, uveďte v jakých řádech znáte jejich přibližnou výši."
[141] „Kolik zhruba tvoří Vaše celkové hrubé náklady (před zdaněním)?" (% tržeb)

lze přičítat, že jsme při vyhodnocení dat v některých případech označili výsledek cenového testu za nekvalitní.

V důsledku našeho designu respondenti mohli poskytovat nesourodé informace, a proto jsme si stanovili postup odhadu reálných nákladů v závislosti na tom, jaký scénář nastal:

Možné scénáře			Odhadovaný reálný náklad
Deklaratorně nákladové položky	**Deklaratorně roční náklady celkem**	**CT – implicitní roční náklady celkem**	
chybí	chybí	nekvalitní[142]	není k dispozici
chybí	chybí	ok	implicitní
ok	chybí	ok	deklaratorně položkové
chybí	ok	ok	deklaratorně celkové
ok	ok	ok	typ nákladu deklaratorně, který je blíž implicitním
ok	ok	nekvalitní	vyšší z deklaratorních nákladů (ledaže by to vedlo ke ztrátě)

Vykonávání zastřené závislé činnosti (tzv. švarcsystém)

Pro odhad počtu OSVČ vykonávajících zastřenou závislou činnost jsme využili jak tradiční deklarativní metody, tak i list experiment, což je pokročilejší metoda omezující sociální desirabilitu. Pracovali jsme s více definicemi zastřené závislé činnosti dostupné v odborné literatuře:

	European Commission / Eurostat, 2017	**Williams and Lapeyre, 2017**	**Eurofound, 2018b**
A. Jeden odběratel	(všechny)	(min 2 /3)	(min 2 /3)
B. Pravidelná fakturace stejné částky			(min 2 /3)
C. Využívání prostředků zaměstnavatele			
D. Nemá autoritu najmout spolupracovníky		(min 2 /3)	(min 2 /3)
E. De facto zaměstnavatel určuje pracovní dobu	(všechny)		
F. Má autoritu dělat důležitá, strategická rozhodnutí		(min 2 /3)	
G. Následování další postupů de facto zaměstnavatele (dovolená)			

[142] Z cenového testu se nedal elicitovat náklad, např. OSVČ by do jiného režimu nikdy nepřešla.

/ 7. / Metodika modelování dopadů

Dopady prezentované v kapitole V. jsou spočítány na základě mikrosimulačního modelu, který jsme pro tuto studii vytvořili.

Základní data: Vzorek daňových přiznání

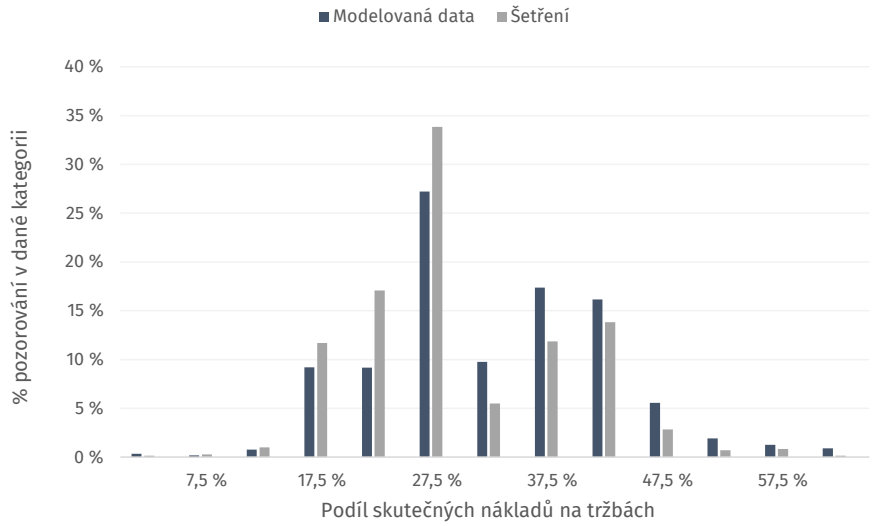
Datovým základem pro modelování je 30% reprezentativní vzorek daňových přiznání všech OSVČ z roku 2022. Do nich byly proporčně doplněny známé údaje o plátcích paušální daně, jako je ORP a pohlaví. V rámci modelování se údaje o tržbách a nákladech naškálovaly na rok 2024 dle růstu nominálních mezd, resp. CPI.

Obohacení dat z výběrového šetření a historie

Daňová přiznání neobsahují některé důležité údaje, zejména skutečné výdaje OSVČ, typ živnosti (při uplatňování reálných výdajů), jestli je OSVČ hlavní nebo vedlejší. Využili jsme společné proměnné mezi daňovými přiznáními a výběrovým šetřením (viz příloha 6), jako jsou tržby a NACE, a tyto chybějící údaje jsme do přiznání doplnili na základě predikčního modelu z šetření. V grafu 7.1 ukazujeme, že distribuce predikovaných nákladů v modelovaných datech relativně dobře sedí s distribucí nákladů zjištěných v šetření.

Graf 7.1

/ Distribuce predikovaných nákladů v modelovaných datech a ve vstupním šetření

Pozn.: Pouze ziskoví OSVČ využívající paušální výdaje. Seskupeno po 5 p.b. nákladů. Váženo.

Základní data z přiznání z roku 2022 neobsahují také téměř jakékoliv údaje o plátcích paušální daně. Měli jsme však k dispozici panel přiznání z předchozích let, kdy režim paušální daně neexistoval. Velká většina plátců paušální daně v roce 2022 podávala v těchto předchozích letech přiznání – využili jsme tak jejich (naškálované) údaje o tržbách, uplatněných výdajích a NACE. Nové OSVČ, kteří se stali plátci paušální daně, jsme doplnili predikčním modelem.

Mikrosimulace odvodů a režimů

Na základě takto obohaceného datasetu jsme vybudovali model, kterým simulujeme zaplacené DPFO a pojistné v současnosti (rok 2024) a v reformních variantách.[143] Model simuluje odvody pro všechny tři možné režimy zdanění a přisuzuje každému OSVČ svůj optimální režim zdanění s nejnižšími odvody.[144] Model tak zachycuje optimalizaci OSVČ mezi jednotlivými režimy.

Dalším prvkem našeho modelu je naškálování uplatnitelných reálných výdajů v přiznání vůči odhadovaným skutečným výdajům. Důvodem je, že OSVČ v přiznání uplatňují vyšší výdaje, než se reálně pojí s výkonem činnosti (např. náklady na auto či oblečení). Maximální navýšení nákladů uplatněných v daňovém přiznání je 5 p.b. tržeb daného OSVČ nad úroveň odhadovaných skutečných výdajů.

V modelu předpokládáme práci všech OSVČ po celý rok, což však nemusí platit pro všechny OSVČ (některé svou činnost začínají či končí v průběhu roku). Podobně taky bereme v potaz jen jednu dominantní NACE a typ živnosti.

Reportování výsledků

Baseline („současnost“ v kapitole V.) je simulovaný stav v roce 2024. Po simulaci této varianty jsme určili váhy pro všechny reformní varianty tak, aby byl počet OSVČ v jednotlivých režimech zdanění konzistentní s agregátními čísly.

Fiskální dopad této baseline varianty vyšel na 107 mld. Kč. To než odhadovaný reálný výběr odvodů od OSVČ v roce 2024, tedy 99 mld. Kč (European Comission, 2024).[145] Proto jsme výběr v této a dalších variantách snížili faktorem cca 93 %.

Distribuční dopady reportujeme primárně pro hlavní OSVČ s tržbami nad dvanáctinásobek nákladu práce z minimální mzdy (12 * 18 900 Kč * 1,338 = 303 458 Kč). Tento postup vylučuje OSVČ, kteří zřejmě pracují po část roku a náš model je pro ně tak nepřesný. Pro výpočet průměrné daňové sazby používáme odhadované skutečné výdaje, ne ty uplatněné v daňových přiznání.

[143] Pro vedlejší OSVČ se souběhem se zaměstnáním jsme brali v potaz pouze příjmy ze samostatné výdělečné činnosti. Slevy a odpočty jsme dělili poměrem tržeb a příjmů ze zaměstnání.
[144] Optimizační algoritmus dává větší váhu současnému režimu dle přiznání v roce 2022 a zároveň dává menší váhu režimu reálných výdajů, které se pojí s vyšší administrativní náročností.
[145] Evropská komise reportuje za rok 2023 celkové odvody od OSVČ v hodnotě 93,8 mld. Kč. Naškálováním dle růstu nominálního DPH (5 ,1 %) se dostáváme na 98,6 mld. Kč.

Zdroje

Ali, S. (2023, 29. července). *Díra v paušální dani. Příspěvek na bydlení dostane i OSVČ s vysokým příjmem. iDNES.cz.* Dstupné na https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/osvc-v -pausalnim-rezimu-prispevek-na-bydleni.A230728_164413_ekonomika_alis

Arnold, J. M., Brys, B., Heady, C., Johansson, Å., Schwellnus, C. a Vartia, L. (2011). *Tax Policy for Economic Recovery and Growth*. The Economic Journal, 121(550), F59–F80. Dostupné na https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2010.02415.x

Astebro, T. B., & Tåg, J. (2015, December). *Entrepreneurship and job creation* (IFN Working Paper No. 1059). Research Institute of Industrial Economics (IFN). Dostupné na https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2576044

Åstebro, T., & Tåg, J. (2015). *Jobs incorporated: Incorporation status and job creation* (IFN Working Paper No. 1059). Research Institute of Industrial Economics. Dostupné na https://www.ifn.se/media/sqtppfll/wp1059.pdf

Azzollini, L., & Macmillan, R. (2023). *Are "bad" jobs bad for democracy? Precarious work and electoral participation in Europe.* Frontiers in Political Science, 5, Article 1176686. Dostupné na https://doi.org/10.3389/fpos.2023.1176686

Bell, D. N. F., & Blanchflower, D. G. (2018). *Underemployment in the US and Europe* (NBER Working Paper No. 24927). National Bureau of Economic Research. Dostupné na http://www.nber.org/papers/w24927

Bhattacharya, A., & Ray, T. (2021). *Precarious work, job stress, and health-related quality of life.* American Journal of Industrial Medicine, 64(4), 310–319. Dostupné na https://doi.org/10.1002/ajim.23223

Boeri, T., Giupponi, G., Krueger, A. B., & Machin, S. (2020). *Solo self-employment and alternative work arrangements: A cross-country perspective on the changing composition of jobs.* Journal of Economic Perspectives, *34*(1), 170–195. Dostupné na https://doi.org/10.1257/jep.34.1.170

Borella, M., & Belloni, M. (2016). *Self-employment in Italy: The role of social security wealth* (Netspar Discussion Paper No. 02/2016-008). Netspar. Dostupné na https://ssrn.com/abstract=2743103

Borella, M., & Belloni, M. (2019). *Self-employment in Italy: The role of Social Security Wealth.* Journal of Pension Economics and Finance, 18(1), 31–65. Dostupné na https://doi.org/10.1017/S1474747217000300

Briatková, M. (2014). *Nelegální práce a její podoby (se zaměřením na tzv. švarc systém)* [Rigorózní práce, Masarykova univerzita, Právnická fakulta]. Informační systém Masarykovy univerzity. Dostupné na https://is.muni.cz/th/zdzt7/

Bruce, D. (1998). *Effects of the United States tax system on transitions into self-employment*. Syracuse University. Dostupné na https://www.ciln.mcmaster.ca/papers/seconf/setax.pdf

Crawford, C., & Freedman, J. (2010). *Small business taxation*. In S. Adam, T. Besley, R. Blundell, S. Bond, R. Chote, M. Gammie, P. Johnson, G. Myles, & J. Poterba (Eds.), *Dimensions of Tax Design: The Mirrlees Review* (pp. 1028–1099). Oxford University Press for the Institute for Fiscal Studies. Dostupné na https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:95d4f3e9-bcb5-48d9-aafd-d8612286671b

Česká televize. (2019, 24. ledna). *Výnosy státu z EET loni vzrostly na 12,3 miliardy. Je to víc, než se odhadovalo, uvedla Schillerová*. ČT24. Dostupné na https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/ekonomika/vynosy-statu-z -eet-loni-vzrostly-na-12-3 -miliardy-je-to-vic-nez-se-odhadovalo-uvedla-schillerova-69581

ČNB. (2025). *Vývoj čisté mzdy v posledních letech*. Česká národní banka. Dostupné na https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/zpravy-o -menove-politice/boxy-a -clanky/Vyvoj-ciste-mzdy-v -poslednich-letech/

ČSSZ. (2020). *Přehled o počtu OSVČ podle OSSZ a krajů k 31. 12. 2020*. Dostupné na https://www.cssz.cz/documents/20143/606808/4Q_2020_P %C5%99ehled%20o%20po%C4%8Dtu%20OSV%C4%8C%20dle%20OSSZ%20a%20KRAJ%C5%AF%20prosinec%202020.pdf/c

ČSSZ. (2024a). *Přehled o počtu OSVČ podle OSSZ a krajů k 30. 09. 2024*. Dostupné na https://www.cssz.cz/documents/20143/2706452/3 %20P%C5%99ehled%20o%20po%C4%8Dtu%20OSV%C4%8C%20dle%20OSSZ%20a%20KRAJ%C5%A0%20z%C3%A1%C5%99%C3%AD%202024.pdf/2cd881d1-847a-dc69-4df6-1bd1b54ee48b

ČSSZ. (2024b). *Přehled o počtu OSVČ podle OSSZ a krajů k 31. 12. 2024*.Dostupné na https://www.cssz.cz/documents/20143/2706452/4 %20P%C5%99ehled%20o%20po%C4%8Dtu%20OSV%C4%8C%20dle%20OSSZ%20a%20KRAJ%C5%A9%20prosinec%202024.pdf/5bf33a4d-fbc4-1810-6337-40eca4372608

ČSSZ. (2024c). *Přehled o počtu OSVČ podle OSSZ a krajů k 31. 03. 2024*. Dostupné na https://www.cssz.cz/documents/20143/2706452/1 %20Přehled%20o%20počtu%20OSVČ%20dle%20OSSZ%20a%20KRAJŮ%20březen%202024.pdf/5dc0e7e3-02ea-2fa3-0c42-703af4d1436c

ČSÚ. (2024a). *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – 4. čtvrtletí 2024*. Dostupné na https://csu.gov.cz/rychle-informace/zamestnanost-a -nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-4 -ctvrtleti-2024

ČSÚ. (2024b). Ekonomické subjekty podle počtu zaměstnanců: Česká republika, 2007–2024 (ORG05/19). Dostupné na https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z =T &f =TABULKA&skupId=3773&katalog=33695&pvo=ORG05&&v =v7__null__null__null&str=v386&kodjaz=203

ČSÚ. (2024c). *Výběrové šetření Životní podmínky (EU-SILC) 2023*. Český statistický úřad. Dostupné na https://csu.gov.cz/pha/vyberove-setreni-zivotni-podminky-eu-silc

ČSÚ. (2025). *Vývoj českého trhu práce – 1. čtvrtletí 2025*. Dostupné na https://csu.gov.cz/docs/107508/b9192622-1ae4-be49-9d08-fb53eb9622cb/cpmz060425_analyza.pdf?version=1.0

ČTK (2005, 19. října). *Sobotka chce vyšší paušály pro živnostníky už letos*. iDNES.cz. Dostupné na https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/sobotka-chce-vyssi-pausaly-pro-zivnostniky-uz-letos.A051019_162644_ekonomika_ven

Deutscher Bundestag. (2017, 18. dubna). *Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Markus Kurth, Beate Müller-Gemmeke, Kerstin Andreae, weiterer Abgeordneter und der Fraktion BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN*. (Drucksache 18/11982). [Odpověď spolkové vlády na malou interpelaci poslanců Markuse Kurtha, Beate Müller-Gemmeke, Kerstin Andreae, dalších poslanců a frakce SPOJENECTVÍ 90/ZELENÍ. (Tiskovina 18/11982)]. Dostupné na https://dserver.bundestag.de/btd/18/119/1811982.pdf

Dlouhá, J., & Pospíšilová, M. (2018). *Ženy OSVČ a prekérní situace – inspirace ze zahraničí. Analýza případů dobré praxe – OSVČ jako prekérní práce*. Sociologický ústav AV ČR. Dostupné na https://osvc.soc.cas.cz/sites/osvc.soc.cas.cz/files/zeny_osvc_a_prekerni_situace_inspirace_ze_zahranici_def.pdf

Doubrava, R. (2005, 25. února). *Minimální daň: musíte ji platit?* Aktuálně.cz. Dostupné na https://zpravy.aktualne.cz/finance/minimalni-dan-musite-ji-platit/r ~i :article:137217/

Eichfelder, S., & Vaillancourt, F. (2014). *Tax compliance costs: A review of cost burdens and cost structures* (arqus Discussion Paper No. 178). Arbeitskreis Quantitative Steuerlehre (arqus). Dostupné na https://hdl.handle.net/10419/104539

Estonian Tax and Customs Board. (2025). *Entrepreneur account*. Dostupné na https://www.emta.ee/en/private-client/taxes-and-payment/taxable-income/entrepreneur-account

Evropská komise. (2019). *The fiscal and social cost of tax evasion: The impact of underreporting of income by the self-employed* (Fair Taxation Series No. 60). Publications Office of the European Union. Dostupné na https://knowledge4policy.ec.europa.eu/sites/default/files/fairness_pb2019_taxevasion.pdf

European Commission. (2024). *Taxation trends in the European Union – National Tax Lists: Czech Republic [Data file]. Directorate-General for Taxation and Customs Union*. Dostupné na https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/d4b9ec49-156a-4787-9b7d-355d14847e52_en?filename=NTL_CZ.xlsx

European Commission. (2025). *Data on Taxation Trends*. Directorate-General for Taxation and Customs Union. Dostupné na https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/data-taxation-trends_en

Eurostat. (2022). European Union Labour Force Survey (EU-LFS), 2022 edition. Dostupné na https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-labour-force-survey

Finardi, S., & Melicharová, A. (2021). *Dopad švarcsystému na daňové příjmy v České republice*. Český finanční a účetní časopis, 2021(4), 19–29. Dostupné na https://doi.org/10.18267/j.cfuc.566

Freedman, J., & Miller, H. (2020). *Tax and employment status: myths that are endangering sensible tax reform*. Institute for Fiscal Studies. Dostupné na https://ifs.org.uk/publications/tax-and-employment-status-myths-are-endangering-sensible-tax-reform

Gabriel, J. (2021). *Švarcsystém je stále nelegální*. Dostupné na https://www.epravo.cz/top/clanky/svarcsystem-je-stale-nelegalni-112926.html

Gammie, M. (1993). *Reforming the Personal Tax System*. Institute for Fiscal Studies. Dostupné na https://ifs.org.uk/publications/reforming-personal-tax-system

Hamilton, B. H. (2000). *Does Entrepreneurship Pay? An Empirical Analysis of the Returns to Self-Employment*. Journal of Political Economy, *108*(3), 604–631. Dostupné na https://doi.org/10.1086/262131

Heim, B. T. (2010). The responsiveness of self-employment income to tax rate changes. *Labour Economics, 17*(6), 940–950. Dostupné na https://doi.org/10.1016/j.labeco.2010.02.010

HM Government. (n.d.). *Simpler income tax: simplified expenses*. GOV.UK. Dostupné na https://www.gov.uk/simpler-income-tax-simplified-expenses

Hurst, E., & Pugsley, B. W. (2011a). *What do small businesses do?* (NBER Working Paper No. 17041). National Bureau of Economic Research. Dostupné na https://www.nber.org/papers/w17041

Hurst, E., Li, G., & Pugsley, B. (2011b). *Are household surveys like tax forms: Evidence from income underreporting of the self-employed* (Finance and Economics Discussion Series No. 2011-06). Federal Reserve Board, Washington, D.C. Dostupné na https://doi.org/10.17016/FEDS.2011.006

ILO. (2016). *Diagnostic report on undeclared work in Greece*. Geneva: International Labour Organization. Dostupné na https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/projectdocumentation/wcms_531548.pdf

IMF. (2024). *World Economic Outlook. Policy Pivot, Rising Threats*. Dostupné na https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/EU/BEL/DEU/POL/LTU/LVA/EST/FIN/DNK/NLD/IRL/FRA/ESP/PRT/LUX/ITA/SVN/HRV/HUN/SVK/ROU/BGR/GRC/CYP/MLT/AUT/CZE/SWE

Irish Tax and Customs. *Tax relief for new start-up companies*. Dostupné na https://www.revenue.ie/en/starting-a -business/initiatives-for-startup-businesses-and-smes/tax-relief-for-new-startup-companies/index.aspx

Jappelli, T., & Pistaferri, L. (2014). *Fiscal Policy and MPC Heterogeneity*. American Economic Journal: Macroeconomics, 6 (4), 107–136. Dostupné na https://doi.org/10.1257/mac.6.4.107

Klejdysz, J., & Zawisza, T. (2024). *Taxation and Business Entry: Evidence from the Polish Self-Employment "Flat" Tax*. SSRN. dostupné na https://doi.org/10.2139/ssrn.5054996

Korbel, V. & Gargulák, M. (2024). *Význam vzdělání pro společnost je nesporný a vlády po celém světě se snaží najít způsoby, jak jej zlepšit*. Školské odbory. Dostupné na https://www.facebook.com/story.php?id=100063509203681&story_fbid=1035380195255611

Kukk, M., Paulus, A., & Staehr, K. (2018). *Income underreporting by the self-employed in Europe: A cross-country comparative study* (Eesti Pank Working Paper Series No. 4 /2018). Eesti Pank. Dostupné na https://www.eestipank.ee/en/publications/series/working-papers DOI: 10.23656/25045520/042018/0156

Lambert, S. J., Henly, J. R., & Kim, J. (2019). *Precarious work schedules as a source of economic insecurity and institutional distrust*. RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences, 5 (4), 218–257. Dostupné na https://doi.org/10.7758/RSF.2019.5.4.08

Lukeš, M., Jakl, M., & Zouhar, J. (2014). *Global Entrepreneurship Monitor 2013: Podnikatelská aktivita v České republice*. Praha: Národní zpráva GEM. Dostupné na https://tacr.gov.cz/dokums_raw/novinky/Vysledky_GEM-CR-2013.pdf

Ma, X., Nakab, A., & Vidart, D. (2024). *Human Capital Investment and Development: The Role of On-the-Job Training*. Journal of Political Economy Macroeconomics, 2 (1), 107–148. Dostupné na https://doi.org/10.1086/728667

Macmillan, R., & Shanahan, M. J. (2021). *Why precarious work is bad for health: Social marginality as key mechanisms in a multi-national context*. Social Forces, 100(2), 821–851. Dostupné na https://doi.org/10.1093/sf/soab006

Marek, P. (2024). *Finanční prostředky stanovené ministerstvem pro školy a pedagogickou práci školních družin, které jsou zřízené krajem, obcí, nebo dobrovolným svazkem obcí v roce 2024*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné na https://msmt.gov.cz/vzdelavani/skolstvi-v -cr/ekonomika-skolstvi/rozpocet

MF ČR. (2014). *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony*. Ministerstvo financí České republiky. Dostupné na https://www.mfcr.cz/assets/attachments/Dane_2014-06-25_Duvodova-zprava-vlada-Zakon-o -danich-z -prijmu.pdf

MF ČR. (2021). *Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA) k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů*. Ministerstvo financí České republiky. Dostupné na: https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/2206/File52460.pdf

MF ČR. (2025). *Hospodaření systému důchodového pojištění*. Ministerstvo financí České republiky. Dostupné na https://www.mfcr.cz/cs/rozpoctova-politika/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten

Milanez, A., & Bratta, B. (2019). *Taxation and the future of work: How tax systems influence choice of employment form* (OECD Taxation Working Papers No. 41). OECD Publishing. Dostupné na https://dx.doi.org/10.1787/20f7164a-en

Mirrlees, J., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., Gammie, M., Johnson, P., Myles, G., & Poterba, J. (2010). *Dimensions of Tax Design: The Mirrlees Review* (Vol. 1). Oxford University Press for the Institute for Fiscal Studies. Dostupné na https://ifs.org.uk/books/dimensions-tax-design

MPSV. (2024). *Sdělení č. 251/2024 Sb., o průměrné mzdě pro účely stanovení minimální mzdy a dalších parametrů*. Sbírka zákonů a mezinárodních smluv České republiky. Dostupné na https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2024-251

NRR. (2024, 19. září). *Zpráva NRR o dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí 2024*. Národní rozpočtová rada. Dostupné na https://www.rozpoctovarada.cz/publikace/zprava-nrr-o -dlouhodobe-udrzitelnosti-verejnych-financi-2024/

OECD. (2015). *Taxation of SMEs in OECD and G20 Countries*. OECD Tax Policy Studies. OECD Publishing. Dostupné na https://www.oecd.org/en/publications/taxation-of-smes-in-oecd-and-g20-countries_9789264243507-en.html

OECD. (2019, 21. března). *Taxation and the future of work: How tax systems influence choice of employment form* (OECD Taxation Working Papers No. 41). OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/taxation-and-the-future-of-work_20f7164a-en.html

OECD. (2020). *Self-employed with employees.* Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/en/data/indicators/self-employed-with-employees.html

Polská vláda. (n.d.). *Ulga na start – 6 miesięcy bez składek na ubezpieczenie społeczne. Konto Przedsiębiorcy.* Dostupné na https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/00285

Portfolio. (2024, 20. února). *Kiderült, mekkorát zuhant a katások száma* [Zjištěno, jak výrazně poklesl počet živnostníků v režimu KATA]. Portfolio.hu. Dostupné na https://www.portfolio.hu/

Prokop, D., Pertold, F., & Ostrý, M. (2023). *Reforma sociálních odvodů OSVČ.* PAQ Research & IDEA při CERGE-EI. Dostupné na https://www.paqresearch.cz/post/reforma-osvc/

Průvodce podnikáním. (2020, 6. října). *Týká se vás třetí a čtvrtá vlna EET? Máme pro vás jednoduché řešení.* Dostupné na https://www.pruvodcepodnikanim.cz/clanek/tyka-se-vas-treti-a -ctvrta-vlna-eet-mame-pro-vas-jednoduche-reseni/

Reuschke, D., & Zhang, M. (2022). *Precarious self-employment in urban Europe*. European Urban and Regional Studies, 29(4), 440–459. Dostupné na https://doi.org/10.1177/09697764221095756

Revenue. (2024, December 13). *Flat Rate Expense (FRE) allowances*. Revenue. Dostupné na https://www.revenuHe.ie/en/personal-tax-credits-reliefs-and-exemptions/income-and-employment/flat-rate-expenses/index.aspx

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2021). *Druk nr 1532: Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw*. [Vládní návrh zákona o změně zákona o dani z příjmu fyzických a právnických osob a některých dalších zákonů]. Dostupné na https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1532

Slemrod, J., Thoresen, T. O., & Bø, E. E. (2015). *Taxes on the Internet: Deterrent Effects of Public Disclosure.* American Economic Journal: Economic Policy, 7 (1), 36–62. Dostupné na https://doi.org/10.1257/pol.20130330

Stanisławski, A. (2019). *Optimal taxation of employment and self-employment: Evidence from Poland and implications (MWP 2019/08).* Max Weber Programme, European University Institute. Dostupné na https://cadmus.eui.eu/server/api/core/bitstreams/2a3d5287-bd5f-5b9a-a6eb-cd0ee37cc893/content

Steele, E. J., Giles, L. C., Davies, M. J., & Moore, V. M. (2014). *Is precarious employment associated with women remaining childless until age 35 years? Results from an Australian birth cohort study.* Human Reproduction, 29(1), 155–160. dostupné na https://doi.org/10.1093/humrep/det407

Swedish Tax Agency. (n.d.). *ROT and RUT work.* Skatteverket. Dostupné na https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglishengelska/businessesandemployers/startingandrunningaswedishbusiness/declaringtaxesbusinesses/rotandrutwork.4.8dcbbe4142d38302d793f.html

Švejdová, Z. (2014, 16. června). *Až 300 tisíc Čechů pracuje na 'švarcsystém'. Ten podle ministryně Marksové okrádá stát.* iROZHLAS.cz. Dostupné na https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/az-300-

tisic-cechu-pracuje-na-svarcsystem-ten-podle-ministryne-marksove-okrada-stat_201406160801_zlo

Vančurová, A. (2021). *Zdanění osobních příjmů*.

Vilím, P., Prokop, D., & Šoltés, M. (2024). *Chytřejší zdanění zaměstnanců: Podpora pracovního trhu, rozvoj regionů a omezení chudoby*. PAQ Research. Dostupné na https://www.paqresearch.cz/post/chytrejsi-daneni-zamestnancu/

Vokurková, I. (2022, 24. listopadu). *Přispívají málo a to je může dostat do potíží. Penze českých živnostníků jsou časovanou bombou*. iROZHLAS.cz. Dostupné na https://www.irozhlas.cz/ekonomika/osvc-cesko-duchody-davky_2211242013_ako

Walther, A., & Pilarz, A. (2023). *Associations between parental precarious work schedules and child behavior problems among low-income families.* Journal of Marriage and Family, 86, 300–321. Dostupné na https://doi.org/10.1111/jomf.12933

Williams, C. C., Llobera, M., & Horodnic, A. V. (2020). *Tackling undeclared work in the collaborative economy and bogus self-employment* (Working Paper). European Platform tackling undeclared work. Dostupné na https://ssrn.com/abstract=3707054

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. § 2 a § 3. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné na https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. (2024). § 10. *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv České republiky*. Dostupné na https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586#p10

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. (2024). § 7. *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv České republiky*. Dostupné na https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586#p7

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. (2024). § 8. *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv České republiky*. Dostupné na https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586#p8

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. (2024). § 9. *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv České republiky*. Dostupné na https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586#p9